

ОДБРАНА

50

Година III ■ Број 50 ■ 15. октобар 2007. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

Интервју

Борис Тадић
председник Републике Србије

Специјални
прилог **10**
АРСЕНАЛ

РАТ БИ БИО ПОРАЗ

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

GOTOVINSKI KREDITI NA 24 RATE

ZA DANAS:

- ✓ VEŠ MAŠINA
- ✓ UGAONA GARNITURA
- ✓ TV PLAZMA
- KISS ♥

Lepo je znati da neke stvari možete kupiti odmah.

24 osmeha - za 24 rate i ostale najpovoljnije uslove na tržištu:

- Iznos kredita do 1,2 miliona dinara
- Najniža kamatna stopa: nominalna 11,95% i efektivna 14,82%, na godišnjem nivou
- Rok realizacije za samo 48 sati
- Za sve klijente Banke bez žiranata

Ukoliko želite da refinansirate Vaše postojeće kredite ili dug po kreditnim karticama u našoj ili drugim bankama, sigurni smo da će 24 rate za Vas predstavljati pravi izbor.

Kontakt centar: 0700 800 900
e-mail: kontakt.centar@kombank.com
www.kombank.com

KOMERCIJALNA BANKA

Sa nama je lakše

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традиције "Ратника",
чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић, мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
мр Зоран Миладиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Миљалковић, Предраг Милићевић,
Миљан Милић, Кршман Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018/509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995
ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије
ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

Снимио Алекса СТАНКОВИЋ

56

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Борис Тадић, председник Републике Србије

РАТ БИ БИО ПОРАЗ

8

Per aspera

СТАРЕ ЉУБАВИ

15

У ФОКУСУ

Међународна конференција у Београду

ЖРТВЕ КАСЕТНЕ МУНИЦИЈЕ

16

ТЕМА

Статус и стандард запослених у систему одбране

ИМЕНИК ЖИВОТНИХ ПИТАЊА

18

ОДБРАНА

Десети међународни падобрански вишебој

ТАКМИЧЕЊЕ ЕЛИТНИХ ЈЕДИНИЦА

22

Логорованье прве генерације будућих дама официра

НЕЖНИЈЕ ЛИЦЕ ВОЈСКЕ

26

ПРИЛОГ 1

АРСЕНАЛ 10

29

ПРИЛОГ 2

САЈАМСКИ КАТАЛОГ

40

ПЕДЕСЕТИ БРОЈ

Поштовани читаоци, пред вама је педесети број магазина „Одбрана“ којим обележавамо годишњицу рада Редакције и Новинског центра. Прилика је да се још једном осврнемо на пређени пут.

Трудили смо се да свој задатак испунимо до краја и да пером и камером као ревносни хроничари, забележимо најзначајније догађаје у Министарству одбране и Војсци Србије.

Из прве руке преносили смо сазнања и информације о свему што је било предмет нашег интересовања и пажње. О реформским процесима у систему одбране, богатој међународној војној сарадњи, учешћу наше земље у безбедносним интеграцијама, достигнућима у развоју наоружања и војне опреме и модерним технологијама. Извештавали смо са полигона и вежбалишта, спортских боришта, из храмова науке и културе.

У жижи нашег ангажовања увек су били и проблеми са којима смо се заједно суочавали. У првом реду стандард запослених и начин решавања статусних питања, здравствена заштита, стамбена проблематика и пензионерске муке.

Двадесет пет специјалних прилога посветили смо актуелним друштвеним темама, проблемима и појавама, важним јубилејима и историјским догађајима и посебно водили рачуна о изградњи новог имиџа српске војске.

Наши саговорници били су не само најодговорнији људи у Министарству одбране и Војсци, већ и академици, професори универзитета, амбасадори, привредници, цењени уметници и спортисти, научни и јавни радници, политичари и наравно људи из строја, како се то војничким речником каже.

Ослушкивали смо ваше потребе и захтеве и настојали да им удовољимо на најбољи могући начин.

Нисмо, наравно, одговорили на сва питања, нити је то било могуће за само две године. Многа су остала отворена и време пред нама доноси нове изазове и искушења са којима ћемо се без устезања суочити у намери да започету мисију остваримо и да се потврдимо као референтни извор информација о систему одбране наше земље.

Са посебном радошћу истичем да смо око „Одбране“ окупили широки круг вредних сарадника који, као део редакцијског тима, несебично уграђују себе, своја знања и искуства у заједничку новинарску причу. Наравно, њен централни део сте ви који нам пружате подршку и на коју рачунамо и убудуће.

Хвала вам још једном на поверењу и сарадњи, на честиткама и лепим жељама, али вас молимо и да нас не штедите у критикама како би „Одбрана“ била баш по вашој мери. ■

„Отворени дан“ у Гарди

ЗА НЕКИ БУДУЋИ СТРОЈ 54

Осам деценија домаће авио-компаније

ОД СПАДА ДО БОИНГА 56

СВЕТ

Индијске оружане снаге

ОДРАЗ ЕКОНОМСКОГ РАСТА 60

Паралеле

ДЕМОНСТРАЦИЈА ОБНОВЉЕНЕ РУСКЕ МОЋИ 63

КУЛТУРА

НАЦРТАЈ ЦРТЕЖ ЛЕТИ ХЕЛИКОПТЕРОМ 66

ФЕЉТОН

Први балкански рат (3)

ДАН ОДСУДНЕ БИТКЕ 68

СПОРТ

У сусрет Четвртим светским војним играма у Индији

ПРИЈАТЕЉСТВО КРОЗ СПОРТ 74

Свечаност у Панчеву

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ФОРМИРАЊА СПЕЦИЈАЛНЕ БРИГАДЕ

У касарни „Растко Немањић” у Панчеву 29. септембра обележена је прва годишњица од формирања Специјалне бригаде Војске Србије. Том приликом подељена су признања најбољим такмичарима Десетог међународног падобранског вишебоја, одржаног у Нишу од 26. до 28. септембра.

Међу бројним гостима свечаности су присуствовали министар одбране Драган Шутановац са сарадницима, заменик начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић и командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић са сарадницима, команданти бригада, представници Жандармерије, локалне самоуправе и привреде јужнобанатског региона.

Поздрављајући госте командант Специјалне бригаде пуковник Илија Тодоров подсетио је на развојни пут јединице у чији састав су ушле прослављена 63. падобранска и 72. специјална бригада и резултате постигнуте на вежбама и међуармијским такмичењима.

Снимио: З. ПЕРГЕ

Честитајући годишњицу оснивања Специјалне бригаде, министар одбране Драган Шутановац је као један од главних пројеката Министарства, који ће омогућити развој Војске Србије и целокупног система одбране, навео законе о одбрани и Војсци, недавно упућене Влади. Њихово усвајање у Парламенту представља предуслов за изградњу система одбране, али и основ за побољшање материјалног положаја припадника Војске. Доношење тих закона, урађених у рекордном року, допринеће и даљем опремању и стандардизовању Војске по најмодернијим и најефикаснијим стандардима данас, а то су стандарди НАТОа. „У овом тренутку наше је опредељење да јединице Војске, па и Специјална бригада, буду опремљене најмодернијим средствима и обучене за њихово ефикасно коришћење, што је још један од приоритета у раду Министарства одбране”, истакао је министар одбране.

Наглашавајући да готово апсолутни одзив регрута на одслужење војног рока у јуну и септембру представља сигуран показатељ да Војска враћа сјај и углед који је некада имала, министар Шутановац је рекао и да присуство такмичара из Руске Федерације, Румуније и Кипра на Међународном падобранском вишебоју представља резултат међуармијске сарадње наше земље са свима који цене напоре Србије у међународним и регионалним односима. Један од облика развијене међуармијске сарадње представља падобрански вишебој на коме су наши представници показали висок ниво обучености и знања – рекао је министар Шутановац уручујући признања најбољима. ■

Д. ГЛИШИЋ

МИРНО РЕШЕЊЕ

Поручујемо свим екстремистима да су и Војска и полиција Србије, и држава Србија и демократија у Србији, спремни да одговоре на све изазове – истакао председник Тадић после обиласка војне базе

У оквиру својих редовних активности председник Србије Борис Тадић је у пратњи министра одбране Драгана Шутановца, начелника ГШ ВС генерал-потпуковника Здравка Поноша и команданта Копнене војске генерал-потпуковника Младена Ђирковића, 8. октобра, обишао војну базу „Медевце” и полицијски пункт „Мутиводе” код Медвеђе.

На бази „Медевце” командант Треће бригаде ВС пуковник Чедомир Бранковић причао је гостима о зони одговорности и основним задацима Треће бригаде у Копненој зони безбедности. Током посете председник Тадић и министар Шутановац су у разговору са старешинама и војницима стекли увид у услове за живот и рад на бази са које се обезбеђује административна линија према Косову и Метохији.

После обиласка војне базе председник Тадић је нагласио да је стање у Копненој зони безбедности редовно.

– Порука нашим грађанима је да ми имамо снаге да контролишемо ситуацију у безбедносном смислу. Србија води преговоре о будућем статусу Косова и Метохије желећи мирно и непромислено решење, прихватљиво за обе стране. Спремни смо да у преговорима, на овим начелима и принципима, учествујемо пуним капацитетима, бранећи територијални интегритет и суверенитет наше земље дипломатским и мирним путем. Истовремено, поручујемо свим екстремистима да су и Војска Србије, и полиција Србије, и држава Србија и демократија у Србији, спремни да одговоре на све изазове. Ми желимо да до било каквог насиља не дође и да се пронађе само стабилно и мирно решење. Ових дана видимо да многи екстремисти посежу за акцијама које узнемиравају грађане, а имамо много назнака да албански терористи врше припреме и на северним границама Македоније. Ми пажљиво контролишемо све те процесе, обавештавамо међународне институције, али наглашавамо да нећемо дозволити

СПОРНА ИЗЈАВА

Министар одбране Драган Шутановац одговорио је на питање новинара о спорној изјави Горана Давидовића, вође Националног строја, и том приликом нагласио:

– То је озбиљна тема која изискује озбиљну анализу. Као члан Демократске странке наравно да сам опредељен антифашистички и да не подржавам нити Национални строј, нити било коју другу радикалну групу у Србији. Нажалост, нисам имао прилику да чујем од господина Давидовића да је он рекао да га ја подржавам. Сумњам у истинитост тога да је он то рекао, или је новинар исконструисао или лоше чуо, али сматрам јако некоректним да је то изашло у новинама, а да ме нико није питао да ли је то истина.

ЊЕ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Снимио Алекса СТАНКОВИЋ (Вечерње НОВОСТИ)

СТАНДАРДИ НАТОА

Одговарајући на питање новинара о пријему Војске Србије у НАТО, председник Борис Тадић је рекао:

– Србија је након 5. октобра 2000. кренула у правцу безбедносних реформи које подразумевају стандарде НАТОа. Ми смо приступили Програму Партнерство за мир и у процесу евроатлантских интеграција постигли велики спољнополитички и безбедносни успех. То смо учинили тиме што смо реформе наших оружаних снага спроводили у складу са стандардима НАТОа. Настављамо процес интеграција у евроатлантском смислу, а да ли ћемо ући у НАТО или не, одлучиваће искључиво грађани Србије, а не политичке странке или њихови лидери. Зато и ову дебату – НАТО или не, можемо посматрати само у контексту политичких препуцавања и дискусија, а никако у правцу стварних војних реформи и спољнополитичке оријентације наше земље. Наша спољнополитичка оријентација јесте Европска унија. Србија мора и хоће да постане члан Европске уније. При томе, ми ћемо бранити наш интегритет и суверенитет и на Косову и Метохији, као што би то чинила и свака друга европска земља.

О истом питању говорио је и министар одбране Драган Шутановац истакавши:

– Стандарди војске и даље иду у правцу стандарда НАТОа, најпризнатијих у свету. Војска као организација неће одлучивати да ли ћемо приступити НАТОу или не, о томе ће одлучивати највероватније референдум и мислим да је у овом тренутку то питање *ад акта*. Ми ћемо учинити све да стандарди Војске буду такви да се млади људи ангажују у професионалном и регрутном саставу и мислим да је то једини прави пут – рекао је Шутановац.

глашавам, Савет безбедности је једина кровна структура под којом преговарачки процес може да се одвија на међународно легитиман, законит и правни начин.

На крају свог обраћања новинарима Борис Тадић је рекао да декларацију Албанаца са југа Србије сагледава у контексту настојања представника албанских политичких странака из свих претходних година која теже независности Косова и Метохије.

– Србија ће пуним капацитетом и даље помагати развој општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, што подразумева бољитак, бољи живот и стандард и за српске и албанске становнике. Ми водимо рачуна о свима – рекао је председник Тадић. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

да било какве екстремистичке или фашистичке групације доведу у питање стабилност и безбедност поретка у земљи. Држава Србија ће одлучно одговорити на сваку провокацију и наговештај насиља. Само држава има монопол силе и нико други не сме употребљавати силу у држави Србији – поручио је Тадић.

Председник Србије осврнуо се и на недавну изјаву председника Косова и Метохије Фатмире Сејдијуа да Албанци морају бити мирни до 10. децембра и подвукао:

– Ова изјава изазива забринутост и подразумева својеврсну претњу. Одавде са административне линије према Косову и Метохији упозоравам међународне чиниоце да реагују на такве изјаве, јер Србија жели миран преговарачки процес и решење које је прихватљиво и за српски и за албански народ. И после 10. децембра сви морају радити у правцу мира. Тако се понаша Србија и наш преговарачки тим, тако мора да се понаша и друга страна. Што се тиче евентуалне конференције о будућем статусу Косова и Метохије, она је за Србију прихватљива ако се одвија под окриљем Савета безбедности УН. Преговарачки процес је започео у Савету безбедности, тамо мора и да се заврши. Модалитете преговарачког процеса одређују Београд, Приштина и међународни фактори, али још једном на-

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГОДИШЊИЦЕ ПРОБОЈА СОЛУНСКОГ ФРОНТА

Поводом обележавања 89. годишњице пробоја Солунског фронта, делегација Министарства одбране и Војске Србије, коју је предводио заменик команданта Здружене оперативне команде Генералштаба ВС генерал-мајор Љубиша Диковић, положила је венац на Српском војничком гробљу на Зејтинлику у Солуну.

Чланови делегације положили су венац и на споменик Николи Пашићу у Поликастру.

Војска је ту да обезбеди сигурност и стабилност земље. Хоћу да избегнемо сваки рат. Инсистирајући на интегритету ми се понашамо као свака нормална европска земља. Рат ником не доноси добро. Рећи ћу то и јасније: рат би био сигуран начин да изгубимо Косово. Јер бисмо у новом рату за Косово, поново са међународном заједницом, били сигурно поражени. Поражена страна губи Косово и Метохију. Нећемо повлачити потезе којима сигурно губимо, ма како они били прижељкивани од екстремиста са обе стране. Хоћемо мирно, интегративно решење, које успоставља стабилност и води ка просперитету.

РАТ БИ БИО ПОРАЗ

Провод за разговор са председником Републике Србије Борисом Тадићем је јубиларни, педесети број магазина „Одбрана“. Разлога има много. Дефинисање статуса Србије у овом тренутку, редефинисање националне стратегије, одлука у шта ћемо то инвестирати као народ, ситуација на српској политичкој сцени, али и у међународном окружењу, јасна слика војске која је потребна Србији, али и адекватног одговора који ће Србија имати за ту војску, интеграцијама као разрешењу националног питања, Косову као вододелници права и неправда, само су нека од покренутих питања – разлога. Одговори су ту да би нам приближили визију, објаснили одлуке, назначили потезе. Све то заједно је, између осталог, и наш живот.

Из позиције председника, како бисте најдиректније дефинисали статус Србије у овом тренутку?

– Статус Србије у овом тренутку дефинисан је политичким процесима из непосредне прошлости али, једним делом, и политичким процесима који трају неколико векова. На почетку 21. века Србија треба и у регионалном смислу и на унутрашњем плану да пронађе многе одговоре. Сада поново, као самостална држава, Србија мора да редефинише сопствену позицију и стратегијске циљеве. То није једноставно, али је и те како могуће. Стратејски циљевима се свакако намећу. Ми смо централна земља Југоисточне Европе. Све друге земље тог региона граниче се са нама. Ми смо инфраструктура за читав европски регион. Без нас се не може. С друге стране, Србија у околностима обновљене самосталности мора да дефинише своју националну стратегију и због чињенице да наш народ не живи више само у Србији, већ и у свим осталим регионалним државама. Ми нисмо били припремани, ни као народ, ни као држава, за

ове новонастале околности. Ми смо живели у бившој Југославији са једном врстом политичке и социјалне инерције. Веровали смо да ћемо живети и у оној смањеној Југославији, са Црном Гором. На крају смо остали сами. У овим околностима, имајући у виду и нашу одговорност, наш инфраструктурни, национални, геостратејски потенцијал, технолошки, економски и одбрамбени, морамо да редефинишемо и националну стратегију.

Непосредна прошлост оставила нам је додатне проблеме које морамо да решимо, међународни положај Србије је изузетно тежак. Он је последица деведесетих година прошлог века и многобројних грешака које су на међународном плану чињене. А те грешке су опет последица још бројнијих, комплексних грешака учињених на унутрашњем политичком плану. Истовремено, ми водимо преговоре о територијалном интегритету наше земље. Ми смо једина европска земља која води преговоре о свом сопственом територијалном интегритету. Кипар се суочава са сличним проблемом, али се преговори не воде. Та чињеница, сама по себи, је врло значајно упозорење. Ми, такође, нисмо испунили обавезе према међународној заједници којој припадамо, чак ни према институцијама у чијем оснивању смо и сами учествовали, као што је Хашки трибунал. Објашњавам да бисмо разумели комплексност и бизарност ситуације у којој се налазимо. Дејтонским уговором ми смо као држава, потписом тадашњег председника Милошевића, активно учествовали у формирању Хашког трибунала. Нисмо још испунили своје обавезе према Трибуналу, а оне су претпоставка нашег међународног постојања и кредибилитета.

Све су то проблеми који долазе из непосредне прошлости. Ако им додамо још и девастирану економију, велико социјално раслојавање, чак сиромаштво у појединим крајевима, које је понекад не-

подношљиво, заостајање одређених грана индустрије, многа подручја која су изгубила, у популацијском смислу, значајан део становништва – суочавамо се са реалним проблемима који морају јако брзо да се решавају. Уз све то, сви ми који живимо у овој земљи имамо на уму да проблем Косова није настао само са Милошевићем, него је настајао много раније, да практично од 1690. године ми немамо јасну концепцију како на Косову градити политику и обезбеђивати наше постојање, како налазити реалне форме за суживот са Албанцима. Ми данас у преговарачком процесу трагамо за свим тим решењима, желимо активном политиком да понудимо могућности да се без икаквих територијалних промена и нарушавања суверенитета наше земље постигне решење прихватљиво и за једну и за другу страну и обезбеди даља будућност Србије, као интегрисане европске земље. То је реална ситуација у којој се данас налазимо.

Да ли за проблеме које сте навели имамо и одговоре?

– Да, и то је оно што је добро. Кад овако разговарам са страним државницима, док набрајам све конкретне послове и проблеме са којима се наша земља суочава, они се мало забрину, јер такве проблеме немају. Али, шта нам је, ту нам је. То је наша реална ситуација, и ми је морамо на више планова у исто време разрешавати. Бранити интегритет и суверенитет земље, реформисати је, успостављати нову националну политику у новим политичким околностима, када наш народ не живи више у једној држави, што је била једноветковна стратегија српског народа. Надам се да ћемо поново живети као народ, под истим кровом, а то ће бити Европска унија. Због тога је Европска унија решење и наших националних проблема.

Поменули сте националну стратегију. Она нам, чини се, недостаје прилично дуго. Шта је за Вас окосница једне валидне српске националне стратегије за коју бисте се сложили?

– Она мора да буде поново изграђена. И то на начелу интеграција а не дезинтеграција. Ми имамо легитимно право да водимо националну политику која интегрише све делова нашег народа који живи и у суседним државама. Наравно, све то морамо чинити на начин да не доводимо у питање интегритет тих држава. То је сасвим изводљиво ако поштујемо европска начела и демократске принципе, уважавајући целовитост држава које су у нашем непосредном окружењу. То је велики задатак, веома комплексан, али и те како могућ, уз добросуседске односе, без повређивања Хелсиншке повеље и основних начела Уједињених нација. Све то чинимо у околностима у којима имамо тешкоће у економији. Било би много лакше да имамо снажнији економски раст. Зато је потребно веома пажљиво радити, хармонично развијати националну стратегију, истовремено и економију, уз обезбеђивање политичке стабилности у земљи и изграђивање добросуседских односа.

Чланство у Европској унији нема само своју политичку и економску димензију, већ има и дубоку националну димензију. Тек чланством у ЕУ ми поново испуњавамо онај национални идеал да живимо сви заједно у једној држави, или државној творевини, као што смо живели у бившој Југославији. Када границе бивају релативизоване међу нама и када, као и сваки други народ, имамо право да развијамо и чинимо ефективном и нашу националну политику. То није националистичка политика, већ национална. Моје дубоко уверење је да је чланство у Европској унији, о коме данас неки говоре у негативном контексту, једини могући начин да испунимо и свој национални циљ. То је та окосница која нам је на располагању, и која нам је природно дата новим глобалним кретањима и новим прерасподелама моћи на нивоу Балкана, Европе – у међународним токовима.

Средина, условно речено полигон за остваривање визије о којој говорите је српска политичка сцена. Како је видите?

– Српска политичка сцена је нестабилна већ скоро две деценије. У највећој мери сам посвећен управо обезбеђивању стабилности те сцене. Јер, без политичке стабилности нема никаквог напретка. То је минимални циљ, или циљ који је основна претпоставка за све остале – услов без кога се не може. Али он није довољан. Ми не можемо постављати само те минималистичке циљеве у националној, државној политици. Морамо постављати и неке више циљеве како бисмо обезбедили убрзанији развој. Пошто је било витално важно обезбедити политичку стабилност ја сам био спреман на компромис, који је имао за последицу допринос тој стабилности. Да ли је у питању формирање владе, доношење Устава са којим нисам у свим тачкама био апсолутно сагласан, разговори са свим политичким партнерима, од којих су неки идеолошки врло страни политици, у коју дубоко верујем и која је потребна Србији. Мој суштински задатак био је обезбеђивање политичке стабилности. Сада је неопходно да дефинишемо један амбициозан политички пројекат, или програм за наредних пет година, који би Србију, у тих пет, и још пет година, могао учинити у квалитативном смислу другачијом земљом. Сигурнијом, просперитетнијом и динамичнијом земљом. Данас имамо читав источни део Србије, Банат, североисточни део, средњи исток, југоисток и сам југ, који нису довољно развијени. Хармоничном територијалном развоју морамо посветити велику пажњу. Често се говори о просторном планирању. Нама треба територијално преуређење да бисмо обезбедили стабилан и равномеран развој земље.

Као последицу деведесетих година ми немамо само разорену привреду, зграде, објекте и мостове, под морала, урушавање социјалних вредности, већ имамо дугогодишње последице на читавим просторима у Србији који захтевају брза преуређења, нове инвестиционе планове, привред-

не пројекте, који морају да измене лице тих делова наше земље. Не сме само Београд да се развија, нити само делови Србије. Нама су потребни нови правци развоја, нове стратегије, идеје, да користимо нове технологије, које су нам на располагању, као и чињеницу да смо у новим геополитичким околностима.

Код нас, нажалост, постоји инерција у схватању политике развоја. Ви ћете, као људи из војске, разумети да је то велики проблем. У војсци су људи научили да размишљају о стратегији и тактици. Инертност у приступу решавању проблема постаје непријатељ самог решења. Мораћемо потпуно другачијим оперативним средствима да решавамо проблеме. Ово није једноставна тема, али је свакако питање коме морамо да посветимо велику пажњу. Сматрам да Србија у наредних пет година, осим својих јасних политичких одлука у ком правцу иде, а мислим да мора да иде у правцу Европске уније, мора да дефинише и шта је то у шта инвестира. Моје мишљење је да Србија мора да инвестира у развој инфраструктуре. Корист од такве инвестиције је вишеструка, она се мултипликује и сасвим сигурно доноси резултат. Ми морамо да завршимо коридор 10 и мрежу аутопутева кроз нашу земљу. Уколико то не урадимо, бићемо у великом економском застојању. Такође, морамо да гасификујемо земљу, да доведемо јужни крак гасовода из Бугарске у Србију, а тиме учинимо и нашу производњу конкурентнијом, јер је гас јефтинији енергент. Коридор 7 морамо учинити проходним, у пуном смислу те речи, морамо завршити послове око наводњавања и регулисања токова река... Уколико то не урадимо у наредних пет година, ми ћемо сами бити криви. Онда следи период од још пет година, а следећа деценија је, убеђен сам, суштински важна за наше постојање у 21. веку. У тој деценији ми морамо да изменимо читаве елементе наше привреде, да је реструктуришемо, да учинимо нашу инфраструктуру таквом да личи на европске, да обезбедимо прилив нових инвестиција, отварање нових радних места, а то је једини и најбољи начин да обезбедимо и равномерни регионални развој – преуређење укупног живота на деловима територије Србије. То су неки елементи стратегијског плана који кандидујем

НАЦИОНАЛНИ ИДЕАЛ

Чланство у Европској унији нема само своју политичку и економску димензију, већ и дубоку националну димензију. Тек чланством у ЕУ ми поново испуњавамо онај национални идеал да живимо сви заједно у једној држави, или државној творевини, као што смо живели у бившој Југославији.

пред нашим грађанима и тражим подршку за такву стратегију.

На тој истој, политичкој сцени чини се да је енергија која је дуго недостајала – управо одсуство визије. Све то што сте поменули је у суштини Ваша визија када је Србија у питању?

– Ствари треба поједноставити. Политички Србија мора да иде у правцу Европске уније. Тај правац, тачније смер, не сме бити доведен у питање. Кретање у том смеру доноси општу корист, за економски, технолошки, културолошки развој. Како на најбољи начин да буде подупрт такав политички правац? Изградњом инфраструктуре, која нам у својој спирали обезбеђује нове инвестиције, инвестиције нова радна места, а она опет повећање стандарда, и нови круг инвестирања. Тако се и позиција у региону учвршћује, а Србија постаје незаобилазан чинилац свих политичких збивања и безбедносних питања која се покрећу на простору Балкана. Да је неко тако раније планирао развој Србије, ми данас не бисмо били у ситуацији да разговарамо о будућем статусу Косова.

Не знам да ли наша јавност уопште зна да је у бившој Југославији постојало неколико правца развоја. Један је ишао линијом Словенија–Загреб, други Плоче, Сарајево, Тузла, Осиек, а трећи стратегијски правац развоја ишао је Моравско-вардарском долином према Београду. Овај трећи правац, витално важан за Србију, није уопште развијан, а једино се Београд, као англомерација, развијао, без подршке у развоју Моравско-вардарске долине. Ми и данас трпимо последице таквог неравномерног развоја.

У том редоследу корака своје место има и онај који мења свест у правцу кретања.

– Не може се чекати да прво сви заједно променимо свест, па да онда нешто родимо. Све то иде паралелно. Са радом се мења и свест. То и теорија рада говори. Тек када човека ставите у неку нову реалну ситуацију, која захтева промену његовог понашања, за последицу имате и промену свести – нову вредност.

Напори који се чине да Косово и Метохија остану у саставу Србије заиста су велики. Редослед потеза се смењује, каква мислите да ће им бити перспектива? Каква је улога Војске у свему томе?

– Налазимо се на крају једног историјског процеса. Он има своју тешку димензију за наш народ. Преговарати о интегритету сопствене земље је чак и историјски несхватљиво. Као председник постављен сам у ту ситуацију, интегритет браним Уставом, што је моја обавеза и што ћу радити до последњег тренутка са пуном вером да ћемо га и очувати. Истовремено, тај историјски процес није почео са Милошевићем. Он је чак покушавао да га реши на свој начин, по мом мишљењу дубоко погрешно. Милошевић је уједно био и последњи председник Србије који је имао сву власт на Косову, полицију, Војску, судство. Ако томе додамо и још 400.000 лојалних грађана Србије: Срба, Горанаца, Албанаца, Рома, видећемо да је садашња ситуација драстично другачија. Сада на Косову има око 120.000 становника који су лојални грађани Србије, тамо више немамо основне елементе државне управе, постоје неки елементи образовања, имамо страновојно присуство и међународну управу.

У локалним институцијама на Косову Срби практично не учествују. Црква има значајну улогу, али не и снагу да решава конкрет-

не проблеме грађана, што и није њен посао. Од 17. века до данас скоро 700.000 Срба се иселило са Косова. У студији историјског случаја који се зове Косово и Метохија, а у чијем последњем чину ми данас учествујемо, имамо још један елемент: Србија све своје снаге мора да упрегне да очува властити интегритет. Ако то не уради, ми преузимамо одговорност за нечињење. Проблеми на Косову су огромни, као што је чињеница да нам је отежан међународни положај, са кога преговарамо о будућем статусу Косова. Србија нема идеалан положај у међународној заједници. Потребни су нам нови

импулси, неопходна нам је нова снага. То нису само нове идеје о преговарачком процесу, већ нешто што побољшава наш међународни кредибилитет и положај. Што нас чини респективном земљом у свету. Довршавање сарадње са Хашким трибуналом значајно би изменило нашу међународну позицију. Наш аргумент о очувању интегритета био би много снажније артикулисан.

Што се тиче војске, она је ту да обезбеђује сигурност, стабилност и мир. Хоћу да избегнемо сваки рат. Инсистирајући на интегритету ми се понашамо као свака нормална европска земља. Рат ником не доноси добро. Рећи ћу то и јасније: рат би био сигуран начин да изгубимо Косово. Јер бисмо у новом рату за Косово, поново са међународном заједницом, били сигурно поражени. Поражена страна сигурно губи Косово и Метохију. Нећемо повлачити потезе са којима сигурно губимо, ма како они били прижељкивани од екстремиста са обе стране. Хоћемо мирно, интегративно решење, које не успоставља нестабилност, које води ка просперитету.

Да ли се новим аргументима и новом снагом могу сматрати, бар делом, и заставе Србије унутар мировних мисија у Авганистану, Ираку...?

– У овом тренутку то није реално могуће. Пре неколико година било је. Чињеница је да свет не уважава довољно земље које не преузимају одговорност за судбину тог истог света. Одувек је било тако, а тако ће бити и у будућности. Зашто је Југославија била поштована? Зато што је преузимала одговорност. Ми смо били у мировним мисијама широм света, имали смо командне функције, били смо једни од оснивача Уједињених нација, имали озбиљну улогу у

Покрету несврстаних, наша спољнополитичка позиција била је непоредиво боља него што је то данас. Да будем потпуно искрен, ја се у спољнополитичком смислу наслањам на те добре таласе, немам неке друге. Не могу да се наслањим на Милошевићеву политику. Када бих се ослањо на политику Србије деведесетих година, ушао бих у живо блато. Када се ослањим на политику Југославије до деведесетих, то је чврст темељ. Током мог боровка у Уједињеним нацијама скоро да не постоји нико ко се није подсетио Београда, главног града Југославије, који су сви волели и у њега радо долазили.

Раније, као министар одбране, сада као председник државе, најдиректније сте упућени у суштину војне организације. Каква је то војска која је данас потребна Србији?

– По инерцији, војска је дуго код нас посматрана као велики потрошач државног буџета. Увек сам говорио да је војска техноло-

СКУПЉАЧИ ПЕРЈА

Када једном из права уђете у неправу, много вам више времена треба да поново уђете у поштовање права. То је као када распарате јастук и када се разлети перје на све стране, много вам више времена треба да га сакупите. То је, једноставно, тако. Али, ми то можемо.

ПРЕТПОСТАВКА КРЕДИБИЛИТЕТА

Ми, такође, нисмо испунили обавезе према међународној заједници којој припадамо, чак ни према институцијама у чијем оснивању смо и сами учествовали, као што је то Хашки трибунал. Дејтонским уговором ми смо као држава, потписом тадашњег председника Милошевића, активно учествовали у формирању Хашког трибунала. Нисмо још испунили своје обавезе према Трибуналу, а оне су претпоставка нашег међународног постојања и кредибилитета.

ЖИВО БЛАТО И ЧВРСТИ ТЕМЕЉИ

Да будем потпуно искрен, ја се у спољнополитичком смислу наслањам на те добре таласе, немам неке друге. Не могу да се наслањим на Милошевићеву политику. Када бих се ослањо на политику Србије деведесетих година, ушао бих у живо блато. Када се ослањим на политику Југославије до деведесетих, то је чврст темељ

шки потенцијал за развој. Није питање да ли председник или премијер воле или не воле војску. Србија је незамислива без војске. Поставили сте право питање, каква је то војска која је Србији потребна? Војска са почетка, средине или краја 20. века није и не може бити иста као војска на почетку 21. века. Свет се мења, а оне државе или политичке структуре које не разумеју ту промену, урушавају саму државу и саму војску. Код нас постоји жал за неким старим временима. Говори се о стотинама хиљада војника. То скоро да више ниједна војска на свету нема. Данас се иде на специјализацију војника. Професионално обучен војник преузима на себе послове десетине војника који нису у том смислу обучени. Нама је потребна војска смањена по бројности, оснажена по технолошким и борбеним капацитетима. Војска која је у стању да преузме одговорност, респектабилни чинилац у региону. Тако и земљу више поштују. Војска је у том смислу прави инструмент спољне политике земље. Ту нема никакве дилеме. Војска није и неће бити инструмент унутрашње политике.

Војска је, како год специфична институција била, увек само део друштва. Исељак друштвеног ткива на коме се можда јасније него на ширем плану преламају и виде све каузалности наше стварности. Реформе су у току, законска регулатива у процедури, шта је то што још чека Војску Србије до њеног дефинитивног уобличавања?

– Када је војска у питању сада имамо извештај вакуум. У току је реструктурисање Војске и њена реорганизација у складу са принципима НАТО, који су данас општеприхваћени модел организације војске у свету. Скоро све модерне војске света реорганизују се према тим принципима. Тај процес није довољно праћен материјалном обновом и ресурсима који побољшавају животни стандард самих војника. То је највећи проблем. Све се то дешава јер имамо озбиљне економске проблеме. Не верујем ни да би било која земља успела да их реши за то време, имајући у виду њихове размере. Проблеми се ипак што пре морају решити. Имамо на располагању војну имовину која може бити укључена на најбољи могући начин у реструктурирању војске. Имамо мртав капитал, а немамо нове уређаје везе, немамо нове оклопне точкаше, камионе, нишане, модернију авијацију. Неће бити оправдања ако то не урадимо. Сада је права прилика. Ако томе додамо и неопходност да војска изгради око 10.000 станова за своје припаднике, онда знамо у ком правцу – материјалном, економском, модернизацијском – војска мора да иде.

Она не мора да има стотине борбених авиона, као што је раније било планирано, али ће морати да има борбене хеликоптере, јер је то нама потребно. Вероватно и беспилотне летелице, модерне системе везе, модерно наоружање за своје специјалне јединице, обновљену електронику у свим доменима. Не треба излишно трошити новац, само га треба усмерити ка правим стварима. Војник би требало да има и добре и квалитетне чизме, униформу, а не само добру опрему. Тежак је посао војника. Војска несумњиво иде у правцу професионализације. Људи који су у њој остали, нису случајно ту, они су прошли селекцију. Некада смо имали 78.000 војника, ићи ћемо у правцу војске са нешто испод 30.000 припадника. Такве су војске и у региону. Наша ће војска бити једна од бројнијих, а када

ВОЈСКА КОЈА ЈЕ СРБИЈИ ПОТРЕБНА

Увек сам говорио да је војска технолошки потенцијал за развој. Није питање да ли председник или премијер воле или не воле војску. Србија је незамислива без војске. Каква је то војска која је Србији потребна? Војска са почетка, средине или краја 20. века није и не може бити иста као војска на почетку 21. века. Свет се мења, а оне државе или политичке структуре које не разумеју ту промену, урушавају саму државу и саму војску.

буде била и једна од опремљенијих, постићи ћемо циљ.

Шта Србија може да учини за такву војску? Ово што је сада судбина њених припадника је „ход по граници издржљивости“.

– Јесте ход по граници издржљивости, потпуно разумем и знам да је тако. Нажалост, није често много боља ситуација ни у другим областима. Треба се само сетити да смо били светски рекордер у инфлацији пре неколико година. Наше просечне плате биле су 40 евра, што смо брзо заборавили, имали смо девизне резерве равне нули... Данас су нам девизне резерве 12 милијарди, имамо инфлацију од 6,7%, просечну плату 320 евра. Поскупели су одређене робе и услуге, али су отворене кредитне линије, људи данас ипак путују у иностранство, ипак боље живе. Знаш да то није и довољно брзо, јер ми и даље имамо у сећању живот до деведесете, а још нисмо достигли ниво производње који смо тада имали, нити тај стандард. Поготово у поређењу са окружењем. То је наш највећи проблем.

Просечна плата у Србији је 320 евра, што је, рецимо, најчешћа плата за високу стручну спрему цивила у Војсци.

– Мање су плате међу припадницима неких других војски региона, које су чак и у НАТО и у Европској унији. Мање су плате у војсци Бугарске, али су они деведесете имали неупоредиво мању плату него што је имају данас. Нас је стигла она клетва: *дабогда имао, па немао*. Ми је, нажалост, живимо.

Имате ли утисак да Војска брже ради на законској регулативи и реформама, но што је то случај у неким другим ресорима?

– Или је мени било једноставније да подстакнем људе у војску да брже раде. Функционално сам везан за војску, те ми је било једноставније да кажем: што пре, брже... Иде и код других.

Закон о председнику?

– У процедури је, али имамо неке друге законе које још нисмо донели, многе стратегијске одлуке нас још чекају.

Интеграције су судбина света у коме живимо, мада су савезништва постојала одувек. Која је за Вас и каква права мера интегрисања Србије у овом тренутку?

– Постоји занимљив историјски податак. Једини пут – 1999. године Србија није имала ниједног савезника а ушла је у рат скоро са читавим светом. То је јединствен пример у историји, податак за Риплија, али и за анализу погубности наше некадашње политике. Објашњења нема. Последице такве политике морају да буду катастрофалне: по грађане, војску, инфраструктуру, економију, будућност земље. Ми те последице данас лечимо, и још ћемо их лечити. Ниједна земља данас не може да живи у изолацији. Наш човек неће да буде изолован. То сигурно знам. Било да живи у граду, селу, неће да буде изолован, јер зна да тако пропада. Нити му се деца школују, нити је у стању да купи телевизор, да се лечи, промени трактор, отпутује... Код нас и даље постоје политичке идеје које нуде изолацију Србији, као што ће их увек и бити, али је битно да оне губе на изборима, и да је процес интегрисања стално изражен. Када говорим о интеграцији и путу ка Европи који се не може довести у питање, увек мислим на пут у Европу са идентитетом. Постоје људи који имају бојазан да ћемо у тој Европи изгубити идентитет, писмо, веру... Нису сви православни у Србији и не пишу сви ћирилицом. Добра је околност што пишемо и латиницом, то је наша предност. Међутим, чињеница да су Бугари већ у Европској унији са свим својим ћириличним документима, као и Грци са православљем, говори нам да немамо никакву бојазан да ћемо остати без битних елемената нашег идентитета. Они су већ одбрањени.

Зашто се чини да је српском народу тако компликовано да се интегрише, пре свега у прво лице множине МИ, а онда да одреди шта је то што МИ желимо, хоћемо и можемо, у крајњој линији?

– Ми желимо у Европску унију зато што је то највећи мировни споразум међу европским нацијама и идеја очувања културног идентитета сваке појединачне нације. Огромна средства се у Европи троше на превођење докумената на све језике народа земаља чланица ЕУ. Дискусија о томе да ли треба да идемо или не треба да идемо у Европу у Србији је одувек постојала. Крајем 19. века у Парламенту се водила дискусија између напредњака и радикала на тему да ли Србија треба да уводи железницу или не. Радикали су тада били заступници идеје да ће нам железница донети бољштине, погазити децу, уништити наш патријархални начин живота и наш идентитет. Напредњаци су сматрали да треба да уведемо железницу и да се модернизujemo. На неки начин, расправа о томе да ли треба да идемо у Европу или не, наставак је те дискусије о железници... Ко ми данас понуди аргумент да смо са железницом пропали, убедите ме да не треба да улазимо у Европску унију. Пошто тог аргумента нема, идемо даље. Мој посао није да изолујем Србију, већ да створам савезнике. Што више савезника – то боље.

Европска унија није толики проблем. Питање које се поставља је да ли тај пут води обавезно преко уласка у НАТО?

– Не води обавезно. У Европској унији постоје земље које нису чланице НАТОа, попут Аустрије, Шведске... Међутим, њихо-

ва позиција је битно другачија од позиције Србије. Те земље ниједног тренутка нису биле са друге стране баријере. То јесте проблем. Међутим, ми смо већ постигли битан стратегијски циљ да будемо у евроатлантским интеграцијама, а то је чланство у Партнерству за мир. У тај процес интегрисања можемо ићи и даље, сматрам да је то више него неопходно. Ниво у коме је у Партнерство за мир укључена Аустрија није исти као и ниво присутности Казахстана. Ми сигурно морамо достићи ниво Аустрије.

На крају ће грађани Србије одлучити да ли ћемо ући или не у НАТО, на референдуму који ће се организовати када за то дође време и о томе сигурно неће одлучити ниједан појединачни политичар, већ је то искључиво надлежност грађана Србије. А они ће донети одлуку у складу са својим интересима и ситуацијом у којој се буду налазили, а то ће, лако је претпоставити, бити окруженост земљама чланицама НАТОа.

То у шта верујемо нас прилично одређује као људе. Шта је то у шта Ви, после девалвација многих вредности, којима смо били сведоци, успевате да верујете?

– Јуче сам имао састанак са волонтерима који раде у Народној канцеларији. До сада је ту радило око 500 младих људи, студената. То су људи пуни наде, они хоће живот, своју шансу. Кажу да не могу да се запосле јер се свуда тражи искуство. Још увек има више људи на Бироу рада него што има послова који се нуде. Доћи ће тренутак

када ћемо ми морати да увозимо радну снагу, ако се будемо развијали динамиком коју предлажем. Да вас подсетим, ми већ у Београд увозимо радну снагу, јер неки људи неће да раде све послове. Ми данас немамо довољно занатлија. Чека нас пет мостова на Сави: други мост код Бешке, још један мост према Панчеву, винчански железнички мост, мост на Ади Циганлији и врло могуће мост према Земуну... Знате ли колико занатлија треба за тај посао? Колико финих занатских радова, озбиљних инжењера. То што неки људи неће да узму посао који им се нуди је такође једна врста недозвољеног понашања. А сви смо ми одрасли у земљи у којој је врлина одувек била – ићи према послу. Мене су у породици учили да не бежим ни од једног посла. Откад сам постао пунолетан, па до данас, радио сам многе послове. Нисам сигуран да би се баш многи данас прихватили тога што сам ја радио зарађујући на честит начин своју егзистенцију.

Управо сам то поручио тим младим људима. Да не бирају баш увек послове, што не значи да не треба да се боре за остварење својих професионалних настојања. Али ће, уколико вредно и добро раде, доћи и њихова професионална шанса. Е у то верујем. У шансу за те младе људе и мислим да то можемо да обезбедимо. Питање рада, такође нисам случајно поменуо. Нама је потребна нова етика рада. Наша средња генерација је мало уморна. Очекивала је веће шансе, а живела у немању. Када једном из права уђете у неправу, много вам више времена треба да поново уђете у поштовање права. То је као када распарате јастук и када се разлети перје на све стране, много вам више времена треба да га сакупите. То је, једноставно, тако. Али, можемо. Само оптимизмом, добрим планом, јасним вођењем, јасним стратегијским визијама и веровањем у основне вредности, у овом случају рада, елементарном дисциплином и поштовањем људских права – изградимо једну одличну земљу. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Словољуб М. МАРКОВИЋ
Снимимо Горан СТАНКОВИЋ

ПРЕУЗИМАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Нама је потребна војска смањена по бројности, повећана по технолошким и борбеним капацитетима. Војска која је у стању да преузме одговорност, респектабилни чинилац у региону. Тако је и земља више поштована. Војска је у том смислу прави инструмент спољне политике земље.

ТЕЖАК ЈЕ ПОСАО ВОЈНИКА

Војска несумњиво иде у правцу професионализације. Људи који су у њој остали, нису случајно ту, они су прошли селекције. Некада смо имали 78.000 војника, ићи ћемо у правцу војске са нешто испод 30.000 припадника. Такве су војске и у региону. Наша војска ће бити једна од бројнијих, а када буде била и једна од опремљенијих, постићи ћемо циљ.

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ У ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

Министар одбране Драган Шутановац одржао је 10. октобра, у амфитеатру Војне академије, уводни час студентима те војне високошколске установе. На часу су, поред студената и студенткиња најмлађе 132. класе ВА, били и студенти старијих година. После уводног излагања, министар је одговорио на питања студената.

Говорећи о раду Министарства на чијем је челу, министар Шутановац је нагласио да је официрски позив један од најтежих у оквиру државне управе. „Лошом политиком која је некада вођена они који су се определили за тај частан позив доведени су у лош положај. Жеља руководећих људи у Министарству јесте да, бар делимично, врате Војску као институцију и њене припаднике на место које им заслужено припада“, рекао је министар.

Како је том приликом истакао министар одбране, због нерешеног статуса Косова и Метохије и осталих проблема који на политичком плану тиште Србију, током ове године Министарство функционише у веома отежаним условима. Ипак, и у тако сложеној ситуацији, стручни тимови Министарства успели су да Влади и Парламенту предају нацрте два закона, о одбрани и Војсци, који уз још

два закона из других области имају кључни значај за довршетак уставног дефинисања Србије као државе.

У Министарству одбране предузето је низ мера за побољшање функционисања свих његових организационих целина. Између осталог, припремљени су и нацрти стратегијских и доктринарних докумената, а ради се на разради многих пројеката какав је пројекат реформе војнодоходовних установа, истакао је министар.

На крају свог обраћања студентима, министар Шутановац је поручио да што боље искористе године свог школовања и пожелело да њихов позив буде поштован управо онолико колико они сами то желе. ■

А. АНТИЋ

НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА ВС У ЦЕНТРУ ЗА ОБУКУ КОВ

ПРИОРИТЕТНА АКТИВНОСТ

У Центру за обуку у Пожаревцу, због великог одзива регрута, тренутно је око 1.000 војника и 38 подофицира осталих родова који су на преквалификацији у род пешадије

Начелник Генералштаба ВС генерал -потпуковник Здравко Понош посетио је Центар за обуку у Пожаревцу како би сагледао процес обуке, који је сада међу приоритетима у активностима Војске Србије. Он је у пратњи команданта Центра пуковника Винка Марковског и његових сарадника обишао неколико кабинета за обуку – АБХО, ракетно-противоклопно наоружања пешадије, а у кабинету наоружања и наставе гађања задржао се у разговору са подофицирима који су на курсу за преквалификацију. Обилазак је настао посетом тзв. филмској стрељани, где су војници увек бавили гађање из ручних бацача ракета. Такође, интересовао се да ли војници успевају да реализују све садржаје који су предвиђени планом обуке.

Генерал Понош је на полигонима за обуку разговарао са војницима о садржајима и тежини обуке, условима смештаја, првим данима у касарни, о њиховим опредељењима да служе војни рок и плановима у цивилству...

Генерал се са војницима дружио и током ручка, а њихова главна порука је да је Војска поново у моди, што потврђује готово стопостотан одзив у септембру.

Центар за обуку КоВ у Пожаревцу наставља мисију коју је имао и раније. Баштиник је две значајне војне организације. Дуго је у том граду био Пешадијски школски центар, потом је преименован у Наставни центар КоВ, да би од 1. децембра 2006. примио прву генерацију војника под новим називом. Поред објеката у коме се налази команда, Центар користи и касарну „Народни херој Вељко Дугошевић“ где су смештене све јединице.

Војници родова КоВ – пешадије, артиљерије, инжењерије и ОиМЈ – ту се оспособљавају за 53 војноевиденционе специјалности, а то се некада радило у 14 јединица војске. Обука траје шест недеља, а после се упућују у јединице Војске на даље служење војног рока. Центар прима годишње четири генерације војника. Сем тога, ту се организује специјалистичко школовање ученика подофицира већ поменутих родова КоВ и одржавају курсеви за подофицире у трајању од 40 радних дана.

Центар је попуњен старешинским кадром по формацији готово стопостотно, као и борбеном техником. ■

М. ШВЕДИЋ
Снимио Р. ПОПОВИЋ

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

СТАРЕ ЉУБАВИ

Хашка пресуда Мркшићу, Шљиванчанину и Радићу изазвала је праву констернацију у Хрватској. Чак извесну, помало заборављену дозу хистерије, нову менталну мобилизацију разних „постројби“ и реторику која је већ била на граници корозије. Очито је да су се сусједи уживели у улогу великог ратног добитника, па су склони да негују атмосферу у којој „победници одређују правила игре“, док на другој страни невиних напросто нема.

Изгледало је као да у односима са Хрватском долазе боља времена. Ајде да кажемо, скоро нормална. Ноћни живот у Загребу незамислив је без Цеце и Стоје. Пред светско првенство прошле године, три најбоља играча њиховог ногометног државног тима протерана су из кампа јер су се опили као летве уз песму госпође Ражнатовић „Лепи громе мој!“.

Председник ноголоптачког клуба „Динамо“ банчи уз шумадијски чај и пој Мирослава Илића, а посебно га баца у дерт лирска поема „Недостајеш ми ти!“. Начуло се још да „модри“ падају у тимски транс под звуцима „Ђурђевдана“, али о томе се не сме говорити ни кад се отрезне.

Мада, није једноставно отићи у Хрватску. Пре неки дан (8. октобра) домољуби, или домобрани, како се већ зову, претукли су возача камиона који је „газио хрватску земљу“ у време кад су они оценили да то није смео да учини. У Задру је „група неодговорних грађана“ демолирала куће за Србе повратнике. Све друго одвија се у преспорој еволуцији одумирања мржње.

За Хрвате који су себе ослободили тог погубног осећања, Београд је пожељно место за путовање. Све је више студената који се у српској престоници осећају као дома. Ено лепих Загрепчанки које су се домаћински сместили на Новом Београду, и тврде како су у истинском мегаполису, да се дивно осећају и проводе. И још, да је Београд свет у односу на Загреб! Но, то смо већ знали.

Уопште, овде се нико не штреца на госте из хрватског комшилука. И њихови певачи се враћају својој младалачкој носталгији: нема те на естради, не постојиш док не певуцнеш у Београду. Једино се још није вратио Оливер Драгојевић са својим плачевним сплитским опусом. Дуго нисмо чули „Старе љубави“ Терезе Кесовије. Али, добро, свако има своје разлоге, па и демобилисани партизански саборци Бата Живојиновић и Борис Дворник.

Ако изуземо мостарску кишу камења и глава у сусрету „Партизана“ са „Зрињским“, спортски сусрети одавно теку коректно. Добро, то је већ претерано. Може се рећи подношљиво! Мало ли је, после свега.

После свега, али и пре тога, и Срби и Хрвати имају Хаг. Трибунал који још апсолвира своју амбицију да суди људима који су починили небројена „братска“ злодела. У грађанском рату деведесетих коначно је разорена илузија о „братству и јединству“, а слепа мржња је била сила водиља за ратнике и многе психопате који су дочекали своје време без одговорности.

Кад је било неизбежно да се полагају рачуни, свако је платио колико је имао, или ако су га ухватили. То је тај хаос који производи сурова и пијана балканска крчма. Кад пукне сви бију док се не упале светла, а тек онда настаје неподношљива лицитација јунаштва, бежаније, бешчашћа, злочина, славе, анатеме, награда и казни.

Таква врста расплета није била могућа без Вуковара и његове трагедије. Питање за ондашње стратеге могло би да гласи: у чему је био значај, и какав је циљ разарања? Ниједан одговор, наравно, не може бити добар, јер је тај подухват био не само резултат расула, него га је додатно потенцирао. Он је произведен у главама лидера свих зараћених страна, ако се уопште о томе може говорити. Али, кључни људи из те сфере су мртви или једва живи. Пред судом су се нашли трудбеници са фронта, официри ЈНА који су онда тешко могли да разлуче однос између подвига и катастрофе.

Хашка пресуда Мркшићу, Шљиванчанину и Радићу изазвала је праву констернацију у Хрватској. Чак извесну, помало заборављену дозу хистерије, нову менталну мобилизацију разних „постројби“ и реторику која је већ била на граници корозије. Генерал Миле Мркшић је драконски кажњен (20 година), у складу са хашком формулацијом феномена „командне одговорности!“. Она се своди на посредовану кривицу због повлачења војне полиције са Овчаре, после чега су српске паравојне формације побиле 194 заробљеника.

Изгледа да Веселин Шљиванчанин није учинио ништа лоше, осим што се жустро изгаламио на оног службеника Црвеног крста. И што су га често и радо сликали, па је још у то доба проглашен „манекеном рата!“. Све и да је тако, то није довољно за тешке оптужбе и пресуде које су у Хрватској биле унапред исписане.

Мирослав Радић је слободан човек, али управо је он предмет трагикомичне правосудне фарсе у Хрватској. Иако га је највиша планетарна инстанца ослободила сваке одговорности, Хрвати су расписали потерницу за њим, и још траже изручење!

Очито је да су се сусједи уживели у улогу великог ратног добитника, па су склони да негују атмосферу у којој „победници одређују правила игре“, док на другој страни невиних напросто нема.

Иначе Београд суди правим злочинцима на Овчари, што бесмисленим чини „просвјед Хрватске“ Савету безбедности УН! А то ће рећи да је нашим комшијама из неких разлога потребно подизање тензије, и још један (коначни) доказ да Трибунал никоме не ваља. Зато је можда досетка у наслову „Времена“ најбоља илустрација поимања Хага на Балкану у вези са тешким вуковарским успоменама: „Антихрватска пресуда антихрватског суда!“.

Оно што у спором помирењу не успеју политици и судови, ваљда ће учинити естрада. За спорт је још рано, макар цео Максимир певао „Ево зоре, ево зоре...!“

Ко пева помисли зло само ако има надимак Томсон, и даље тамо омиљени јунак простачке домофилне мрзичке епике. Предмет и циљ његових осећања су искључиво Срби. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

ЖРТВЕ КАСЕТНЕ МУНИЦИЈЕ

Иницијативу да се забрани употреба касетне муниције подржава 81 земаља, укључујући и Србију. На том списку је и половина од 28 земаља које производе ту врсту оружја, али не и највећи међу њима САД, Русија и Кина.

ВУК ЈЕРЕМИЋ МИНИСТАР СПОЉНИХ ПОСЛОВА

– Србија се већ одрекла права на производњу и набавку касетне муниције, а преостале мале количине су из арсенала некадашње ЈНА за чије уништавање недостају финансијска средства.

У организацији Министарства спољних послова (МСП) у Београду је, 3. и 4. октобра, одржана Међународна конференција земаља жртава касетне муниције. Тиме се Србија укључила у мултилатерални процес који ће, према очекивању учесника, до краја 2008. године резултирати било потпуном забраном, било веома строгим ограничењем развоја, производње, трансфера и употребе касетне муниције.

Отварајући конференцију, министар спољних послова Вук Јеремић најавио је да Србија разматра могућност једностраног проглашења мораторијума на употребу касетне муниције и да намерава да ратификује међународни „Протокол В“ који се односи на експлозивне остатке рата, то јест, на одбачена и неексплодирана убојна средства у које спада и касетна муниција.

Србија се већ одрекла права на производњу и набавку касетне муниције, а преостале мале количине су из арсенала некадашње ЈНА за чије уништавање недостају финансијска средства.

Министар Јеремић је рекао да су на дневном реду конференције теме веома важне за појединце жртве – утврђивање начина конкретне помоћи и медицинског збрињавања. Разматраће се и облици међународне помоћи и сарадње на чишћењу терена, те забрана дистрибуције касетне муниције.

Јеремић је изразио задовољство што у раду конференције учествују представници више од 40 земаља међу којима и 22 од 26 земаља жртава, и захвалио владама Норвешке и Велике Британије, Програму УН за развој (UNDP) и невладиним организацијама Нор-

ПОДАЦИ НАТОА НЕКОМПЛЕТНИ

Директор Центра Републике Србије за разминирање Петар Михајловић изјавио је за „Одбрану“ да су подаци о локацијама касетних бомби које су бачене током 1999, а које је доставио НАТО, драгоцене, али да нису комплетни.

Михајловић је најавио да ће одговарајуће домаће институције, уз помоћ страних влада и невладиних организација, од НАТОа затражити додатне информације.

Михајловић је објаснио да је Центар Уједињених нација на Косову и Метохији непосредно по завршетку агресије добио много комплетније податке који су садржали и смер налета авиона и висину са које је контејнер откачен, затим тип „бомбице“ које се налазе у контејнеру. У извештају који је достављен нису наведени ни називи места која су гађана нити такозване елипсе површине на којим су распршене „бомбице“, односно потенцијално загађено подручје.

Он је рекао да су добијени подаци готово идентични са оним које Србија већ има и према којима је касетном муницијом гађано 219 локација, од чега је 155 на Косову, и да је избачено 1.072 контејнера са око 350.000 комада подмуниције. Процењује се да су заосталим неексплодираним потпроектитилима у Србији загађена још око 23 квадратна километра.

Михајловић процењује да ће бити потребно око осам месеци да се подаци упореде, терен извиди и обележе локације. „Затим бисмо урадили планове за чишћење локација и на крају долази и најтежи део – налажење донатора. Наше процене говоре да је потребно бар 20 милиона евра“.

вешка народна помоћ и Коалиција против касетне муниције на помоћи у организовању скупа.

Амбасадор у МСП Братислав Ђорђевић указао је да је Србија двоструко мотивисана да допринесе реализацији међународних напора за забрану производње, промета и коришћење касетне муниције – као жртва масовне употребе током бомбардовања 1999. године и као земља која дели жељу већине држава да се у што већој мери спрече нежељене хуманитарне последице употребе појединих врста наоружања и муниције.

Ђорђевић је подсетио да је Србија већ имала запажено учешће на Конференцији о касетној муницији у Ослу 22. и 23. фебруара ове године и њеном наставку у Лими од 23. до 25. маја, када је сачињен нацрт документа који је дао оквир будуће конвенције о забрани производње, коришћења и складиштења касетне муниције.

Документ ће се усаглашавати на наредним конференцијама у Бечу и Даблину да би, како се очекује, био усвојен у Ослу крајем 2008. године.

Конференцију је као гост, у име невладине организације *Коалиција против касетне муниције*, отворио некадашњи пиротехничар Војске Југославије Бранислав Капетановић, који је тешко настрадао 2000. године, покушавајући да демонтира касетну бомбу на аеродрому Дубиње на Пештеру.

Капетановић је нагласио да циљ активности коалиције није осуда произвођача и корисника тог монструозног оружја, већ спречавање даљег страдања цивила и ублажавање патњи пострадалих.

Он је рекао да иницијативу да се забрани употреба касетне муниције подржава тренутно 81 земља, укључујући и Србију, а да је на том списку и половина од 28 земаља које производе ту врсту оружја, али не и највеће међу њима САД, Русија и Кина.

Према подацима те невладине организације, која има своје представнике у 50 земаља и сарађује са око 250 невладиних организација, од заостале касетне муниције од прекида агресије НАТОа 1999. године до 2006. године, на територији уже Србије и у Црној Гори погинуло је шест и рањено 12 људи.

Уочи почетка конференције НАТО је српској влади доставио тражени списак са географским координатама локација и количини касетних бомби које су бачене на територију Србије. ■

Новица АНДРИЋ
Снимио Д. БАНДА

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ОДБРАНЕ ДУШАН СПАСОЈЕВИЋ У САД И ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ

ПОДРШКА ПРОЦЕСУ РЕФОРМЕ

Помоћник министра за политику одбране Душан Спасојевић боравио је од 1. до 7. октобра у званичној посети Сједињеним Америчким Државама, а од 8. до 10. октобра у Великој Британији. Циљ посета је унапређење билатералне војне сарадње, размена мишљења о актуелној безбедносној ситуацији у региону и обезбеђење даље подршке процесу реформе система одбране, сада у оквиру Програма Партнерство за мир.

Током посете САД, помоћник министра одбране Спасојевић састао се са високим званичницима Стејт департмента, Пентагона, Конгреса, те са представницима других релевантних америчких институција. Помоћник министра одбране присуствовао је и свечаној примопредаји дужности између новог и старог начелника Здруженог генералштаба ОС САД, адмирала Мајкла Мулена и генерала Питера Пејса.

Спасојевић је у Вашингтону одржао предавање на Универзитету *Џонс Хопкинс*, на тему „Политички и безбедносни изазови Србије – регион, реформа система одбране и евроатлантске интеграције“, у коме је представио принципе и приоритете у раду Владе Србије, са посебним акцентом на циљеве из домена Министарства одбране. Говорећи о чланству Србије у Партнерству за мир, он је навео кораке који предстоје како би Србија преузела активну улогу у том програму и искористила могућности за сарадњу коју његови механизми нуде. Такође је истакао значај едукације нашег кадра у САД, професионалну сарадњу са Кфором и неопходност очувања безбедности у региону.

Током посете САД, помоћник министра одбране разговарао је и са командантом Националне гарде САД, генералом Стивенем Бламом. Генерал Блам је истакао да је сарадња са Војском Србије једна од најбољих и најдинамичнијих у поређењу са осталих 56 земаља са којима САД имају развијен програм државног партнерства. Овај облик сарадње омогућиће Србији приступ у све области америчког друштва. Посебно позитивно оцењена је недавна заједничка вежба две војске одржана у Нишу.

Током посете Лондону, помоћник министра одбране за политику одбране Душан Спасојевић састао се са министром за оружане снаге Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, Бобом Ејнсвортом. У разговору је констатовано да се сарадња Србије и Велике Британије позитивно одвија у области одбране, где Британија даје посебан допринос школовању српских официра у британским војнообразовним институцијама, те процесима реформе у одбрамбеном сектору.

Спасојевић је информисао министра Ејнсворта о сарадњи Војске Србије и припадника Кфора на административној линији Србије са Косовом и Метохијом, али и о ставовима Србије у процесу решавања питања статуса јужне српске покрајине.

Душан Спасојевић је имао сусрет и са генералним директором за међународну безбедносну политику Министарства одбране Велике Британије, Глоријом Крејг, састао се са представницима Форин офиса и Одбора за одбрану Парламента Велике Британије и учествовао у дебати коју је организовао Међународни институт за безбедносне студије (IISS). ■

Душан Спасојевић
са Бобом Ејнсвортом

ИМЕНИК ЖИВОТНИ

Доношење закона о одбрани и Војсци отвориће нормативни простор за примену нових правила и прописа о платама и стамбеном збрињавању људи запослених у оружаним снагама. Сudeћи по темпу рада у надлежним структурама Министарства одбране, већина тих аката убрзо ће бити готова.

У јавним наступима најодговорнијих људи у држави и менаџмента Министарства одбране, више пута се чуло да је један од приоритета реформи побољшање животног стандарда професионалних припадника Војске. Напори које је Министарство улагало да се реше egzистенцијална питања запослених у МО и ВС само су делимично уродили плодом јер је непремостиву препреку чини недостатак ваљане законске регулативе. Закони о одбрани и Војсци прошли су јавну расправу и чекају усвајање у Народној скупштини.

Помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић окупио је нови тим сарадника који је преузео обавезу да се ухвати у коштац са многобројним изазовима, новим и наслеђеним проблемима, а један од највећих је питање услова живота припадника Војске Србије.

Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе МО, у својој надлежности, поред осталог, има и питања статуса и стандарда, којима се бави истоимено одељење. Представљајући нови тим сарадника, начелник Управе за кадрове пуковник Слађан Ђорђевић нагласио је циљ да Војска постане један од најпожељнијих послодавца у држави.

– Мисије и задаци које Војска Србије реализује представљају наше данас. Визија пројектована *Стратегијским прегледом одбране* представља наше сутра, али брига за сваког појединца и ефикасно управљање људским ресурсима морају представљати наше увек – подвукао је пуковник Ђорђевић.

Он подсећа да се током година нагомилало мноштво проблема. Што из субјективних, што из објективних разлога, сматра Ђорђевић, они нису решавани. – Сада је неопходно успоставити дугорочно одржив концепт управљања кадром и уредити га као што је

X ПИТАЊА

случај у најбољим и најуређенијим војскама света. Овај изузетно озбиљан посао представља највећи изазов реформи система одбране, јер фокус треба усмерити ка младићима и девојкама који ће једног дана можда обући униформу, младим официрима, подофицирима и војницима. Тиме ћемо побољшати квалитет кадра који примамо у службу, а упоредо решавати заостале проблеме. Радићемо на развоју каријере професионалних припадника Војске, адекватној компензацији за све специфичности и опасности војне службе, стамбеној проблематици, па све до помоћи на завршетку активне каријере и транзиције у резервну компоненту или цивилни статус – објашњава пуковник Ђорђевић.

Потпуковник
Саша Трандафиловић

■ ПЛАТЕ ВЕЋЕ СА НОВИМ ЗАКОНОМ

Одељење за статус и стандард (СиС) Управе за кадрове протеклих неколико месеци ујурбано ради на припреми предлога норматива и прописа који ће регулисати велики број егзистенцијалних проблема запослених у систему одбране. Потпуковник Саша Трандафиловић, начелник Одељења, са својим сарадницима знатно је допринео изради оних делова закона о одбрани и Војсци који се тичу стандарда и статуса војних лица. У разговору са њим откривамо у ком правцу би требало да се решавају горући проблеми попут решавања стамбеног питања, плата и осталих припадности које припадају професионалним припадницима Војске.

– Студијско-аналитички, нормативно-правни и статистичко-евиденциони послови у области уређења статуса и радних односа у Војсци, те животног стандарда са стамбеним обезбеђењем, јесу основне делатности Одељења. Једноставним језиком, ми бринемо о проблемима који, вероватно, највише занимају све запослене у МО и Војсци – каже потпуковник Трандафиловић.

Предлози нормативних решења које израђује Одељење за СиС проистичу из константног праћења животног стандарда у систему одбране, проучавањем решења из иностраних армија, те упоређивањем стања са компатибилним структурама у нашој земљи. На тај начин, објашњава Трандафиловић, најодговорнији људи у Министарству одбране могу да донесу правилне одлуке. Сваки предлог ипак мора бити заснован на расположивим буџетским средствима и у складу са важећим законима.

– Пред нама је у протеклом периоду био незахвалан посао. Требало је урадити нешто да се помогне људима у систему, а руке су нам на неки начин биле везане због норматива који су одавно превазиђени. Наиме, ми тренутно примењујемо *Закон о Војсци* из 1993. године писан за потребе савезне државе. Данас је наше министарство део Владе Републике Србије, али функционише под баластом старог закона – подсећа потпуковник и наставља – преко 50.000 војних пензија исплаћује се из војног буџета, док, на пример, официра и подофицира заједно у Војсци Србије данас има око 15.000. Уколико

бисмо желели да повећамо плате активних војних лица и цивила на служби у ВС, које су реално мале, морали бисмо за исти проценат повећати и војне пензије, а за то новца нема. Из тог разлога летос смо исплатили по 5.000 динара на име новчаних награда, а са септембарском платом очекује се повећање од 4,2 процента.

Доношење нових закона омогућило би знатно побољшање животног стандарда. Војни пензионери требало би да пређу у надлежност Фонда за пензијско и инвалидско осигурање, што би било велико олакшање за војни буџет.

– Пензије које убудуће буде исплаћивао цивилни фонд неће се смањивати. Разлика је у томе што ће раст војних пензија бити везан за раст трошкова живота, инфлацију и остале параметре којим се усклађују цивилне пензије – објашњава потпуковник Трандафиловић и додаје – тиме би се отворила могућност за знатан раст плата у систему одбране.

Предлог Закона о Војсци предвиђа да се плата професионалног војног лица утврђује множењем основице и коефицијента. Додељени коефицијент вредноваће параметре чина, положаја, специфичности службе, одговорности, а у односу на специфичности војне службе, додатна напрезања, немогућности избора радног места, коефицијент се увећава од 20 до 50 посто. Веома важна ставка у предлогу новог закона каже да основица за обрачун плате, коју одређује Влада не може бити мања од 75 посто просечне месечне зараде запосленог у привреди Србије у месецу који претходи месецу утврђивања основице.

– То значи да би плата професионалног војника, досадашњег војника по уговору, била отприлике приближна просечној плати – каже потпуковник Трандафиловић, али напомиње да је изгласавање закона ипак услов свих услова.

– Коефицијенти ће бити прорачунати на такав начин да ће постојати значајнија разлика у заради између људи са већом одговорношћу и сложенешћу и тежином посла, у односу на оне који то немају. Плате предвиђене за најодговорније положаје у систему одбране требало би да се ускладе са зарадама на компатибилним радним местима ван Војске – каже потпуковник, не желећи да открива детаље.

Према његовим речима, дугорочни циљ јесте да Војска постане атрактиван послодавац за кога ће желети да ради квалитетан кадар и који ће за свој рад бити адекватно плаћен и награђен. Плате будућих државних службеника и намештеника у Министарству одбране, који до ступања на снагу новог закона имају статус цивилних лица, обрачунаваће се према нормативима истоветним као и за њихове колеге у органима Владе, што значи да се очекује знатно повећање зарада. Цивилним лицима у Војсци, која постану војни службеници и намештеници, како објашњава Трандафиловић, плате ће се ускладити са зарадама државних службеника на одговарајућим пословима.

Начелник Одељења за статус и стандард истиче да ће и остале припадности које се запосленима у систему исплаћују морати да се ускладе са осталим државним органима.

– Дневница за државне службенике у Републици Србији сада износи нешто преко 1.800 динара. Нема разлога да припадници ВС примају готово пола мање. Такође, постоји идеја да се дежурства убудуће плаћају. И за то постоји законски основ – открива Трандафиловић.

■ БОРБА ЗА КВАДРАТЕ

– Постоји око 22.000 поднетих захтева за добијање стана, а од тога близу 7.000 станова тражили су војни пензионери које не смемо заборавити. Ти су људи провели радни век у оружаним снагама, а сада живе као подстанари или у нужном смештају. Одређен број, нарочито млађих људи нису поднели захтев, а немају стан – почиње потпуковник Трандафиловић причу о једној од најболнијих тема које се тичу социјалног статуса запослених у Војсци.

– Ако бисмо хтели да тај терет скинемо са врата и купимо потребан број станова, рачунајући да сваки кошта у просеку 50.000, требало би нам преко 1.000.000.000 евра! – констатује он.

– Треба да буде јасно да се станове више не могу поклањати. Не може се нешто што, условно речено кошта 50.000 или 100.000 евра купити за 100! Ту разлику неко мора да плати! Системи пирамидалне штедње, у којој маса одваја да би појединци извучили корист, представља економску прошлост. Морају се онемогућити и злоупотребе при подели преосталих станова. Предложене су измене клаузула у Правилнику које су омогућавале да се одрицањем одређеног броја квадрата дође на врх неке друге ранг листе, што је усвојио и Колегијум министра одбране. Сада се само чека сагласност Владе како би се то применило – подвлачи потпуковник и наставља – томе смо стали на пут. Остао је још један мањи број станова који треба да се подели. Ранг листе ће бити транспарентне, а критеријуми јасни.

Постоје две идеје у ком правцу би требало да се реше ти проблеми у будућности. У Одељењу за СиС сазнајемо да се разрађује модел према којем би се припадници Војске кредитирали под повољнијим условима уз одређену субвенцију у виду једнократне помоћи у готовини.

– Постоји могућност да надлежна државна агенција преузме посао продаје вишка војне имовине. Тиме би се систем одбране растеретио тог прилично великог посла. Држава би, пак, пласирала неку врсту хартија од вредности које би служиле да се помогну људи у стамбеном збрињавању. – каже Трандафиловић и наводи пример – додељивала би се једнократна помоћ (субвенција) чија би висина првенствено зависила од радног стажа проведеног у Војсци. Млади људи би добијали одређена средства која би покрила основне трошкове кредита јер би они могли да узму кредит на 25 или 30 година отплате под веома повољним условима, а рата би била тако усклађена да би је било могуће плаћати од зараде. Старији припадници ВС, чија је кредитна способност због година умањена, добијали би сразмерно више средстава, чиме би практично надоместили „вишак година“. Исти услови важили би и за војне пензионере који немају стан. Онима који због година не буду кредитно способни, једнократна помоћ послужила би за куповину стана.

Идеја је да пројекат, поред Министарства одбране, подрже и Влада, Национална корпорација за осигурање стамбених кредита и одређен број пословних банака. Треба рећи да државни службеници већ сад могу добити стамбени кредит са каматом од нешто преко четири процента годишње, што је знатно ниже од кредита који се пласирају на слободном тржишту. Претпоставља се да би запослени у систему одбране могли имати исти или чак повољнији третман при обезбеђивању крова над главом.

Други модел стамбеног збрињавања, који је у разради, везан је за извесне измене обрачуна дела трошкова за закуп стана (УТС) и њиховим прилагођавањем отплате кредита. Додатак који су професионална војна лица добијала уколико живе као подстанари и чији је износ зависио од броја чланова породице и запослења супружника, према важећим прописима није припадао онима који купе стан путем кредита код пословних банака. У Одељењу за СиС кажу да је могуће наставити са исплатом принадлежности на име дела трошкова становања и војним лицима која отплаћују стамбени кредит. Према речима потпуковника Трандафиловића, тај додатак би се звао другачије и био би већи него досадашњи УТС. Он каже да би, уколико се прибегне том моделу, МО вероватно склопило уговоре са Националном корпорацијом и банкама па припадници Војске не би морали при подизању кредита да полагају учешће нити плаћају административне трошкове. Модел би се, највероватније, примењивао и на војне пензионере.

У Министарству одбране постоји воља да се коначно реше нагомилани проблеми и да запослени напokon осете лепши део реформи. Јесење заседање Скупштине Србије требало би да донесе законе о одбрани и Војсци и тиме створи оквир за пројекте и идеје који се увелико разрађују. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ТЕХНИЧКОГ РЕМОНТНОГ ЗАВОДА ЧАЧАК

НЕОДВОЈИВИ ДЕО СИСТЕМА ОДБРАНЕ

Престижан технолошки ниво и квалитет производа и услуга потврђен добијањем сертификата СРПС ИСО 9001:2001, којим је надлежна институција Министарства одбране Србије верификовала систем менаџмента квалитетом Техничког ремонтног завода

Запослени у Техничком ремонтном заводу у Чачку, заједно са бројним гостима из Министарства одбране, Војске Србије, локалне самоуправе и привредних организација, обележили су Дан предузећа – 30. септембар, када је пре 82 године Државни савет Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца дао сагласност на одлуку чачанске општине о уступању земљишта ради подизања Инжињеријско-техничког завода.

Данас је основна делатност Завода ремонт и модернизација техничких средстава Војске. За потребе ремонта Завод осваја и серијску производњу широког асортимана резервних делова.

Данас је основна делатност Завода ремонт и модернизација техничких средстава Војске. За потребе ремонта Завод осваја и серијску производњу широког асортимана резервних делова.

Говорећи на свечаној седници у Дому културе у Чачку, директор ТРЗ пуковник Војислав Милинковић је истакао да се будући правци развоја усклађују са захтевима реорганизације система одбране и Војске, јер ће Завод, према садашњим предлозима, остати у том саставу. Наредни задаци су потпуно освајање генералног ремонта перспективних техничких средстава Војске (тенкови М-84, Т-72), модернизација и конверзија техничких средстава (тенкови Т-55, М-84АБ1, Т-72, возило БРДМ-2), затим унапређење сарадње са научноистраживачким институцијама носиоцима извозних послова и већи обим изласка на слободно тржиште.

– Многи велики системи Србије последњих година препознали су моћ овога завода – истакао је директор Милинковић. – Тако је ове године Нафтна индустрија Србије управо Техничком ремонтном заводу поверила ревитализацију и брендирање средстава за транспорт горива и мазива, а за наше капацитете и технологије распитује се стручњаци из још неких великих државних система.

Успех у упорном и континуираном залагању за престижан технолошки ниво и квалитет потврђен је добијањем сертификата СРПС ИСО 9001:2001, којим је надлежна институција Министарства одбране Србије верификовала систем менаџмента квалитетом. На свечаности поводом Дана предузећа, директору пуковнику Војиславу Милинковићу признање је уручио пуковник др Данко Јовановић, начелник Управе за одбрамбене технологије Министарства одбране. Том приликом, у знак захвалности за добру сарадњу са Министарством одбране и Војском Србије, генерал-мајор Драган Катанић, командант Ваздухопловства и ПВО, предао је поклон председнику општине Чачак Велимиру Станојевићу.

Пригодан концерт на свечаности извео је Репрезентативни оркестар Гарде. ■

Р. МУТАВЦИЋ

УРУЧИВАЊЕ СЕРТИФИКАТА: пуковници Војислав Милинковић и др Данко Јовановић

БРУЦОШИ ПОЛОЖИЛИ ЗАКЛЕТВУ

Студенти 132. класе Војне академије 5. октобра су на Бањици положили заклетву отаџбини и тако стали у ред њених будућих професионалних бранилаца. Поред родбине, многобројних пријатеља, будућих професора и колега најмлађих студената рода пешадије, ОМЈ, АБХО, инжењерије, авијације, везе и техничке службе, свечаности у Војној академији присуствовали су начелник Управе за школство Министарства одбране пуковник Драгутин Јовановић и начелник Управе за обуку и доктрину ГШ Војске Србије пуковник Петар Ђорнаков.

Први пут у историји војног школства у Србији, у свечаном строју су, поред младих, биле и девојке, њих тридесет, које су своју велику жељу да постану официри Војске Србије доказале и током једномесечног ло-

горовања на интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“, али и на свечаности док су громогласно узвикивале речи заклетве.

Школовање студената 132. класе Војне академије трајаће четири године. По успешном окончању основних студија, поред дипломе официра Војске Србије, они ће добити и дипломе одговарајућих факултета Београдског универзитета.

Заклетву су положили и слушаоци за резервне официре пешадије, артиљерије, инжењерије, логистике, санитетске и ветеринарске службе.

Командант свечаности полагања заклетве био је генерал-мајор Видосав Ковачевић, начелник Војне академије, док је свечаним стројем командовао пуковник Драган Ђини. ■

А. ПЕТРОВИЋ

ПРИЈЕМИ ЗА МЛАДЕ ПОТПОРУЧНИКЕ

На свечаностима у Београду и Нишу, 8. октобра, озваничен је пријем новопроизведених потпоручника Војске Србије у јединице потчињене Команди за обуку (КзО), Команди ВиПВО и Команди Копнене војске.

У сали Дома гарде на Топчидеру, новопроизведеним потпоручницима обратили су се заменик команданта КзО пуковник Миодраг Вукмировић и начелник штаба КзО пуковник Млађен Нишевић. Том приликом, пуковник Вукмировић је рекао да је Команда поносна што је током ове године 95 младих старешина ступило у њене редове, укључујући и 23 подофицира који су протеклог лета завршили школовање, те да ће те младе снаге знатно допринети побољшању рада у јединицама КзО.

Потпоручницима сада предстоји петодневни методски курс који почиње 15. октобра у три центра за обуку – у Сомбору, Ваљеву и Зајечару, а од 22. октобра младе

старешине ће имати седам дана на располагању да упознају гарнизоне и радна места на којима ће почети професионалну каријеру. ■

А. П.

СЕЛЕКТИВНА ОБУКА ЗА „КОБРЕ“

У касарни „Бањица“ почела је селективна обука припадника Војске Србије који професионалну каријеру желе да наставе у Батаљону војне полиције „Кобре“.

Према речима потпуковника Жељка Гавриловића, команданта Батаљона, првих седам дана селективне обуке кандидати су провели у касарни „Бањица“, а током преостале две недеље биће на полигону Пескови. ■

А. П.

САРАДЊА

ОТВОРЕНО НЕБО НАД СРБИЈОМ

У организацији Верификационог центра Министарства одбране у Србији је протекле недеље боравио немачко-румунски тим међународне мисије „Отвореног неба“, споразума који омогућава извиђачке летове над земљама потписницама. Иако Србија још није потписник тог споразума, који су, иначе, верификовале све земље Европе и САД, у нашој земљи се извиђачки летови у оквиру мисије „Отвореног неба“ обављају већ четврту годину за редом.

Према оцени руководиоца посматрачког тима за Балкан потпуковника Ханса Јоакима Трапеа, српски тим за организацију и реализацију „Отвореног неба“ и ове године показао је висок ниво оспособљености и професионализма, тако да у сарадњи с колегама из Немачке и Румуније, ни на земљи, ни у румунском авиону, којим је обављен једночасовни извиђачки лет над Србијом, није било никаквих проблема.

Због лоших временских услова, првенствено кише и магле, снимљени материјал је нешто слабијег квалитета, па је лет имао већи значај као тренинг и још једна прилика за кондиционирање тимова, него као извиђачки лет. Ипак, према речима вође румунског „Ореп Скајс“ тима, потпуковника Мирче Баломиресана то ни уколико не умањује постигнут успех. ■

Д. Г.

АКТИВНОСТИ ВЕРИФИКАЦИОНОГ ЦЕНТРА

Верификациони центар Министарства одбране у протеклих месец дана имао је три значајне активности везане за спровођење *Бечког документа* о контроли наоружања.

Двојица наших инспектора боравили су у Словенији од 18. до 21. септембра где су посетили базу „Церкље“ на војном полигону „Почек“ и Центар за обуку у Випави. Словеначке колеге приказале су и вежбу трагања и спасавања пилота обореног хеликоптера.

Почетком октобра у нашој земљи боравиле су две инспекције – из Републике Италије и Републике Хрватске. Италијански тим је од 2. до 5. октобра у контроли специфичног подручја обишао аеродром у Лађевцима, гарнизоне Краљево и Ниш. Вођа тима пуковник Дино Марколи похвалио је професионализам, ефикасност и организованост команди и јединица у којима је боравио.

Тим Републике Хрватске је од 2. до 4. октобра, у складу са Споразумом о подрегионалној контроли, био у инспекцији наоружања у 4. бригади КоВ у Врању. Надлежни из Верификационог центра сматрају да споразум о међусобној контроли отвара могућност за унапређивање билатералне и мултилатералне сарадње војски у региону. ■

А. П.

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ
ПАДОБРАНСКИ ВИШЕБОЈ

ТАКМИЧЕЊЕ ЕЛИТНИХ ЈЕДИНИЦА

Нишки падобрански вишебој је због дужине стазе, брдско-планинске конфигурације терена и бројности задатака који су искључиво из домена борбене обуке специјалних јединица, велики изазов за такмичаре, јер тражи велика напрезања, одличну војничку обученост и кондицију својствену маратонцима

Крајем септембра Ниш је по десети пут био домаћин елитним представницима специјалних јединица које у својој борбеној обуци имају падобранску компоненту. Реч је о једном од најтежих и најпрестижнијих војничко-спортских такмичења специјалних јединица – падобранском вишебоју. Такмичари се надмећу у бројним војничким дисциплинама, решавајући задатке на стази дужине око 45 километара.

■ ЗАДАЦИ

Домаћин такмичења био је 63. падобрански батаљон Специјалне бригаде, а организатор – Команда Копнене војске, под покровитељством Министарства одбране и Генералштаба ВС.

На старту је било укупно десет екипа, три из састава домаћина, две из 72. извиђачко-диверзантског батаљона и по једна из Противтерористичког батаљона, Жандармерије МУП-а Србије и оружаних снага Русије, Румуније и Кипра.

Такмичење је почело падобранским скоком петочланих екипа на посебно обележеном десантном простору недалеко од Лесковца, код села Међа. Одмах након десантирања екипе су добиле задатке које су решавале у наредна два дана на стази дугој преко 45 километара. На контролним тачкама, које је требало пронаћи, они су извршавали поједине борбене задатке: гађање из пушке и пиштоља, бацање ножа и бомбе у мету, савлађивање жичане препреке, савлађивање препреке конопцем, пењање уз конопцац, извлачење поквареног возила, извлачење рањеника и слично. Сви резултати се прерачунавају у позитивно или негативно време што у збиру са коначним временом проласка стазом даје поредак екипа.

Првог дана стаза је водила ка планини Селичевица где су такмичари морали да савладају преко двадесет и пет километара по неприступачном терену са укупном висинском разликом од преко 500 метара. Другог дана такмичаре је дочекала донекле краћа стаза са константним падом, али по далеко неприступачнијем терену и са доста тежим задацима.

На победнички трон попела се Друга екипа 63. падобранског батаљона, коју су сачињавали поручник Дејан Тулуш, старији водник прве класе Жељко Купрешак, старији водник Бобан Поповић и водници прве класе Игор Трајковић и Владимир Ђукић. Они су стазу савладали решивши све задатке за укупно шест сати и три минута. Друго место са свега десетак минута заостатка освојила је Прва екипа 72. извиђачко-диверзантског батаљона, а трећепласирана је била Трећа екипа нишких црвених беретки.

Свечано проглашење победника и уручење награда било је у Панчеву, 29. септембра, у оквиру прославе првог рођендана Специјалне бригаде Војске Србије. Организатор је тада доделио и награду „Најбољи стрелац“ старијем воднику Бранку Васиљевићу, припаднику Друге екипе 72. извиђачко-диверзантског батаљона из Панчева, који је имао најбоље резултате у дисциплинама гађање из

аутоматске пушке, пиштоља, ножем и бомбом у мету.

Неопходно је истаћи да су све екипе биле изузетно добро припремљене и мотивисане за својеврсно витешко надметање. Сваки од успутних задатака које су решавали замишљен је као борбени, што је примерено намени јединица из којих долазе.

Идеја и циљ покретања једног таквог престижног такмичења, који су нишке падобранце довели до организације сада већ јубиларног 10. падобранског вишебоја, јесу да истакну тимски рад и колективни дух елитних специјалних јединица. Појединци који на оваквим такмичењима „јуре“ лични резултат немају шансе да успеју јер су екипе обавезне да до циља дођу заједно.

Треба истаћи и да је ово већ трећа година како се на такмичењима појављују иностране екипе. Екипе из Румуније и Кипра насту-

пали су и прошле године, а екипи Русије ово је прво овакво такмичење и дошли су, како су истакли, само да извиде о каквом је надметању реч, а с обзиром на импресије које носе идуће године ће се појавити у далеко јачем саставу и посебно припремљени.

У свету, иначе, постоје слична такмичења. Већина даје акценат на препреке и задатке које такмичари морају да реше на терену, али на далеко краћој стази и са много мање задатака. Најчешће су то такмичења где се учесници појављују у спортској опреми. Нишки падобрански вишебој због дужине стазе, обавезне брдско-планинске конфигурације терена и бројности задатака који су искључиво из домена борбене обуке специјалних јединица, има своју посебну драж јер тражи велика напрезања такмичара, одличну војничку обученост и кондицију својствену маратонцима.

УТИСЦИ

Војник Григориј Белоусов из Русије је први пут у иностранству на такмичењу оваквог типа. Импресиониран је Србијом и гостопримством нишких падобранаца и, како истиче, сви су победници који су успели да дођу до циља и реше све задатке.

– Стаза је била веома тешка са великом дистанцом, тре-

МОРАЛНИ ПОБЕДНИЦИ

Морални победници овогодишњег падобранског вишебоја су такмичари Прве екипе 63. падобранског батаљона предвођени врхунским спортистима и старешинама, капитеном прошлогодишње победничке екипе и државним репрезентативцем у оријентирингу капетаном Милованом Милићем и врским пентатлонцем потпоручником Младеном Стаменковићем. Са њима у екипи су били и водник Иван Митић и десетари по уговору Марко Јеремић и Ненад Вељковић.

Они су стазу савладали за фантастичних пет сати и четрдесет пет минута. На последњем задатку, веслање десантним чамцем, задесио их је прави малер – испала им је карта са задатком у реку. Два минута касније прошли су кроз циљ убедљиво испред свих, али су ипак дисквалификовани зато што нису имали карту да предају судијама који су их ту чекали.

И екипа Жандармерије је дисквалификована, али због кршења правила. Њих је Врхунска судијска комисија искључила јер их је затекла како се на стази возе теренским возилом. Смешљена превара није могла да завара и судије који су стазу надгледали непрестано на терену, али и из ваздуха, патролирајући хеликоптером.

ба много трчати, а планински рељеф додатно отежава такмичарима.

Први пут сам на неком оваквом такмичењу у иностранству. Сметао ми је редак ваздух овде. Нисам очекивао овако тешко такмичење па смо дошли без посебних припрема. Сада знамо какав је ово падобрански вишебој па ћемо се идуће године сигурно појавити на такмичењу, али ћемо се и добро припремити – истиче Белоусов.

– Надали смо се да ћемо постићи бољи резултат, али након свега, када смо видели колико је стаза напорна и тешка, могу само да кажем да смо срећни што смо успели да решимо све задатке и дођемо до циља. Наши падобранци су други пут на оваквом такмичењу, тако да очекујем и гостовање ваших падобранаца на нашем надметању. Код нас је стаза доста краћа и завршава се за један дан. Морам да истакнем да сам одушевљен спремношћу српских падобранаца и њиховом војничком оспособљеношћу – каже након такмичења поручник Василе Молдовеану који је предводио румунску екипу.

И падобранци са Кипра су по други пут на оваквом такмичењу. Два члана екипе су била и прошле године, када је стаза била дугачка скоро шездесет километара, тако да су и сада очекивала исти напор.

– Врло сам импресиониран овим догађајем јер је ово заиста право војничко такмичење са војним дисциплинама. Жао ми је што смо имали свега десетак дана да се посебно спремамо за такмичење, тако да нисмо ни могли да остваримо значајнији резултат. Падобрански скок са вашим падобраном из брзог авиона као што је АН-26 за мене је посебно искуство јер су ми ово били први скокови на стабилизацију, а и са нашим падобраном је много мекше приземљење. На крају бих захвалио српским падобранцима на помоћи коју су нам пружили, на гостопримству и љубазности – са нескривеним одушевљењем прича поручник Евангелу Клеантис са Кипра.

Гости такмичења били су из петочлане екипе македонских падобранаца. Дошли су, кажу, да виде о каквом такмичењу је реч, а наредне године треба очекивати њихову екипу у падобранском такмичарском строју. ■

Владица КРСТИЋ

ОДРЖАН НАУЧНИ СКУП ОТЕХ 2007

Други научно-стручни скуп из области одбрамбених технологија *ОТЕХ 2007* одржан је од 3. до 5. октобра у Војнотехничком институту у Београду. Тај најзначајнији научни скуп у Министарству одбране и Војсци Србије ове године организовала је Управа за одбрамбене технологије Министарства одбране.

Скуп је отворио помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Пилиповић који је, том приликом, подсетио да је *ОТЕХ* основан са идејом да се очува и поспешује научноистраживачка делатност у Војсци. Он је нагласио и да ће на округлом сто-

лу наредног скупа, који ће бити одржан *2009*, бити презентовани радови који су са овог скупа примењени у пракси.

На пленарној седници, одржаној по отварању *ОТЕХ-а*, представљени су радови пуковника др Данка Јовановића „Утицаји технологије на одрживи развој“ и пуковника проф. др Митра Ковача „Визије развоја система одбране као чинилац стратегије развоја одбрамбених технологија“.

Током три дана трајања, на *ОТЕХ-у* је представљено *170* радова из једанаест научних области. ■

М. ШВЕДИЋ

ДОНАЦИЈА НОРДИЈСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ

Потписивањем протокола о донацији намењеној изради пројектне документације и адаптацији објекта који би служио за потребе преквалификације подофицира и цивилних лица школованих за специфична војна занимања који, услед реформи система одбране, остају без запослења, успешно је настављена сарадња Министарства одбране и међународне организације „Нордијска иницијатива“.

Документ су потписали начелник Дирекције за преквалификацију пуковник Милан Мићановић и, у име „Нордијске иниција-

тиве“, капетан фрегате Јане Ларсен. Потписивању протокола присуствовали су и помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић и начелник Управе за кадрове МО пуковник Слађан Ђорђевић.

Протоколом је омогућен наставак спровођења споразума које су две стране потписале у пролеће ове године о помоћи земаља „Нордијске иницијативе“ – Данске, Шведске и Норвешке – пројекту преквалификације вишка војног кадра у оквиру програма Присма. ■

А. ПЕТРОВИЋ

КОНГРЕС МЕТРОЛОГА СРБИЈЕ

На конгресу метролога Србије, одржаном крајем септембра на Златибору, главна тема била су мерења у хемијској индустрији. Организатор конгреса био је Технолошко-металуршки факултет Београд, а међу учесницима били су и представници Министарства одбране из Одсека за метрологију Управе за одбрамбене технологије и представници Техничког опитног центра из Београда.

Посебно је било запажено учешће представника Министарства одбране и Војске Србије на округлом столу о *Правцима развоја метрологије у Србији*, где су указали на проблеме садашњег закона и недефинисаност метролошке делатности у систему одбране. Том приликом говорили су о људским и техничким капацитетима којима Министарство располаже, али и постојећој инфраструктури неопходној за потребе одбрамбене индустрије, која је на располагању и трећим лицима. Истакнуто је да у Министарству постоје, у одређеним мерним областима, капацитети које нема нико у држави, па чак ни у региону. У случају да се законска регулатива не реши на одговарајући начин, постоји могућност да се систем наруши и да почне заостајање у праћењу и развоју метрологије.

Стручни радови са конгреса биће публиковани у *Зборнику радова метролога Србије*. ■

Г. ГОЈКОВИЋ

УКРАТКО

ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ ПВО ГРЧКЕ

Команду и јединице ВиПВО, од 1. до 3. октобра, посетила је делегација Министарства одбране Грчке, ради размене искустава и мишљења о доктрини противваздухопловне одбране.

Гости су презентовали све процедуре које примењује грчка ПВО у односу на савремене изазове и претње.

Команда ВиПВО пренела је досадашња искуства, а у обилску дежурних снага у систему ПВО и ловачке авијације на аеродрому у Батајници демонстрирала практичне способности својих јединица у извршавању овог важног задатка. ■

И. УКИЋ

ТИМ ИТАЛИЈАНСКЕ ВОЈСКЕ У КРУШЕВЦУ

Припадници рода АБХО италијанске војске обишли су Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу и том приликом са домаћинима разменили искуства и договорили повећање узајамне помоћи и сарадње.

У делегацији су били потпуковник Франко Салерно и капетан Ромео Томасети, а једном делу посете присуствовао је и изасланик одбране Републике Италије пуковник Мауро де Винцентис.

Војници и старешине ЦУК-а и 246. баталјона АБХО приказали су италијанским обехајцима могућности Центра, полигона „Равњак“ и других капацитета и представили пројекат формирања Регионалног центра АБХО. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

ЛОГОРОВАЊЕ ПРВЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ БУДУЋИХ ДАМА ОФИЦИРА

НЕЖНИЈЕ ЛИЦЕ ВОЈСКЕ

Пасуљанске ливаде деценијама су биле забран мушкости. Висораван међу Кучајским планинама позната по непредвидивости климе, место је где су ратну вештину и умеће гађања проверавале генерације униформисаних младића. Предео навикнут на грмљавину тешког наоружања и мирис барута, крајем септембра изненадио је жамор девојачких гласова.

Мирно! – командује плавокоса девојка у маскирној униформи. Пред њом строј хитро заузима став.

– *Надасно равнај с'!* – Тридесетак погледа истовремено тражи замишљени крај развучен испред врхова чизама. Омалена рука стиска ремник аутоматске пушке.

– *Мир-но!* – Испод беретки, од брзине покрета извлаче се непослушни увојци.

Неколико секунди несвакидашњег призора – вод студенткиња Војне академије ускоро ће изаћи на стрелиште и покушати да најмање четири од шест расположивих метака из аутоматске пушке 7,62 милиметра „слагају“ у круг пречника 42 центиметра са 100 метара удаљености.

■ УВОД У ПРОФЕСИЈУ

Када је пре неколико година Управа Војне академије најавила могућност да питомачке униформе обуку и девојке, мало ко је веровао да ће Србија 2011. добити школоване жене официре. Прилагодљивост образовног система у Војсци стављена је на пробу на пролеће 2007. године када је први пут из услова конкурса избрисана ставка „... држављани Р. Србије мушког пола...“. Вест да Академија прима и девојке није остала без одјека, па је 138 момака 132. класе добило привилегију да добро и зло питомачког живота дели са тридесет колегиница. Док кабинети и амфитеатри на Бањици очекују октобарску грају, пуне бележнице диференцијалних једначина и војне историје, на другом крају Србије воља и издржљивост будућих старешина тренира се под „пуном ратном опремом“.

Пасуљанске ливаде, и поред природних лепота, нису место на коме би већина људи желела да проведе више од неколико сати. На преко 700 метара надморске висине, планински плато прва је климатска енигма чак и за малобројне становнике тог краја. Уобичајено је да током дана температура варира и за 20 степени, а да се падавине и сунчано време смењују из сата у сат. Поред погодног рељефа за гађање већим калибрима и ретке насељености, временске прилике су баш Пасуљане предодредиле за ковачницу војничког заната.

Команданту логора пуковнику Јанку Грандићу и поручнику Радојки Милосављевић, командиру вода студенткиња, припао је задатак да обезбеде оптималне услове за боравак 29 девојака на првом стационарном логоровању.

– Госпођо поручнице, ми хоћемо у шатор као и мушкарци! – тражиле су студенткиње када су им показали смештај у згради преко пута кухиње.

– Нисмо могли да удовољимо њиховом захтеву – са осмехом признаје пуковник Грандић, иако, каже, разуме младалачки ентузијазам.

– Ово им је прво логоровање и немају никаквог искуства. Хигијенске потребе жена су специфичне, а ноћу под шатором зна да буде врло хладно, нарочито ако се не ложи пећ. Момци ће, ипак, доказивати мушкост као и до сад јер су по природи отпорнији – образлаже пуковник своју одлуку.

Привилегија коју на терену доноси сан у зиданом објекту не значи да је смештај хотелски. Мала војничка спаваона. Кревети на спрат. Тврди душеци. Ни трага од комфора. Један или два туша на тридесетак девојака. Премало.

– Тек када се врате у Београд, схватиће колико су, заправо, добри услови на Војној академији – открива нам један од разлога „уводног логоровања“ поручник Радојка Милосављевић, по професији психолог, која је до пре неколико месеци бринула о менталној хигијени војника у Нишу. Радојка објашњава да се у њеном

воду школују студенткиње родова пешадије, АБХО, телекомуникација, техничке службе КоВ и авијације. На логоровању оне се прикључују својим мушким колегама по специјалностима и током дана заједно се обучавају.

А обуку, барем ту појединачну, нико ко је обукао униформу није заборавио. Азбука војске: радње и поступци војника у борби, познавање и руковање аутоматском пушком, сједињавање радњи за гађање... Последица је иста и код мушкараца и код жена – жуљеви, одрана колена, рамена од борбеног ранца, заштитне маске и „рапа“. Али, девојке се не жале. Ћуте и момци. Углавном се кроз једва видљиву гримасу осмеха примети да су чизме пуне жуљева.

– Па, како да кукам кад су цуре ту?! – одвраћа један студент на нашу опаску о „јунаштву“.

■ ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Поручник Александар Јанковић, командир вода пешадије, организује увежбавање у склапању и расклапању личног наоружања. Док разговара са нашом екипом поглед му је на још невестим рукама студенткиња и студената. Сваких минут-два опомене:

– Пажљиво са повратним механизмом! Сетите се како смо учили, левом руком опругу, а десном вођицу! Тако је! Сад утврђивач – неуморан је поручник.

– Мотивација код студената је велика. Код девојака нарочито. Када би са таквом жељом и интересовањем наступале током целог школовања, не би било проблема. Сетите се само данашњег гађања! – подсећа нас поручник Јанковић.

Заиста, тога дана, студенткиње 132. класе Војне академије, као што су то до сад чинили само мушкарци, стале су на полазну линију за гађање.

– Припремно гађање из аутоматске пушке 7,62 милиметра... – грми глас потпуковника Иштвана Пољанца, који саопштава услове и мере безбедности.

– Уста циви увек гледају у правцу мета! – упоран је Пољанац да у подсвест студенткиња угради опрез при руковању наоружањем.

– Смена на ватрену линију напред! – командује руководилац гађања. Заузимају став. Муниција је подељена. Испред њих је на 100 метара удаљености школска мета са црном тачком у средини пречника 10 центиметара. Да би се испунило гађање потребно је најмање четири од могућих шест метака груписати у кругу од 42 центиметра.

Палба. Прво три пробна метка, затим шест за оцену. Официр показивац погодака, прилази свакој мети и извештава – пет, пет, шест, четири, шест... За чудо, у једној нити један погодак! Студенткиња слеже раменима, добро је пуцала за пробу. Поглед на суседну мету објашњава ствари. У њој 12 погодака и сви добро груписани. Гађање се признаје.

Момци са нестрпљењем очекују да чују резултате. Није им лако. Колегинице су гађале више него добро. Пуковник Грандић довикује:

– Сада имате домаћи задатак!

Први војнички кораци увек су тешки и неспретни. Озбиљнија евалуација резултата које постигне 132. класа, како сматра и командант батаљона студената КоВ потпуковник Зоран Ђурић, уследиће так након прве године.

– У мају 2008. требало би да поново изађемо на терен да бисмо спровели одељенску и део водне тактичке обуке, као и нека гађања – каже потпуковник Ђурић.

Историја школовања жена на Војној академији је почела. Институција чини све да девојкама које се одлуче за официјерски позив пружи што боље услове. Ипак, терет и обавеза су на њима.

На импровизованим клупама, једни поред других, ручају момци и девојке. На Академији су тек десетак дана. Кашике синхронизовано звекећу о зидове војничких порција. Подједнако брзо нестају и мушка и женска следовања. Глад, ваљда, не зна за пол. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА

АКЦИЈА ЗА ПОВЕЋАЊЕ
БЕЗБЕДНОСТИ У САОБРАЋАЈУ

ВЕЖИ ПОЈАС ПРУЖИ ШАНСУ ЖИВОТУ

Акција Министарства одбране и Војске Србије „Вежи појас – пружи шансу животу“ ушла је у трећи месец и, по многим показатељима, већ оправдала напоре који се чине у смањењу и ублажавању последица саобраћајних несрећа на нашим улицама и путевима.

Једини војни учесници у саобраћају, заустављани на друмовима у околини Београда још почетком јула, имали су прилику да војним саобраћајцима објашњавају зашто у току вожње нису везани сигурносним појасом. На њихова бројна оправдања војници с белим упртачима, припадници Саобраћајног батаљона Војне полиције, имали су јединствен одговор – они могу да прогледају кроз прсте, али несрећа неће.

Обавеза везивања појасева у току вожње, иако уведена још пре више од деценију, није се одомаћила међу возачима, што нас сврстава у ред земаља у којима су саобраћајне незгоде обично с тежим поседицама од оних у развијеном свету. Акција Министарства одбране и Војске Србије „Вежи појас – пружи шансу животу“ ушла је у трећи месец и, по многим показатељима, већ оправдала напоре који се чине у смањењу и ублажавању последица саобраћајних несрећа на нашим улицама. Повећање дисциплине и озбиљности војних учесника у саобраћају, што је, такође, један од

циљева максималног ангажовања иницијатора и реализатора те хумане акције, Савет за безбедност војних учесника у саобраћају Министарства одбране, видљиво је готово свакодневно. Чешће и детаљније тематске контроле Саобраћајне војне полиције, које ће трајати до краја године, томе ће, несумњиво, допринети још више.

Потпуковник Славољуб Ж. Марковић

Осим војних саобраћајца, који опсежнијим контролама на терену знатно доприносе повећању дисциплине у саобраћају, у Одељењу за транспорт Сектора за материјалне ресурсе МО, надлежном за планирање, организацију и реализацију акције „Вежи појас – пружи шансу животу“, наглашавају и не мањи значај других облика превентиве, односно рекламно-пропагандних активности.

У том смислу, истиче потпуковник Славољуб Ж. Марковић из Одељења за транспорт, у току је израда плаката, брошура, летака и налепница за возила, на којима ће мото акције бити јасно уочљив и препознатљив. Иако слоган „Вежи појас – пружи шансу животу“ довољно говори сам за себе, предвиђена предавања и брошуре у којима ће више речи бити о последицама тешких саобраћајних несрећа, проузрокованим, између осталих грешака и невезивањем појасева, свакако могу имати упечатљиво дејство.

Ради ефикаснијег и масовнијег информисања о доброј и сврсиходној пракси превенције у саобраћају и подизања нивоа личне безбедности у моторним возилима правилним коришћењем сигурносних појасева, иницијатори ове акције у Министарству одбране, поред одговарајућих команди и установа у Војсци, предвидели су и ангажовање институција, организација и појединаца ван Војске Србије. Значајан допринос успеху кампање очекује се од Министарства унутрашњих послова, Министарства за капиталне инвестиције, Саобраћајног факултета у Београду, Полицијско-криминалистичке академије...

Ипак, треба нагласити да највећи допринос успеху акције можемо дати сви ми, било као војни, било као цивилни учесници у саобраћају. Нека од нас уче други. Зато, вежимо појас и кад смо сувозачи. Докажимо да навике, посебно оне лоше, нису јаче од нас. Нарочито онда кад знамо последице које могу бити цена наше неозбиљности у тако озбиљном процесу као што је саобраћај. ■

Д. ГЛИШИЋ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 10

МИТРАЉЕЗ ВЕЛИКОГ КАЛИБРА М87

КОЈОТ ИЗ КРАГУЈЕВЦА

САМОХОДНА ТОП-ХАУБИЦА
BOFORS ARCHER 155 мм

КОНКУРЕНЦИЈА НА СВЕТСКОМ ТРЖИШТУ

МОДЕРНИЗАЦИЈА
АМЕРИЧКОГ АВИОНА А-10

ТЕНК КОЈИ ЛЕТИ

САДРЖАЈ

Митраљез великог калибра М87

КОЈОТ ИЗ КРАГУЈЕВЦА 30

Борбени нож Ferbern-Sajks

БОДЕЖ СА ЈЕДНОМ НАМЕНОМ 34

Самоходна топ-хаубица Bofors Archer 155 мм

КОНКУРЕНЦИЈА НА СВЕТСКОМ ТРЖИШТУ 36

Тестирано најснажније нуклеарно оружје на свету

ОТАЦ СВИХ БОМБИ 40

Бојне главе на бази термобаричних смеша

ДЕЦЕНИЈАМА ПОЗНАТЕ И РАЗВИЈАНЕ 41

Модернизација америчког авиона А-10

ТЕНК КОЈИ ЛЕТИ 44

Немачко оруђе великог калибра у Другом светском рату

ЦИНОВСКИ ТОПОВИ 49

КОЈОТ ИЗ КРАГ

Нови митраљез под називом *којот* развили су инжењери из „Заставе“ како би се заменио застарели НСВ на тенковима, пружила ватрена подршка бродовима против других пловних средстава, те омогућило пешадијским јединицама да дејствују на циљеве у ваздушном простору и на земљи на већим даљинама. Својим горњим изгледом митраљез подсећа на претходника НСВ, док је треножац попут оног код аутоматског бацача граната. Личи и на руски *корд*, али их је по многим решењима превазишао.

На енглеском је „Machine-gun“, Французи га зову „Mitrailleuse“, Италијани „Miragliatrice“, а Немци „Maschinengewehr“. Ми смо прихватили од свих по мало и назвали га митраљез. Иначе, реч је о најтежем (тежина му се некада кретала од 70 па и више килограма, док је данас уобичајена око 15 килограма), али и најмоћнијем стрељачким аутоматском оружју калибра од 6,5 до 20 милиметара. Прецизност им се мери километрима, а успешно дејствују до 2.000 метара. Послужује их неколико војника – раније од пет па навише, а данас два-три војника. Налазе се у наоружању свих видова и родова војске, а услед различите тактичке намене разнолике су и конструкције.

ПОНОВО АКТУЕЛНИ

После завршетка Другог светског рата великом брзином развија се аутоматско оружје, посебно аутоматске, односно јуришне пушке, а полако се занемарују митраљеви, нарочито они тешки и великокалибарски. Остају само најпознатији модели попут .50 М2 НВ, које су Американци после рата

У ЈЕВЦА

делили немилице као помоћ државама западног блока али и земљама трећег света. Али „велика педесетица,“ која је добро послужила у рату, монтира се готово на свим борбеним средствима – од тенкова за ПА дејство, оклопних борбених возила, возила за вучу артиљеријских оруђа па до, закључно, борбених, односно, неборбених ципова. На истоку то је случај са НСВ митраљезом.

Међутим, и Исток и Запад током низа година покушавају да пронађу одговарајућу замену за ветеране, али им то теже полази за руком. Сукобљавају се и конструктори у захтевима око савременог митраљеза. Њихова основна пажња усмерена је на два, у суштини контрадикторна захтева – направити оружје које ће по маси и једноставности бити пушкомитраљез, а по ефикасности митраљез. То би у преводу значило направити оружје калибра између 6 и 8 милиметара, максималне тежине до 15 кг, брзине гађања око 800 са +/- 100 метака у минути, успешног дејства на циљеве на земљи до 1.500 метара. Пожељно је да начин храњења буде реденик, да оруђе послужује један војник, који носи и извесну количину муниције. Али,

такав војник је већ сутра на било ком бојишту жртвован.

Последњих година појавио се још један захтев. Наиме, у актуелним сукобима у свету на бојном пољу појављује се велики број оклопних борбених возила која својим наоружањем представљају озбиљну претњу за противничке снаге, али су истовремено и атрактивни циљеви. Зато се тежиште пажње конструктора усмерава на побољшање и модернизацију старих модела, повећање прецизности и ефикасног домета и развој нових врста противоклопне муниције коју би користили митраљези.

Да ли овај услов може да испуни малокалибарски митраљез? Наравно да не и због тога многи конструктори задњих десетак година актуелизују великокалибарски митраљез. Нешто слично се десило и са великокалибарским снајперским пушкама. Данас се, после дугог затишја од Другог светског рата (у коме се њихов развој потпуно занемарио), не може замислити снајперски тим без снајперске пушке минималног калибра од 12,7 милиметра. Тим смером је настављен и развој митраљеза. Неке од њих вреди поменути, а то су сингапурски CIS у калибру од 12,7 мм, затим белгијски BRG са мало чудним калибром од 15,5 мм, па амерички TARG калибра од 12,7 мм, али и руски корд калибра од 12,7 милиметара.

Пратећи трендове у свету наоружања, још осамдесетих година и „Застава – наменска“ избацила је прототип митраљеза великог калибра 12,7 мм чија је основна намена била противавионска одбрана јединица, а све како би се омогућила њихова већа самосталност. Постоље за тај митраљез било је универзално и омогућавало је примену два става – седећи и лежећи положај нишаније. Али, таман кад су почела тестирања, распала се држава (СФРЈ) па се од тог пројекта само привремено одустало.

УСАВРШЕН МОДЕЛ

Конструктори „Заставе“ су се на београдском сајму НВО Партнер 2004. године појавили са новим моделом. Био је то којот.

Својим горњим изгледом митраљез личи на НСВ, док је треножац као украден од аутоматског бацача гранате. Тај нови митраљез развили су „Заставини“ инжењери како би се заменио застарели НСВ на тенковима, пружила ватрена подршка бродовима против других пловних средстава, те омогућило пешадијским јединицама да дејствују на циљеве у ваздушном простору и на земљи на већим даљинама.

После мало дужег осматрања и проматрања новог митраљеза добри познаваоци оружја одмах би рекли да је то у ствари копија руског корда. У неку руку били би у праву, јер су полазну основу за развој великокалибарског митраљеза стручњаци у „Застави“ имали у конструкцијском и техничком решењу управо руског корда. Међутим, отишло се даље, нека решења су напреднија, чак и боље.

За основу тешког митраљеза М87 употребљена је конструкција познатог НСВ-а (чувених конструктора митраљеза – Никитон, Волков и Соколов), најбољег тешког митраљеза који је икада направљен јер омогућава поуздано функционисање без застоја у свим теренским или временским условима. Сем тога, гледајући којота, који је и даље енигматично средство, познаваоци оружја могу да извуку неколико битних закључака – спољашња завршна обрада веома је прецизна и високог квалитета; цела спољна површина пресвучена је специјалним печеним лаком отпорним на ударце и друге спољне утицаје и факторе; ниједан део не рефлектује издајничку светлост; делови су израђени од висококвалитетних термичких обрађених челичних отковака; цев је хладно кована и са унутрашње стране хромирана чиме јој је продужен век трајања, а може брзо да се промени током борбених дејстава, ради чишћења или хлађења.

Приликом производње свих делова митраљеза коришћене су савремене машине које обезбеђују веома прецизну израду и ниску толеранцију. Нови митраљез располаже са механичким нишаном, а у могућности је да користи и телескопски нишан за гађање циљева на земљи, али и рефлексни противавионски нишан. Којот се пуни редеником чији су чланци одвојиви, празне чауре избацује

унапред, гасна комора има регулатор протока барутних гасова, кундак је потпуно шупаљ, али са амортизером, пиштољски ручкохват је са механизмом за окидање, запињање се врши преко ручице за запињање на којој је учвршћена сајла (која се налази са десне стране постоља).

Запињање митраљеца је мало другачији од оног на што смо сви навикли. Ако се мало боље погледа сандук митраљеца са обе стране, не види се нигде класична ручица за запињање затварача, уобичајена код свих досадашњих митраљеца. Ипак, са десне стране може да се уочи мали испуст, који, међутим, не може руком да се повуче у задњи положај. Тај мали испуст леже у жлеб на постољу, који је повезан са ручицом и сајлом за запињање (налази се са задње доње десне стране колевке постоља). Повлачећи ручицу са сајлом у задњи положај повлачи се и затварач, при чему се сабија повратна опруга. Али то је лакше рећи него урадити. У случају да сте у лежећем положају, и ако кундак нисте добро поставили у згиб рамена, а ручицу за запињање ухватили са обе руке, нећете успешно запети затварач, а постоји и опасност да останете без неког зуба. Кундак треба поставити правилно и гурати га раменом у предњи положај, а за то време са обе руке повући ручицу са сајлом уназад, све док се не чује запињање затварача у задњем положају. Ручица са сајлом се пушта и она одлази на своје место, а нишанија је сада припремљена да отпочне са гађањем.

ЦЕВ ЗА ИЗБАЦИВАЊЕ ЧАУРА

Да вруће чауре које избацује митралез не би опеделе помоћника или самог нишанију, примењено је решење које је први осмислио чувени конструктор и отац митраљеца Хирам Максим давне 1884. године. Познати конструктор је поред навлаке цеви са спољне стране уградио још једну краћу цев која је била мало већег обима него сама чаура (нешто је краћа од цеви митраљеца и имала је неколико отвора на њему). Назвао ју је цев за избацивање (ejection tube). Након опаљења, чаура се извлачи из лежишта метка, али се не из-

ОСНОВНИ ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ ПОДАЦИ

	КОЈОТ М 87
Калибар (мм)	12,7 x 107
Укупна дужина оружја (мм)	1.560
Дужина цеви (мм)	1.100
Тежина митраљеца (кг)	25
Тежина цеви (кг)	9
Тежина тенковског постоља (кг)	37
Тежина пешадијског постоља (кг)	63
Тежина бродског постоља (кг)	94
Почетна брзина зрна (м/с)	845
Брзина гађања (м/м)	700
Ефикасан домет на циљеве у ВаП-у (м)	1.500
Ефикасан домет на циљеве на земљи (м)	2.000
Тежина муницијске кутије (кг)	3,5
Реденик са 60 метака (кг)	1,25
Хоризонтално поље дејства (°)	360
Вертикално поље дејства (пеш. пост.)	- 5 до + 85
Вертикално поље дејства (тен. и брод)	- 5 до + 75
Хоризонтално видно поље (°) ПАНС 127 М93	40
Вертикално поље дејства (°) ПАНС 127 М93	25
Увећање (ЗНС 127 М93)	2,8
Видно поље (°)	8
Нишански домет (м)	1.600
Подела кончанице	+0 - 40

бацује одмах из сандука већ се премешта на десну страну сандука где чека затварач који се враћа са новим метком за цев. Приликом кретања напред затварач захвата и чауру и убацује је у цев за избацивање.

Капацитет те цеви биле су четири чауре, што значи да је тек након опаљеног петог метка из цеви за избацивање испала прва чаура. До тада се донекле и охладила, а и место пада чаура је строго напред на безбедној удаљености од руке нишаније. Код нашег којота капацитет цеви за избацивање је мањи и износи само две чауре. Док чауре испадају напред растављени чланци реденика испадају са леве стране сандука. Ти исти чланци могу се употребљавати више пута – пуне се ручно (мало теже) или са пуњачем реденика који спада у комплет митраљеца (мало лакше а и брже).

Тешко можемо рећи да је код митраљеца то цев и за хлађење чаура, јер он дејствује искључиво рафалном паљбом, те би у том случају та цев била у ствари усмеривач за избацивање чаура унапред ради спречавања опекотина код стрелаца – нишаније.

Митралез поседује механичке нишане помоћу којих могу успешно да се гађају циљеви до 2.000 метара. Предња мушица је велика и лако уочљива. Због тога поседује моћне штитове са леве и десне стране мушице који спречавају механичка оштећења (пошто јако вири ван габарита цеви). Задњи нишан којота је класичан са даљинама гађања од 400 до 2.000 метара. Поред тога на задњем нишану налази се и нишанска реглета која служи за заузимање претицања при гађању покретног циља и за отклањање утицаја бочног ветра.

Негде отприлике на средини цеви је гасна комора. Испред ње постављена је ручица помоћу које митраљез може да се транспортује, односно, која служи и за вађење цеви из лежишта приликом замене (као на пушкомитраљезу М84). Одлика те ручице је да се, када није у употреби, преклапа у доњи предњи положај и не смета стрелцу – нишаници када користи механички нишан.

Приликом избора калибра најважнији захтев је био да омогући успешно дејство на великим даљинама (до 2.000 метара), али и да на одређеној даљини има довољно снаге да пробије челичну плочу одређене дебљине. Када се развијао митраљез није било по-

ребно посебно правити калибар за њега, већ је оружје прилагођено постојећим карактеристикама калибра 12,7 милиметара. Он је пружао сасвим солидне резултате и задовољавао све захтеве који су постављени конструкторском тиму. У арсеналу калибра 12,7 мм постоје разна зрна која на различитим даљинама успешно могу пробијати одређену дебљину препреке и изазвати паљење лако запаљивих материјала.

ТРИ ВРСТЕ ПОСТОЉА

Као основно борбено средство митраљез своје задатке увек извршава са неког по-

стоља па се сходно томе испоручује са пешадијским, оклопним или бродским постољем у зависности од крајњег корисника. Постоља обезбеђују стабилност и прецизност паљбу сваком оружју, а примењена конструкцијска решења зависе од вида, односно рода.

Пешадијска постоље се праве у две основне верзије. Прва је трonoжно постоље са седиштем за стрелца, односно нишанију, са колевком са механизмима, контролама и нишаном сличним онима за тенковско постоље. Оно може да се подешава по висини и по правцу. Такође, има и ручицу за ношење, која омогућава пренос постоља на мањим дистанцама. Приликом дејства са тог постоља митраљез може бити утврђен и по правцу и према висини (елевацији). У комплекту митраљеза налази се и рефлексни противавионски нишан. Он се користи искључиво за гађање циљева у ваздушном простору и то када стрелац – нишанија седи на пешадијском постољу. У овоме комплекту налази се и телескопски нишан за гађање мета на земљи, али из лежећег става. Када се митраљез налази на овоме постољу без обзира на то да ли стрелац – нишанија седи или лежи, опаљивање се изводи преко система полуга који се налазе на самом постољу. Те полуге се активирају искључиво руком стрелца – нишаније.

Постоље се лако расклопа на три главна дела, од којих сваки има мање од 25 кг, па се оружје може транспортовати за леђима војника, чак и на великим удаљеностима (и на тешком терену).

Поред тога, постоји још једна верзија пешадијског постоља. Реч је о лако трonoжном постољу налик на оно код аутоматског бадача гранате, али увећаном за потребе митраљеза. На постоље је постављен још један део, као колевка, у који се поставља митраљез. Колевке се позади завршава са шупљим кундаком који има свој амортизер, а са доње стране са пиштољским рукохватом и механизмом за окидање. Када је митраљез опремљен са таквим постољем став за гађање може да се регулише од лежећег до клечећег положаја. У том случају на митраљез можемо монтирати разне оптичко-електронске уређаје за нишањење даљу али и ноћу.

Постоји и бродско постоље које се састоји од звона са седиштем за стрелца и уграђеним тенковским постољем. И у овоме случају омогућено је монтирање разних оптоелектронских уређаја за нишањење дању и ноћу. На крају, постоји трећа врста постоља које је исто тако специфично јер се односи на монтирање митраљеза на тенкове и на оклопна борбена возила, а његова примарна улога је пружање противавионске заштите оклопним јединицама.

Уз митраљез се крајњем купцу испоручују и резервни делови за основно одржавање у које спадају резервна цев и пратећи прибор. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

КОРЕНИ

Пут развоја митраљеза је прилично занимљив. Наиме, још у 19. веку постојала је потреба да се конструише ватрено оружје повећане брзине и даљине гађања а та жеља неких команданата се испуњава почетком друге половине тог столећа. Ускоро се појављује више конструкцијских решења и махом су то оружја са неколико цеви, монтираних на покретом постољу (Ripley 1861 и Gatling 1862). До првог употребљивог модела са једном цеву сачекало се још неко време. Године 1884. Хирам Максим конструише први митраљез. Био је то митраљез калибра 11,4 мм са брзином гађања од 600 метака у минути. Циклус рада се понављао све док је у тканинском реднику било муниције или док је била притиснута обарача. Митраљезом се гађало са трonoшца, а цев се хладила водом. Конструктори су током наредних година урадили неке модификације, а многе земље света су тај митраљез усвојиле у наоружање.

Прве су га у рату употребиле британске колонијалне снаге у Авганистану, а потом и у Бурском рату. Како се на бојном пољу показао као веома успешно оружје, подразумевало се његово усавршавање и даљи развој. Тако су крајем XIX и почетком XX века у свим водећим земљама тадашњег света, а по угледу на Максима, многе фирме за производњу оружја развиле своје конструкције митраљеза. У Француској то је био Hotchkiss (М. 1897), у Великој Британији Vickers (М. 1909), у Немачкој Bergman (М. 1902, М. 1903 и М. 1910). Због митраљеза многе државе света су промениле борбено правило за пешадију.

Године 1912. конструисан је и први ваздухопловни митраљез под називом Lewis. Србија је у балканским ратовима користила немачке митраљезе Maksim М. 1909, калибра 7 милиметара, а пре Првог светског рата дивизије српске војске имале су више врста митраљеза и то 32 руска, осам италијанских, 20 српских и 24 осталих. У Првом светском рату показали су се као изванредно моћно оружје. Због

тога се усавршавају постојећи и израђују нови модели.

Појављују се и „Колтови“ а и „Браунингови“ модели митраљеза. Колико су та оружја у Првом светском рату била заступљена указују и бројке о њиховој производњи у периоду од 1914. до 1918. Тако је Велика Британија произвела 24.000, Француска 88.000, Италија 37.000, Немачка 72.000 и Русија 27.500. У пешадији се формирају митраљеске чете, па чак и батальони.

Између два рата митраљези се технички усавршавају – циљ је смањење тежине и израда модела универзално употребљивих као пешадијских и противавионских. У јединицама се повећава број митраљеза. У Другом светском рату развијени су још неки модели. Углавном се тежи универзалности – да могу дејствовати са универзалног лафета, али и са ножица.

Током Другог светског рата у Великој Британији произведено је 317.000 митраљеза, у Канади 327.000 а у САД 2.725.000. Због различите тактичке намене појављују се разна постоља и механизми за подешавање митраљеза који обезбеђују већу ефикасност ватре, удобније послуживање, бољу ватрену, тактичку и маневарску способност. На тенковима се, како се смањују њихови габарити, умањује и број митраљеза да би се на крају све svelo на један великокалибарски и један обични, спрегнут са главним топом или независно од њега.

После Другог светског рата наставља се усавршавање митраљеза. Тежи се смањењу габарита и тежине, могућности дејства са универзалног постоља или сопствених ножица, брзини дејства од 600 до 1.000 метака у минути, брзом преносу ватре са једног на други циљ, простој конструкцији, лакоћи руковања и изради од квалитетног материјала.

Митраљези су се у пешадији углавном делили по калибру и тежини. Тако су по калибру постојали малокалибарски (или обични) и великокалибарски, а по тежини лаки и тешки.

БОДЕЖ СА ЈЕДНОМ НАМЕНОМ

Тај јединствени бодеш, произведен током Другог светског рата, постао је симбол британских командоса и специјалаца јединице SAS (Special Air Service), а фирма Wilkinson га и данас производи за потребе Министарства одбране Велике Британије. За разлику од бајонета и других ножева који се могу користити и као алат, он је намењен искључиво за убијање, било убадањем или сечењем.

У најтежим данима британске империје, 1940. године, након пада Француске и повлачења код Денкерка, док је велики део Европе већ био под нацистичком чизмом, Винстон Черчил је донео одлуку о формирању једне организације и једне војне јединице чији би задаци били убацивање агената и извођење саботажа, упада и диверзија у окупираној Европи. То су биле Управа за извођење специјалних операција (SOE – Special Operations Executive) и командоси. Како код агената SOE тако и код командоса, врло брзо указала се потреба за специјалним борбеним ножем, какав у то доба није постојао у Великој Британији. Решење су понудили мајор Вилијам Ферберн и капетан Ерик Сајкс.

ПОЛИЦАЈЦИ ИЗ ШАНГАЈА

До почетка рата мајор Ферберн је радио као шеф полиције у Шангају, великом лучком граду у ком је цвetaо криминал, а многобројне банде биле су страх и трепет не само поштених грађана и морнара већ су им чак и полицајци често били жр-

тве. Пре именованја за шефа полиције, Ферберн је стекао титулу носиоца црног појаса *другог дана* у уудоу, коју је потписао лично чувени Џигоро Кано, председник *Кодокан школе* у Токију. Ерик Сајкс, чије је право презиме Ерик Швабе, али га је током Првог светског рата променио јер се борио на страни Британаца, био је изузетан стрелац кратким и дугим цевима. У шангајској полицији је био резервни наредник и командир вода снајпериста састављеног од добровољаца. Двојица педесетогодишњака су врло брзо постала чврсти пријатељи, а својим методама, за то доба револуционарним, препорудили су полицију Шангаја.

Ферберн је спроводио обуку у борби без оружја, а Сајкс у тзв. *инстинктивном гађању* из револвера на блиском одстојању без нишањења. Обојица су врло брзо уочила потребу за посебном врстом ножа, који су сматрали идеалним оружјем за борбу прса у прса, а који би се држао у шаци слично флорету или рапиру и користио и за убадање, и за сечење. Неколико првих примерака који су служили као прототип израђено је од бајонета из полицијске оружарнице и названи су *шангајски модел*, а до данас је сачуван само један.

ПРОИЗВОДЊА У БРИТАНИЈИ

Почетак Другог светског рата навео је двојицу авантуриста да се преселе у Британију и тамо нађу запослење. Мајор Ферберн је своје услуге понудио SOE, а капетан Сајкс специјалном центру за обуку командоса у Ахнакарију, Шкотска. Обојица су врло брзо приметили недостатак специјалног борбеног ножа у арсеналу и, пошто су били људи од акције, убедили су своје претпостављене да им дозволе да се обрате најпознатијем британском произвођачу жилета, ножева и бајонета, фирми Wilkinson Sword

ПРАКТИЧНА ДЕМОНСТРАЦИЈА

Разговор који су Ферберн и Сајкс водили са Џоном Вилкинсон-Латамом, у његовој канцеларији, био је изузетно динамичан. Показали су му цртеже прототипа борбеног ножа Ферберн-Сајкс и гарантовали продају од најмање три стотине примерака. Разговор је заиста био врло динамичан, јер је у једном моменту, на запрепашћење мирног Вилкинсон-Латама, Ферберн узео дрвени лењир са стола и напао Сајкса како би практично демонстрирао начин коришћења новог ножа.

Сотрапу у Лондону. Тако су се, једног новембарског дана 1940. године, њих двојица обрела у канцеларији Џона Вилкинсон-Ла-тама, једног од директора фирме, коме су у динамичном разговору показали цртеже прототипа борбеног ножа Ферберн-Сајкс и гарантовали продају од најмање три стотине примерака. Потом су одведени до радионица, где је директор наредио Чарлсу Роузу, руководиоцу експерименталног одељења, и најбољем мајстору фирме Мартину, да од бајонета израде три прототипа.

Мада се често упоређује са италијанским стилетом из 17. века, борбени нож Ферберн-Сајкс се од њега разликује у неколико аспеката. *Стилето* је скоро искључиво намењен за убадање и на попречном пресеку његова оштрица, која је много тања, има троугласти облик. Ферберн-Сајкс се разликује и од бајонета и *Wowie* ножева јер се они могу користити и као алат, док је он намењен искључиво за убијање, било убадањем или сечењем.

У својој књизи „Постаните чврсти“, објављеној 1942. године, Ферберн наглашава важност равнотеже код борбеног ножа, где балчак треба идеално да лежи у шаци, а сечиво не сме бити претешко, како након убода не би остало у телу и извукло балчак из шаке. Сечиво такође мора имати наглашен врх и правилне ивице за сечење, да се пресечени крвни суд не би могао згрчити и тако зауставити крварење. Канија мора бити добро причвршћена за одећу или опрему, јер се само тако нож може брзо извући, а треба га носити тамо где корисник сматра да му је најдоступнији обзиром на дужину руке, као и обим грудног коша и трбуха.

ЗАСТРАШИВАЊЕ

У својој књизи, Вилијам Ферберн пише о борби ножем: „У блиској борби нема смртоносијег оружја од бодежа. Ненаоружани појединац нема сигуран начин одбране од тог оружја, а често је и само показивање ножа довољно да уплаши противника, натера га да изгуби храброст и преда се”.

Прва серија ножева израђена је половином јануара 1941. године, а због безбедности су, без формалног уговора, испоручени централни *SOE*. Ножеви прве серије имали су укупну дужину од око 300 мм, масу од 8 унци (240 г), сечиво дужине 7,5 инчи (188 мм) и штитник у облику слова *S*. Балчак је карактеристичног облика, по једним изворима има облик вазе, а по другим личи на флашу Кока-коле. Дуг је 5 инчи (125 мм), изливен од бронзе, храпаве површине и на најширем делу је промера скоро целе инице (25,4 мм), да би се одатле сужавао, како према штитнику, тако и према основи балчака, на којој се налази куглица која потпомаже брзо извлачење из каније. Код друге серије је, ради поједностављења производног процеса, штитник раван, а изостављен је *ricasso*, раван и туп део сечива изнад штитника.

Добар глас се далеко чује, и ускоро су захтеви за ножем Ферберн-Сајкс превазишли капацитете *Wilkinsona*, тако да производњу отпочиње и фирма *Joseph Rodgers* из Шефилда, која је увела свој модел балчака, препознатљив по концентричним прстеновима. Ножеви из Шефилда израђени у јесен 1942. сматрају се најбољим из ратне про-

изводње, јер имају савршен баланс. Са друге стране, концентрични прстенови на балчаку, мада једноставни за израду и јефтине за производњу, лоше утичу на припањање ножа, који лако исклизне ако је шака мокра. Познато је да је сам Ферберн био дубоко разочаран тим балчаком.

Производни документи *Wilkinsona* делимично су изгорели у бомбардовању, али се сматра да их је од 1942. до 1945. године израђено близу 250.000, а у Шефилду око два милиона примерака.

НЕУСПЕХ АМЕРИЧКОГ МОДЕЛА

Априла 1942. године мајор Ферберн је допутовао у Њујорк, како би у оквиру британско-америчке сарадње обучавао агенте новоформираног Одељења за специјалне операције војске САД, познатог као *OSS (Office of Strategic Services)*. Једна од његових жеља била је производња борбеног ножа Ферберн-Сајкс, за који су официри Маринског корпуса, које је својевремено срео у Шангају, изразили велико занимање. Прву серију од 14.370 ножева врло је брзо произвела фирма *Camillus Cutlery Company*, али са бал-

СНАЛАЖЕЊЕ

До појаве Ферберн-Сајкс, британска војска није имала усвојен службени борбени нож. Током Бурског рата коришћени су амерички ножеви *Wowie*, а у Првом светском рату скраћени бајонети, ловачки ножеви или заплењено немачко хладно оружје. Посебан модел за борбу у рововима је био скраћени бајонет, који је на балчаку имао монтиран боксер.

чаком од алуминијума, по одлуци директора производње и официра Маринског корпуса, задужених за контролу. Та измена се показала као велики промашај, јер је у потпуности нарушила деликатну равнотежу ножа. Потом је израду преузела фирма Landers, Fry&Clark из Конектиката, али се показало да је свих 10.000 ножева недовољно каљено, због чега су били врло крти. С обзиром на велики број радника немачког порекла у тој фирми, посумњало се на саботажу, те је контраобавештајна служба чак предузела истрагу, чији резултати нису познати.

Крајем 1942. године, нож Ферберн-Сајкс је међу маринцима стекао лошу репутацију, и због некавалитетне израде, и због ненаменског коришћења, јер су га употребљавали за бушење буради са нафтом, сечење камионских гума и кресање грана

СУДБИНА ТРИ ПРОТОТИПА

Први прототип је поклоњен Вилијаму Ферберну и једини је, као породична успомена, сачуван до данас. Познато је да га је он носио под пазухом, са сечивом навише, а балчаком надолу, у специјалној канији ојачаној челичним умцима, са уграђеним опругама за причвршћивање ножа. Други прототип је поклоњен Ерику Сајксу и не зна се његова даља судбина, док је трећи добио директор Вилкинсон-Латам, који га је поклолио свом унуку, а овај га је у школи трампио за бајонет.

тропског дрвећа, што је далеко од његове праве намене. Према појединим изворима, само је Wilkinson квалитетно израђивао ножеве и то током првог периода ратне производње.

Са производњом се наставило и после завршетка рата у Италији, Јапану и Шпанији. ЦИА је 1948. године преузела све преостале ножеве из складишта OSS и издавала их својим агентима, чак и током шездесетих година. Wilkinson га и данас производи за потребе Министарства одбране Велике Британије, а зна се да је израђен и за владе Холандије и Норвешке.

Мајор Ферберн није зарадио ни пени од производње тог јединственог ножа, али је заузврат доживео посебно признање. У Вестминстерској опатији, поред спомен-обележја Винстону Черчилу и Незнаком војнику, по одлуци британске краљице, постављен је још један меморијал. Он је посвећен британским командосима, који су у најтежим данима Велике Британије били оличје борбеног духа свог народа. У тај меморијал краљица је својеручно положила борбени нож Ферберн-Сајкс, израђен од чистог злата. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ

САМОХОДНА ТОП-ХАУБИЦА ВОФС

КОНКУРЕНЦИЈА НА СВЕТСКОМ ТРЖИШТУ

Шведска војна индустрија последњих година не зна за неуспех. Борбено возило пешадије CV90 постало је готово стандард у Европским земљама, као и високопроходно зглобно возило Bv206. Најновија самоходна топ-хаубица Vofors Archer на најбољем је путу да понови успех претходника.

Иако су самоходне хаубице и топ-хаубице традиционално гусенична возила, у последње време појављује се велики број точкашких варијаната. Први точкаши били су јужноафричка самоходна топ-хаубица G-6 и чехословачка Dana, калибра 155 и 152 милиметара.

Са завршетком хладног рата све више долазе до изражаја уштеда у гориву и смањење трошкова одржавања, односно смањење трошкова употребе током животног века, а с друге стране, тежња ка умањењу масе ради опремања ваздушнодесантних снага, тј. снага за брзо реаговање. На том пољу предњачи Француска са својом самоходном топ-хаубицом Caesar, калибра 155 мм, и цеви L52, која се може транспортовати чак и авионима C-130 Hercules (тренутно се налази у фази увођења у оперативну упу-

DRS ARCHER 155 MM

артиљеријском оруђу. Иако је за пуни потенцијал возила Archer потребна посада од три члана, захваљујући високом степену аутоматизације, тим средством може управљати и само један човек.

Кабина има челични оклоп и оклопна стакла, која штите не само од буке и ударног таласа који настају приликом гађања већ и од панцирних зрна стрељачке муниције до калибра 7,62 мм, парчади артиљеријских пројектила и мина са највише шест килограма експлозива ТНТ (до нивоа два по стандарду STANAG 4569). Иако се у ранијим конструкцијама није придавала већа пажња противминској заштити, последње мировне мисије су недвосмислено показале да је она више него неопходна. Наравно, возило је опремљено и НХБ системом заштите.

Шестоцилиндрични линијски деветолитарски турбо-дизел мотор Volvo Penta, серије D9, снаге 242 kW (329 КС), активира редуктор и снага се, преко разводника погона, преноси на диференцијале (са блокадом), одакле се усмерава на све тачкове (шема погона 6x6). На тај начин обезбеђене су одличне могућности савладавања терена, али је због борбене масе возила од 30 т максимална брзина 70 км/ч, што је релативно скромно за тачкашко возило. Са пуним резервоаром од 400 литара, на добром путу прелази 400 до 500 км, а савладава успон од 30° и бочни нагиб 28°. Возило може савладавати водене препреке до дубине 0,72 метра.

Када је реч о димензијама, оне нимало нису скромне: дужина са топом (према на-

ОДЛИКЕ

Дужина возила са топом (према напред) јесте 14,55 м, ширина 3 м, висина до крова куполе 3,3 м, а, укључујући Lemur, даљински управљану куполу, чак 4,007 метра. Bofors Archer се уклапа у товарни простор и носивост најновијег европског транспортног авиона Airbus A400M. То средство одликује релативно велика брзина гађања – три гранате за 13 секунди, 20 за 2,5 минута – а са пројектилом Excalibur новођеним ГПС-ом постиже домет од неворатних 60 километара.

Борбена маса возила је 30 тона и постиже максималну брзина од 70 км/ч. Са пуним резервоаром од 400 л, прелази на добром путу 400–500 км, савладава успон од 30°, бочни нагиб 28° и водене препреке до дубине од 0,72 метра.

пред) је 14,55 м, ширина 3 м, висина до крова куполе 3,3 м, а укључујући Lemur, даљински управљану куполу, чак 4,007 м. Ипак, возило се уклапа у товарни простор и носивост најновијег европског транспортног авиона Airbus A400M. На тај перспективни транспортер оријентишу се произвођачи и других европских возила – типичан пример је најновије немачко борбено возило пешадије Puma. Разлог је јасан – тај авион има два пута већу носивост од америчког С-130 и већи товарни простор, а пре свега шири-

требу француске армије, а замењује вучна оруђа TR). Иако су одлике тог средства врло атрактивне – има одличну комбинацију домета, који је у потпуности на нивоу гусеничних возила, маса му је и до 3,5 пута мања, трошкови употребе и радни век повољни – финансијски успех је изостао. Последње средство у тој групи (којој припада и домаћа НОРА-Б 52) Bofors Archer комбинује све врлине тог типа возила са, до сада, помало застављеном оклопном заштитом.

ЗГЛОБНА КОНСТРУКЦИЈА

Основна концепција возила чија је пуна ознака Bofors FH77 BW L52 Archer прилично је необична за војна возила и више је својствена тешким грађевинским машинама. Наиме, основа за Archer јесте зглобни камион носивости 24 тона Volvo A25C. Зглоб се налази између предње осовине (изнад које је кабина) и задњег дела шасије, на чијем крају се налазе две осовине и обртно постоље за оруђе. Кабина је слична као код камиона „њушкаша“, али се уместо уобичајена два седишта у кабини налази само једно, централно. Иза возача седе још два члана посаде, оператери на

Инструментална табла возача

ну, што је у многим случајевима представљало озбиљну препреку при конструисању борбених возила. Због тога се данас и Американци све више оријентишу на транспорт већим и способнијим C-17 Globemaster III.

МОЋНО НАОРУЖАЊЕ

Наоружање те самоходне топ-хаубице заснива се на артиљеријском оруђу калибра 155 милиметра. Цев је дужине 52 калибра, што је данас на најновијим артиљеријским средствима стандард. Наравно, то оруђе је засновано на добро познатој шведској хаубици FH77 L39 (више од 700 налази се у служби шведске, индијске и нигеријске армије). Барутна комора је запремине 25,4 дм³, тако да својим дометом Archer иде у ред најбољих артиљеријских оруђа данас. Захваљујући новом систему пуњења UNIFLEX2, могуће је варирати пуњења од половине модула до 6,5 модула, чиме се најновијим пројектилом са гасогенератором HEER40 постиже

Фамилија интелигентних пројектила екскалибур

максимални домет већи од 40 км (тако се и показало на тестирањима у Индији). И не само то, висока флексибилност барутних пуњења, комбинована са изузетно софи-

стицираним системом за управљање ватром и релативно великом брзином гађања (три гранате за 13 секунди, 20 за 2,5 минута, или 75 на час у дужем периоду) омогућава да се на исти циљ различитим трајекторијама испали чак шест граната које у приближно истом тренутку падају на тло!

Archer је способан за испаливање и „интелигентних“ касетних и унитарних пројектила Bonus II (сарадња Француске и Шведске) и Excalibur XM982 (сарадња САД и Шведске). У један пројектил Bonus II стају две интелигентне самонавођене бомбе, које током падања на тло, помоћу троканалног инфра-црвеног трагача, комбинованог са ласерским радаром (ладар), откривају, на пример, тенкове и на њихов релативно слабо заштићени кров испалију пројектил који се формира по принципу пробојног диска (Мишнаи-Шардинов ефекат). Највећи домет који се достиже тим пројектилом јесте 35 километара. Excalibur је, с друге стране, планирајући пројектил навођен ГПС-ом, опремљен

Основа за топ-хаубицу јесте зглобни камион носивости 24 тоне Volvo A25C

Возило за дотур муниције

крилцима и гасогенератором, чиме се постиже домет од невероватних 60 километара. Постоје три врсте бојне главе: Block I има унитарну, тренутно-фугасну или пробојну бојну главу, намењену за класичну ватрену подршку или дејство по утврђеним циљевима, чак и у градским борбама, док су Block II и III још увек у развоју и имаће два типа касетних бојних глава – оба са интелигентном субмуницијом. Наравно, та топ-хаубица може да испуљује и све старије пројектиле различитих типова калибра 155 мм, који су у складу са стандардима НАТОа.

У оквиру обртног елемента топ-хаубице налази се и аутоматски пуњач са 20 пројектила и 18 пуњења максималне снаге, што је на нивоу оруђа грађених на камионској шасији (Caesar 18, Atmos 2000 27, НОРА-Б 12+24), али мање од већине гусеничних самоходних оруђа (PzH2000 60, AS90 48, AUF-1 39). Зато је планирано да Bofors Archer подржава возило за дотур муниције, засновано на потпуно истој камионској шасији.

Топ-хаубица може гађати под углом 75° лево и десно од осе возила, а елевациони угао је од 0 до +70°. То значи да Archer може гађати са цеви у хоризонталном положају, поред кабине. Како се оруђе налази на задњем делу шасије возила, при-

ликом гађања краци лафета се спуштају и укопавају у земљу, што је потпуно аутоматизован процес, тако да је време ступања у акцију, а и време напуштања положаја, испод одличних

Модуларно барутно пуњење UNIFLEX2

30 секунди. За самоодбрану се, изнад кабине, налази даљински управљана платформа Bofors Lemur, са тешким митраљезом калибра 12,7 мм Browning M2HB, или опционо, аутоматским бацачем граната 40 мм Mk19.

ПОТЕНЦИЈАЛНИ КУПЦИ

За ово шведско самоходно артиљеријско оруђе, мада се може рећи и британско (с обзиром на то да је Бофорс пре неколико година купио британски British Aerospra-

се), заинтересоване су, поред Шведске, и Данска и Индија. Данцима хитно треба замена за вучне хаубице M114/39, калибра 155 мм, које су повучене септембра 2005, а Индија, с друге стране, жели да замени самоходне хаубице Abbot, калибра 105 мм, и Catapult M-46 од 130 мм. Једини озбиљан конкурент Швеђанима јесу Јужноафриканци са понудом у виду куполе Т-6, опремљене топ-хаубицом 155 мм, са дужином цеви 52 калибра, која би се монтирала на неку постојећу тенковску шасију (вероватно тенка Arjun). Међутим, шведска понуда је јефтинија (1,6 до два милиона америчких долара, у односу на 2,4 милиона само за куполу Т-6, плус шасија тенка), топ-хаубица је мање масе (30 у односу на 52-55 т), има нешто већу брзину гађања (Т-6 3 гранате за 15 секунди) и мањи борбени комплет (Т-6 40-50 пројектила и пуњења).

У шведским оружаним снагама, Bofors Archer би требало да замењује вучне FH77 са сопственим погоном по основи један за један. Хаубице FH77 данас су једино артиљеријско оруђе шведске армије, јер су гусеничне самоходне хаубице Vankanon 1С, засноване на продуженој шасији познатих тенкова Strv103, повучене још 2003. године. ■

Себастиан БАЛОШ

ОТАЦ СВИХ БОМБИ

Најновија руска бомба технички је позната као термобарично средство, али то није новина.

Највеће светске силе, САД и Русија, деценијама интензивно развијају бомбе на основу термобаричне смеше. Данас су оне актуелне, јер се, с обзиром на опасност од избијања нуклеарног рата, дошло до закључка да могу заменити то оружје.

У изјави од 11. септембра за Први канал руске државне телевизије, генерал Александар Рукшин, заменик начелника ГШ оружаних снага Русије, потврдио је да су руске ваздухопловне снаге успешно тестирале најснажнију на свету нуклеарну авио-бомбу. Иако је мања од америчке, наводи се да је бомба разорнија, јер је, захваљујући примени нанотехнологије, употребљен јачи експлозива, а који – то се не помиње. Та бомба је по ефикасности и снази слична нуклеарној бомби, али како је Рукшин додао, не загађује природну средину. Генерал је истакао да ће нова бомба омогућити војсци да „заштити националну безбедност и да се супротстави међународном тероризму у било којој ситуацији и било ком региону“. Наглашава се да је то релативно јефтино, а моћно оружје.

Ново термобаричко средство, популарно названо „отац свих бомби“, како се наводи у извештају, четири пута је снажније од америчке претходнице „мајке свих бомби“ MOAB – Massive Ordnance Air Blast, GBU-43, која се сматрала најмоћнијим до тада направљеним нуклеарним средством. Руска бомба садржи 7,8 тона јаког експлозива, што је заиста мање од 8,4 тоне, колико има америчка, али је од ње четири пута снажнија. Док је MOAB еквивалента 11 тона ТНТ, руска је 44 тоне класичног експлозива. Радијус ударног таласа руске бомбе је 300 метара, два пута више од америчког модела.

Видео-снимак који су Руси дали приказује како је стратегијски бомбардер Ту-160 избацио ту бомбу на полигону за тестирање. Слика потом прати настанак циновског облака налик печурки (слично као код нуклеарне бомбе), а онда су приказани накнадни ефекти у зони тестирања – изглед четвороспратне зграде, односно њених остатака, и оштећено војно возило.

Исти извештај је касније приказан на државном каналу *Вести*, а ту информацију су, као ударну, пренеле, дан после, готово све светске агенције. Потом су средства информисања подсетила на историјат тих средстава. Наиме, и Руси и Американци имају дугу и богату традицију у развоју бомби на основу термобаричких смеша.

Због тога што се није знало ни време ни место тестирања „оца свих бомби“, поједини војни аналитичари склонили су да верују да је та руска бомба била намењена за конфликт у Чеченији, али да никад није била актуелно коришћена у том степену деструкције. А приказивање њеног разорног дејства многи објашњавају једним разлогом, политичким – да се скрене пажња. Та бомба, последња у серији новог руског оружја, несумњиво означава технолошку способност Русије да војно парира Америци и жељу званичне Москве да преузме активнију улогу у међународним односима.

Најновији арсенал приказан је кратко после руског супротстављања америчким плановима о инсталирању антибалистичког штита у источној Европи. За такав курс се на Западу нуде разна објашњења. Два су преовлађујућа – предстојећи избори у Русији и жеља председника Путина да оде с положаја у великом стилу, а други је отпочињање трке у наоружања. Иако руски министар одбране негира ставове о обнављању хладноратовске трке, с подозрењем се гледа на Путинову дозволу да руски стратешки бомбардери, попут Ту-160, након суспензије од 16 година, поново крстаре међународним ваздушним простором, далеко од матичне територије.

У тим дипломатским и политичким надмудривањима као да се загубила прича о новој бомби – још једном у низу конвенционалних средстава. Можда је разлог томе што је постигнута равнотежа. Сада то разорно средство, приближне моћи и ефикасности, имају обе државе.

Ми, ипак, подсећамо на историјат развоја и примене таквих врста бомби, али из пера стручњака из Војнотехничког института.

М. ШВЕДИЋ

Бојне главе на бази термобаричних смеша

ДЕЦЕНИЈАМА ПОЗНАТЕ И РАЗВИЈАНЕ

Примену експлозивног пуњења на бази течног горива и ваздуха, тачније термобаричне смеше (ТБ-смеше), отпочеле су велике силе – САД и бивши СССР – шездесетих година 20. века, скоро без сагласности и одобравања традиционалних савезника, и годинама интензивно раде на томе. Како се касније видело, био је то револуционарни приступ у савременом схватању конвенционалног ратовања. Резултати испитивања су показали да се за исту масу пуњења код термобаричне смеше остварује знатно већи разорни ефекат по јединици површине него код експлозивног пуњења од тротила (ТНТ).

Прво успешно испитивање пуњења са термобаричном смешом извела је америчка морнарица 1960, а рад на пројектовању средстава са таквом смешом почео је 1966. године. Најпре су је борбено употребиле морнаричке снаге 1967. – користиле су канистере напуњене етиленоксидом за чишћење минских поља. Током 1969. и 1970. изведен је оперативни тест са касетном термобаричном бомбом са троструким кашњењем, СВU-55. Поред испитивања ефикасности експлозивног пуњења, у тим опитима је тестиран и ефекат успоравања три кочећа падобрана, јер је он омогућио да (неексплодирану) бомбу активира гравитациони упаљач 120 секунди након удара.

Током тестирања СВU-55 је успешно бацана у Панаму изнад вода, боруштина и

густих шума. Ударна брзина бомби била је 33 м/с. Након извршених оперативних тестова у Вијетнаму, касетна бомба СВU-55V од 226 кг, 1971. године уведена је у наоружање америчке морнарице као стандардно средство за чишћење минских поља и рашчишћавање површина у џунгли.

Термобарична касетна бомба, коју испушта хеликоптер или авион са висине од око 600 м, састоји се из три нехерметична контејнера, појединачне масе 45 кг, габа-

МАЈКА СВИХ БОМБИ – МОАВ

Masive Ordnance Air Blast (МОАВ), GBU-43, познатија по надимку *мајка свих бомби*, потмак је најпознатије америчке термобаричне бомбе Daisy Cutter (BLU-82), која се користила још током рата у Вијетнаму за чишћење терена у вијетнамским џунглама како би се омогућило спуштање хеликоптера, а при том је стварала мале или никакве кратере. (Последња примена BLU-82 била је током операције *Пустинска олуја*, где је првенствено требало да изазове психолошки ефекат).

Пројекат израде нове бомбе – МОАВ започео је 2002, а успешно је тестирана у ваздухопловној бази Еглин на Флориди 11. марта 2003. године. Иначе, МОАВ је дуга 9,17 м, тешка 9,5 тона, и има 8,4 тона разорног експлозив. Ефекти њеног дејства могу да се пореде са нуклеарним оружјем, иако она има само хиљади део снаге атомске бомбе која је бачена на Хирошиму. Еквивалентна је 11 тона ТНТ, док је ударни талас на Хирошиму био еквивалентна 13.000 тона ТНТ. Међутим МОАВ може да се пореди са најмањим нуклеарним средствима, као што је M-388 Davy Crockett. Коришћена је 2003. у подршци операцији „Ирачка слобода“.

ритних димензија ф345×530 мм и има 32,6 кг течног етиленоксида. Након испуштања из летилице, избацују се три контејнера из кошуљице бомбе, при чему је њихов пад успорен кочећим подобранима. Након лоба контејнера при удару о тло, течни етиленоксид реагује до формирања аеросолног облака пречника од око 15 метара и висине око 2,5 метра. Облак се затим иницира упалаћем успореног дејства. Натпритисак по јединици површине у фронту ударног таласа, на растојању пет метара од центра детонације, износи око 29 бара.

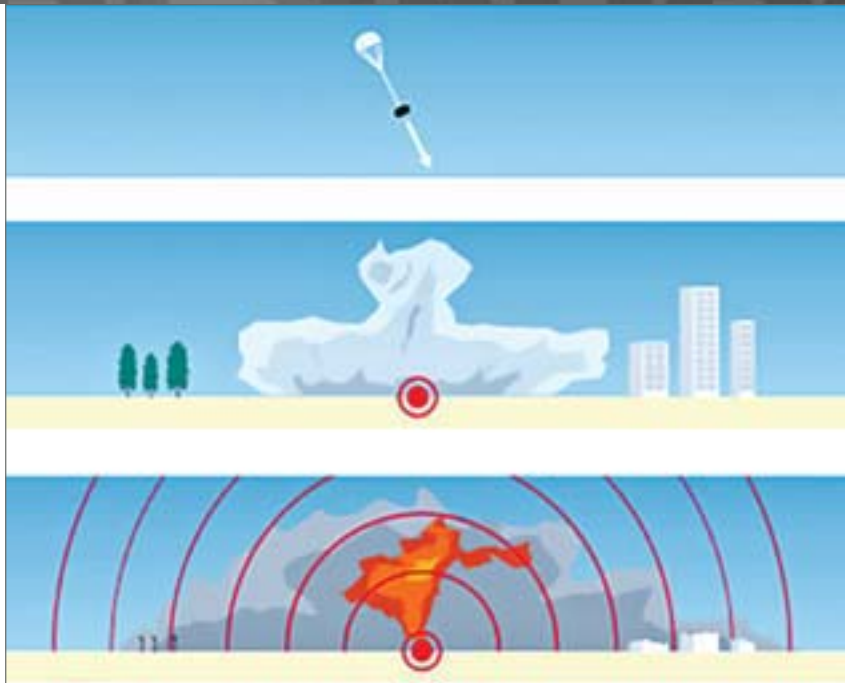
У Вијетнаму су те бомбе уништавале вегетацију на површини радијуса 30 метара, чак и у густој шуми. То средство се показало као изузетно ефикасно за мете на отвореном простору, због тога што ниједна конфигурација терена није могла да спречи ефекат рушилачких таласа.

У међувремену, 1971. године, на основу операционалних тестова са касетном бомбом CBU-55B развијена је и касетна бомба са термобаричном смешом CBU-72, намењена за лансирање из авиона који се крећу великом брзином. А од 1973. године развијена је и друга генерација система са термобаричном смешом за употребу при брзинама лета од 830 км/ч, и већим. Приликом испитивања тих бомби, опитни модели су испаливани из лансера за проверу функције при различитим суперсоничним брзинама. Исте године, ради остварења жељеног степена прецизности на циљу друге генерације бомби са ТБ-смешом, симулирани су блиски промашаји против морнарских мета. Прототип нове бојне главе тестиран је у 30 м дугом тунелу на острву Сан Клементе у Калифорнији.

ЈАЧИ ОД ТРОТИЛА

Резултати испитивања показали су да се за исту масу пуњења код термобаричне смеше остварује знатно већи разорни ефекат по јединици површине него код експлозивног пуњења од тротила (ТНТ). Истовремено је натпритисак на ободу аеросолног облака (облака од капица распршеног течног горива) мањи него на ободу детонације ТНТ (на истим растојањима од центра експлозије), али је зато шира зона ефекта (зона хемијске реакције).

Истраживања изведена у центру Чајна Лејк у Калифорнији показала су да је рушилачко дејство ударног таласа при детонацији једног килограма етиленоксида еквивалентно детонационом ефекту од 2,7 до 5 кг тротила. Такође, рушилачки талас настао детонацијом етиленоксида покрива за око 40 одсто већу површину.

ПРИМЕНА У МОРНАРИЦИ

Наредни програми обухватили су тестове за развој бродских ракетних система. То је такође укључило и примену бојних глава са ТБ-смешом на противподморничким торпедима и дубинским минама. У оквиру тог програма опитовани су распршивања и иницијације у цистернама са водом под притиском, која је симулирала дубину мора између 450 и 700 м. Истовремено, испитиван је и нови близински упалач противбродског ракетног система за могућу примену. Развијен је и систем за лансирање бомби са ТБ-смешом, који омогућава истовремено лансирање 12 термобаричких бојних глава. Оне су смештене у специјалне мреже које су подвешене теретним кукама под хеликоптере Sikorsky CH-53, Boeing Vertol CH-46 и Bell UH-1. Када су две мреже истовремено напуњене, главна је стабилизована репним хоризонталним и вертикалним стабилизаторима. Испуштају се помоћу притисног прекидача преко централног испусног механизма у кабини хеликоптера. Маса сваке бојне главе са ТБ-смешом износи 226 килограма.

АКТУЕЛНЕ И У ВАЗДУХОПЛОВСТВУ

Америчке ваздухопловне снаге отпочеле су прелиминарне тестове за развој сопственог термобаричног оружја током 1967. у Центру за развој и испитивање наоружања у Еглину. Ту је пројектована бомба са ТБ-смешом успореног дејства у оквиру Програма Пејв Пат. Али испитивања прецизности на циљу тада нису дала задовољавајуће резултате. Потом је развијена

НАЧИН ДЕЈСТВА

Најпре се активира примарно експлозивно пуњење, које разбија кошуљицу средства (контејнер) и распршује термобарични експлозив (гасовито, течно или прашкасто гориво), формирајући аеросолни облак смеше горива и ваздуха. Кад се облак формирао, иницира се дејством детонаторског пуњења (секундарна иницијација) до потребних димензија. Од детонатора тада креће сферични детонациони талас који се радијално шири кроз облак. При малом односу висине према пречнику облака, што је уобичајено, кроз облак се шири цилиндрични експандирајући детонациони талас, у коме се, према неким мишљењима, и поред наплог пада притиска иза чела детонационог таласа, у „језгру“ облака одржава притисак од око 2,5 бара, све док цео облак не детонира.

касетна бомба са ТБ-смешом BLU-76, која је лансирана са авиона А-1 и фантома F-4. Маса појединачних пуњења са етиленоксидом те бомбе била је 33,5 килограма. У поређењу са морнарским решењима, бомбе су активирание детонатором са временом кашњења већим од четири секунде (нормално успорење касетне бомбе CBU-55B, након распрскавања контејнера, износи 125 мс).

Пре развоја бомбе BLU-76 испитивани су примена ракетног мотора и клизача са каблом за лансирање при екстремно великим брзинама од око 220 м/с, у АЕС San-

dia лабораторији у Еглину. Истовремено су испитивани и разни типови иницијалних склопова за четири воздухопловна система за ТБ ракетни лансер и различита активирања за дириговано одвојање различитих типова касетних бомби. Додатни тестови са метил-ацетилен-пропан (пропадиен) смешама (МАРР смеше), са контејнерима под притиском, коначно су дали задовољавајуће резултате. Од 1972. америчко воздухопловство је ангажовано на развоју друге и треће генерације ТВ средстава, упоредо са морнарицом, у оквиру развојног центра у Еглину.

КОРИСТЕ ИХ И КОПНЕНЕ СНАГЕ

Постигнути морнарички успеси у оквиру развоја средстава са термобаричном смешом навели су америчке копнене снаге да отпочну истраживање за развој сопственог термобаричног програма. Почетни резултати остварени су између 1972. и 1973. године – израдом модификованих термобаричних СБУ-55V касетних бомби. Истраживачки и развојни рад спроведен је у војном Хил-кампу. Тежиште је било на неутралисању минских поља и армираних противпешадијских бомбица, концентрисаних на тлу, помоћу експлозива, при нападима са висина од 4.000 до 20.000 метара.

У поређењу са морнарицом и воздухопловством, спроведени развојни програм копнених снага остварио је за око 4,5 веће разорне ефекте термобаричних средстава применом нових поступака иницирања детонатора успореног дејства. Истовремено, развијена је и ТБ-смеша за употребу на температурама испод -33°C .

Копнена војска је 1973. отпочела и развој вишецевног ракетног бадача SLUFAE за неутралисање минских поља. Резул-

РАЗОРНОСТ

После завршетка развоја треће генерације америчких ракета са ТБ бојним главама пуњеним са 500 кг метана, могуће је остварити натпритисак по јединици површине од 0,9 бара (са великим оштећењима) на растојањима 100 до 139 м од границе аеросолног разорног облака, односно 0,42 бара на 170 до 190 метара. Колика је то снага објашњавају следећи примери. Натпритисак по јединици површине у ударном таласу од 0,28 до 0,42 бара може у потпуности да уништи авион (према Гледстону), а натпритисак од 0,7 до 0,65 бара теже оштећује или уништава све врсте бродова. Средње оштећење бродова регистровано је при натпритиску од 0,42 бара.

Авио-бомба СБУ-72В

СЛИЧНОСТ

Параметри детонације ТБ-смеша неких угљоводоничких горива са ваздухом врло су слични. Детонациони притисак им се креће између 16 и 20 бара, брзина детонације око 1.800 м/с, а температура детонације око 288 К.

тат је убрзо стигао у виду тридесетоцевног бадача ракета „ZUNI“. Његове бојне главе садржале су 38,5 кг течног пропиленоксида, а биле су постављене на петотонско гусенично возило М-548. Појединачна маса ракете пре лансирања била је 59 килограма. Стандардни механички детонатор FAU-83 омогућава препрограмирање тачке одвајања степена ракете за сваки режим, осигуравајући помоћу падобрана одређивање тренутка спуштања резервоара са течном ТБ-смешом. После релативно кратког времена и испитивања у истраживачко-развојном центру Чајна Лејк, отпочела је серијска производња средстава.

Током развоја система SLUFAE изведен је изванредан број тестова за примену ТБ-смеша код противракетних балистичких система. Испитивања су отпочела 1973. године у Лабораторији балистике на циљу у Абердину, а заснивају се на научном објашњењу феномена иницијације у ваздуху на релативно великим висинама. Опити који су извођени у вакуум-комори кружног облика, пречника 9,3 м, симулирајући услове који владају на 10.000 м, показали су да бојне главе са ТБ-смешом имају знатно већи рушилачки ефекат од конвенционалног експлозивног пуњења (ТНТ) у горњим слојевима атмосфере.

РУСКА ИСКУСТВА

Према извештајима и саопштењима која су совјетски научници публиковали на међународним скуповима, претпостављало се да бивши Совјетски Савез већ дуже времена поседује велики арсенал наоружања са термобаричним смешама.

Они су те бомбе користили у Авганистану и Чеченији, а руска војска их је употребљавала у другом рату у Чеченији.

Совјети су 1965. отпочели развој комплекса друге генерације термобаричних система, базираних на опитима С. М. Когарка, В. В. Адушина и А. Г. Љамина, са хомогенизованим стехиометријским гасним смешама. При томе су изводили корелациону анализу између мерених резултата и теоретских података.

Опити са балонима пречника 0,7 до 3,0 м омогућили су испитивање са реактивним смешама запремине од 0,15 до 15 кубних метара. Ако је потребна количина топлоте од 4.200 кЈ/кг за сагоревање ТНТ, тада је око 11 кг ТНТ потребно за сагоревање једног килограма угљоводоника. И поред тога што су измерени натпритисци и трајање ефекта, према опитима Когарка, много мањи у односу на резултате америчких испитивања, може се закључити, према доступним подацима, да се садашњи руски, односно бивши совјетски, термобарични системи наоружања могу поредити по врсти, величини и ефекту са америчким.

ПРОТИВБРОДСКЕ РАКЕТЕ

Према подацима америчких експерата, руска противбродска ракета СС-Н-12 користи податке са сателита за самовођење, док је у завршном делу путање усмерена трагачем циља. До 50 одсто растурања погодака на циљу руске ракете СС-Н-8 СЛБМ (домета 8.000 км) износи 400 м, док је код ракете СС-Н-12 много мањег домета, максимално вероватно кружно растурање погодака 100 метара.

Поред подморничких балистичких ракета SS-N-3, SS-N-4 и SS-N-5, бивши Совјетски Савез је развио и подморничку противбродску ракету SS-NX-13, домета од 750 км и брзине од 4 маха, која је посебно привукла пажњу америчке морнарице. Међутим, системи за праћење и селектовање циљева нису могли да иду у корак са брзим развојем противбродских ракета.

Због нежељених ескалација светских политичко-етничких и верских конфликта, али и опасности од избијања нуклеарног рата, дошло се до закључка да бојне главе са ТБ-смешом могу заменити употребу нуклеарних бојних глава. Радари и радарска постројења, склоништа, хангари, капо-нири, хеликоптери, авиони, тунели, пећине, посебно су осетљиви на ударни талас и динамички притисак.

Од седамдесетих година 20. века до сада Американци и Руси су обимно експериментисали у области термобаричних смеша. Наравно, повећана је и количина разорног експлозива који је коришћен, па је уместо килограма, који се у овом тексту помињу, реч о тонама. Доказано је да је примена термобаричних бојних глава уместо нуклеарних изводива и веома успешна. А епilog приче је да су 2002. Американци развили моћну МОАВ – тада названу *мајка свих бомби*, а недавно су им се придружили и Руси са још моћнијим – *оцем свих бомби*. ■

Стеван КРАЉЕВИЋ

ТЕНК КОЈИ ЛЕТИ

A-10 Warthog (брадавичаста свиња) један је од најружнијих, али и најкориснијих авиона америчког ваздухопловства. Искуства из ангажовања у локалним сукобима показала су да и након тридесет година оперативне службе тај авион није за расход. Уместо тога, у току је реализација обимног програма модернизације, на основу којег ће А-10, у верзији С, остати у употреби најмање до 2028. године.

Као и већина борбених ваздухоплова који су данас у саставу Америчких ваздухопловних снага (USAF), и А-10 своје корене вуче из хладноратовског периода. Први захтеви који су довели до стварања А-10 датирају са почетка 1967. године. Тада је од 21 компаније затражена израда студије о релативно једноставној борбеној платформи, високе живавости, која ће се првенствено обављати дневне задатке блиске ваздухопловне подршке јединицама у борбеном додиру са противником. Веома брзо, ти су захтеви кориговани и проширени на противоклопну борбу у свим временским условима. На такву промену става највише је утицао страх од масовних совјетских оклопних јединица, лоцираних на просторима источне Европе.

Своје концепте понудило је шест компанија, али су у ужи избор ушли пројекти „Нортропа“ (Northrop YA-9А) и „Ферчајлда“

(Fairchild YA-10А), који су развијени и у прототипској форми. Након упоредног испитивања и свестране анализе, 1973. године је изабран YA-10А. То је уједно био и први амерички борбени авион специјално пројектован за задатке блиске ватрене подршке копнених јединица.

Први серијски примерци стигли су у јединице већ након три године, а серијска производња је потрајала до 1984. године, када је и последњи од 715 серијских примерака напустио фабричке погоне. Премда је тај авион првобитно назван Thunderbolt II (удар грома), чиме се алудирало на наставак традиције авиона P-47 Thunderbolt, ловца бомбардера из периода Другог светског рата, ваздухопловци су га незванично назвали Warthog (брадавичаста свиња), што је данас одомаћен назив.

Због изгледа, перформанси и врсте задатака за које је био намењен, А-10 у по-

четку није изазвао симпатије припадника Америчких ваздухопловних снага, који су сматрали да је авион прикладнији за летачке формације америчког армијског ваздухопловства. Међутим, тај став је с временом промењен, нарочито након успешне примене авиона бројним локалним сукобима. Управо зато, након тридесет година оперативне употребе, авиони A-10 не одлазе у раскод, већ у фабричке хале, где су подвргнуте опсежном програму модернизације.

САВЕЗНИК ПЕШАДИЈЕ

Већ са првим погледом на авион A-10 јасно је да је у питању летелица специфичне намене, која по изгледу одудара од осталих борбених авиона. Предњи део трупа обликован је око седмоцевног топа GAU-8 Avenger (*осветник*), калибра 30 мм, због чијих је димензија (дужина 6,1 м) конструктивно померена носна нога стајног трапа. Пилотска кабина, а и витални елементи система команди лета, горивног система и муниција заштићени су титанијумом, који пружа заштиту и од директних погодака граната калибра 23 милиметра. Кабински поклопац отпоран је на зрна мањег калибра, а предње ветробранско стакло и на гранате калибра 23 мм. Горивни самозаптивни резервоари заштићени су пеном која спречава пожар.

Погонска група авиона, која се састоји од два мотора типа TF34-GE-100, снаге 40,32 kN сваки, постављена је у гондолама на репу авиона. Мотори су постављени довољно високо изнад тла, тако да је смањена могућност усисавања страних објеката када се авион експлоатише са привремених летелишта. Физичка раздвојеност мотора онемогућава истовремено онеспособљавање обе погонске јединице, док репне површине заклањају издув, смањујући тиме

топлотни одраз мотора. Велики број компонента је удвојен и изведен модуларно ради лакшег одржавања, а сасвим уобичајена је и замена склопова и делова са леве на десну страну, и обрнуто. Систем команди је утростручен. Основни систем команди лета је хидраулични и поседује своју физички раздвојену резерву. Авион је за крајњу нужду опремљен и механичким системом команди лета, који без обзира на веће силе на командама, омогућава безбедно управљање и повратак у базу.

Снажна конструкција трапа омогућава експлоатацију авиона са слабије припремљених летелишта. Положај точкова главних ногу стајног трапа изведен је тако да су

они и у горњем положају полуизвучени. На тај начин, приликом принудног слетања са увученим трапом, авион не додирује писту стомаком већ се ослања на полуизвучене точкове.

Амерички извори наводе да A-10 може да лети са само једним мотором, једним репом и кормилом висине, чак и када је откинута половина једног крила (!?).

Своје „дане славе“ A-10 је доживео током Првог залиског рата. Западна штампа и данас калкулише бројкама од око 1.000 уништених ирачких тенкова, 2.000 возила и 1.200 артиљеријских оруђа, уз губитак од само седам A-10 на 8.100 авиополетања. Сличан успех (на срећу) A-10

Тридесет година у оперативној употреби

ИЗГЛЕД КУМОВАО НАЗИВУ

Тај авион је првобитно назван Thunderbolt II (*удар грома*), чиме се алудирало на наставак традиције авиона P-47 Thunderbolt, ловца бомбардера из периода Другог светског рата, али су га ваздухопловци незванично назвали Warthog (*брадавичаста свиња*), што је данас одомаћени назив.

Назив *брадавичаста свиња* авион A-10 је, по свему судећи, стекао на основу више одлика. Осим очигледног недостатка естетике у изгледу авиона, стицању епитета потпомогао је и својствен звук топа GAU-8, будући да, наводно, подсећа на гроктање. Термин *брадавичаста* настао је на основу великог броја закивака који као какве брадавице вире из оплате авиона.

У почетку није изазивао симпатије припадника америчких ваздухопловних снага

нису поновили 1999. године током агресије на СРЈ. Страхујући, с правом, од ПВО ВЈ, брадавичасте свиње су се ретко спуштале на мале висине. Оног тренутка када би се то и десило, А-10 су трпели поготке, што је документовано видео снимцима, али и деловима авиона који су отпадали и касније пронађени. Међутим, и поред великих оштећења, не постоје докази да је иједан авион тог типа оборен.

Авиони А-10 ће на простору Балкана, ипак, остати запамћени и омражени по нечем другом. Својим застрашујућим топом, који користи муницију на бази осиромашеног уранијума, иза себе су оставили велики број контаминираних подручја на теренима Републике Српске, Србије и Црне Горе. Премда се у домаћој, али и иностраној јавности доста говорило о последицама дејства са осиромашеним уранијумом и данас је нејасан тачан број локација на којима је остављен тај смртоносни терет. Извесно је само да ће се последице тог дејства осећати током изузетно дугог времена.

У бројним извештајима и анализама које су уследиле након 1999. године, Американци су индиректно потврдили неуспех употребе А-10 током агресије на СРЈ. Једна струја је сматрала да А-10 у редовима USAF-а нема нарочито велику перспективу, те да је неекономично његово задржавање у верзији ОА-10, намењеној откривању и означавању циљева за друге врсте авијације, нарочито с обзиром на експанзију

беспилотних летелица. У обзир је узета и старост флоте, која се тада кретала између 20 и 25 година. Сматрало се и да авиони F-16 могу да преузму и успешно изврше јуришне задатке које су до тада извршавали А-10. Међутим, америчко ангажовање у Авганистану и Ираку битно је условило преиспитивање таквих ставова. Муњевити удари из ваздушног простора, који су довели до пораза наведених држава и њихових војних формација, добрим су делом утицали на стварање погрешне слике да ће сваки будући конфликт и облик сукоба бити могуће решити применом најмодернијих средстава из ваздушног простора. Форма герилског рата, у коју су ускоро увучене америчке снаге, показала је да контрола над територијом не може да буде добијена само употребом прецизно вођених средстава са висина од 5.000 до 10.000 метара.

Наметнута употреба пешадијских јединица на терену, нарочито специјалних јединица, као императив је поново поставила блиску ваздухопловну подршку. Облик тражене подршке, односно њено трајање, брзина реакције, прецизност, врста, количина и ефикасност убојних средстава, нису могли у потпуности да буду задовољени употребом борбених хеликоптера из састава армијског ваздухопловства. Због радијуса дејства и удаљености база, затим мањег времена остајања у ваздуху и већих брзина лета у рејону објекта дејства (у крајњем и цене сата лета), као оптимални нису се по-

казали ни ловци бомбардери F-16 и F/A-18. Стога је авион А-10 је поново дошао у први план.

Главне одлике које авион А-10 данас чине најподеснијим за задатке блиске ватрене подршке (данас у Ираку и Авганистану), пре свега, јесу снажно наоружање, дуго време остајања у зонама у којима се ишчекује позив за подршку, затим базирање на аеродромима који су близу рејона дејства (једноставно одржавање у пољским условима), те велика отпорност на пешадијску ватру са земље. У извршавању таквих задатака предност су мања брзина којом лети А-10, у односу на F-16, а и његова покретљивост на тим режимима. Пилот лакше уочава циљ и знатно мањим радијусима заокрета доводи авион у позицију за отварање ватре. Брзина којом А-10 маневрише у рејону дејства иде и испод 300 км/ч, због чега тај авион може да буде употребљен и у условима ниске доње базе облачности (350 м) и мале хоризонталне видљивости (2,2 км).

Из наведеног је јасно зашто су А-10 омиљени авиони пешадије, иако су неретко били актери дејства по властитим снагама. Феномен тзв. „пријатељске ватре“ иначе је неизбежна појава приликом дејстава по снагама које се налазе на блиском растојању или у додиру.

У међувремену је напредак у развоју електронских и других средстава (оптоелектроника, комуникацијски уређаји, информа-

ционе технологије) створио основу да блиска ватрена подршка из ваздуха постане ефикаснија и безбеднија за vlastite снаге. С обзиром на постојећа искуства било је логично да управо А-10 буде најподеснији ваздухоплов за инкорпорацију нових и напредних технологија.

ПРОГРАМ ПРЕЦИЗНО ДЕЈСТВО

Током досадашње тридесетогодишње употребе, А-10 је доживео неколико мањих модификација и модернизација (INS/GPS, наочаре за ноћно летење, и сл.). Последња, која је тренутно у току, и најобимнија, проводи се под називом Precision Engagement, што би у преводу значило *прецизно дејство*. Авиони модернизовани по том програму носеће ознаку А-10 С. Први, прототипски примерак те верзије полетео је јануара 2005. године, а серијски модернизовани авиони онедавно пристижу у оперативне јединице. Тај програм, оквирно вредан 420 милиона америчких долара, обухвата комплетну флоту брадавичастих свиња, која се тренутно састоји од 356 авиона распоређених у 17 сквадрона USAF-а, Националне Гарде и Резерве.

Модернизација се проводи у два главна правца – први сегмент се односи на продужавање радног века авиона, а други обухвата уградњу нове опреме и наоружања. Радни век авиона биће продужен до 2028. године. Првобитно планирани ресурс од 8.000 часова укупног налета подигнут је на 12.000, а потом и на 18.000 часова налета, колико би до 2028. године могли да налете постојећи авиони А-10.

Други део програма је знатно динамичнији и занимљивији, јер се односи на повећање борбених могућности А-10. Премда споља исти, А-10 С има знатно виши ниво борбених могућности. То се постигло дигитализацијом кабинског простора А-10, затим уградњом савремене рачунарске опреме за подршку лета и новог система за управљање ватром, те подвесним средствима интегрисаним уз помоћ магистрале података стандарда 1760. Од постојећих 11 подвесних тачака, шест је модификовано за ношење сателитски навођених JDAM бомби и WCMD касетних контејнера.

На два нова доња приказивача у боји (димензија 5x5 инча) пројектују се подаци са сензорских контејнера типа Sniper XR или LITENING AT. Та интегрисана средства увећана су са осталим авионским системима. У себи садрже дневне и ноћне ТВ камере великог домета, ИЦ камере и ласерски означивач. Сензори нове генерације омогућавају откривање и идентификацију циљева и са висином од 6.000 до 10.000 метара, након чега следи њихово означавање и дејство ла-

А-10 може да носи сва стандардна убојна средства која су у наоружању америчког ваздухопловства

САВРЕМЕНА ВЕЗЕ ЗА ПРЕНОС ПОДАТАКА

Квалитет којим се А-10С у овом моменту нарочито издваја од других америчких борбених авиона јесте савремена веза за пренос података, тј. дата-линк, који је посебно прилагођен за задатке блиске ваздухопловне подршке. Дата-линк, означен као SADL (SADL – Situational Awareness Data Link), аутоматски шаље и прима податке од земаљских станица. Јединице на земљи имају информацију о позицији и висици А-10 С, истовремено шаљући податке о властитој позицији. Пилоту се, осим комплетне тактичке ситуације, на дисплеју приказује локација пет најближих пријатељских циљева приликом увођења у напад. Тиме се минимализује могућност „пријатељске“ ватре. Осим података од снага у додиру, SADL омогућава и комуникацију са оперативним центрима којом се остварује комплетнији увид у тактичку ситуацију, али и додела задатака и циљева, и између командног места, и између авиона. SADL који махом користи копнена војска, податке по потреби може да размењује и са релативцама опремљених даталинком стандарда Link 16, раширеног у ваздухопловним снагама.

ДВА ПРАВЦА ОСАВРЕМЕЊИВАЊА

Модернизација се проводи у два главна правца – први сегмент се односи на продужавање радног века авиона (до 2028. године), а други обухвата уградњу нове опреме и наоружања, чиме се повећавају борбене могућности А-10. То се постигло дигитализацијом кабинског простора А-10, затим уградњом савремене рачунарске опреме за подршку лета и новог система за управљање ватром, те подвесним средствима интегрисаним уз помоћ магистрале података стандарда 1760.

серски или INS/GPS вођеним средствима. Осим мањег ризика, омогућеног већом удаљеношћу са које се дејствује, остварује се и већи ефекат, јер је могуће дејствовати по више циљева у једном налету.

Квалитет којим се А-10С у овом моменту нарочито издваја од других америчких борбених авиона јесте поседовање савремене везе за пренос података, тј. дата-линка, који је посебно прилагођен задацима блиске ваздухопловне подршке. Да би се смањило висок ниво радног оптерећења пилота, додатно повећаног увођењем нове опреме, у кабини је интегри-

сан систем команди HOTAS (*руке на гасу и палици*). А то значи да пилот, не само да не диже руке са команди, већ на пример, уместо 16 користи само четири прекидача/команде за лансирање ласерски вођене бомбе. Такође, уместо класичне кациге пилоти сада носе кациге са интегрисаним нишаном.

Колико за USAF значи модернизација авиона А-10 на стандард С говори и податак да је читав програм *Прецизно дејство* убрзан за девет месеци! Ти авиони ће, како је најављено, након преобуке људства одмах бити укључени у дејства изнад

Авганистана и Ирака. Међутим, USAF тиме неће добити само поузданију и ефикаснију борбену платформу. Уз релативно јефтин програм модернизације створен је и временски простор за несметано увођење у наоружање авиона JSF, који би у будућности требало да замене авионе А-10. Да ли ће се то стварно десити или ће А-10 доживети судбину В-52 (у употреби више од пола века) – показаће време, а увелико ће зависити и од начина и нивоа америчке умешаности у ратне сукобе ниског интензитета. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

Карактеристични седмоцевни топ GAU-8, калибра 30мм

Данас је најподеснији авион за задатке блиске ватрене подршке

СУСПРЕТ НАД АТЛАНТИКОМ

На фотографији која подсећа на сцену хладног рата, руски бомбардер *тулољев Ту-95* снимљен је у пратњи „Eurofighter тајфун“ F2 из 11. ескадриле британског Краљевског ратног ваздухопловства (RAF) изнад северног Атлантика. Почев од краја јуна ове године, нови британски ловци постепено преузимају улогу заштите ваздушног простора од ваздухоплова типа *торнадо* и после непуна два месеца *тајфун* је забележио своје прво оперативно пресретање. На снимцима које је направио пилот другог *тајфуна* из 3. ескадриле RAF-а, види се да су у овој улози „еврофајтери“ наоружани пројектилама ваздух-ваздух кратког домета MBDA ASRAAM, средњег домета AIM-120 AMRAAM и опремљени допунским резервоарима за продужену аутономију лета. Од средине наредне године требало би да енглески *тајфуни* преузму и улогу ловаца бомбардера у операцијама у Авганистану. ■

И. С.

РУСКА БЕСПИЛОТНА ЛЕТЕЛИЦА СКАТ

Руска корпорација МиГ показала је 23. августа на изложбеном делу авио-салона МАКС 2007 макету у природној величини свог будућег „невидљивог“ беспилотног бомбардера. Према речима Владимира Барковског из Инжињерског центра „Микојан“, пројекат ће можда понети обележје међународни, јер је неколико страних држава најавило жељу да учествује у њему.

Реч је о једном од два конкурентска дизајна - један ради МиГ, а други „Сухој“. Пројекат *скат* представљен је на изложбеном делу руске корпорације МиГ, али је неколико новинара одведено са изложбе на полигон за испитивања Института „Громов“.

Бомбардер *скат* има два одвојена унутрашња простора за наоружање, у које може да стане готово све савремено руско вођено оружје, до величине ракете X-31 (АС-17 *криптон*), за нападе на земаљске циљеве непријатеља, као што су командни центри и радарска постројења.

Корпорација МиГ ради на пројекту *скат* са већим бројем руских компанија, попут Другог централног научноистраживачког института, који је познат по роду на тајним пројектима. Током двогодишњег рада на пројекту у ваздушном тунелу тестиране су бројне конфигурације будућег авиона, али се МиГ задржао на конфигурацији безрепних површина, попут оне коју има амерички стелт-бомбардер В-2.

Планира се израда два прототипа за летна испитивања, од којих ће први бити с пилотом, како би се извршила неопходна испитивања у складу са руским летним стандардима.

НЕВИДЉИВИ БОМБАРДЕР

Када је реч о димензијама авиона, може се рећи да је то скромна летелица, доста мања од авиона МиГ-29 – промер крила јој је 11,5 метара, а дужина 10,25 метара. *Скат* има максималну полетну тежину од 10 тона, а летеће подзвучном брзином од 800 км/ч на малој висини, како би додатно избегао могућност да га открије непријатељева ПВО.

Летелица ће, како је предвиђено, имати максимални борбени радијус од 2.000 километара. Погонска група *ската* биће мотор климов РД-5000Б, дериват мотора РД-93. Остале информације можете сазнати на сајту: [http://www.defencetalk.com/news/publish/airforce/Russia Unveils Pilotless Stealth Bomber 100013076.php](http://www.defencetalk.com/news/publish/airforce/Russia%20Unveils%20Pilotless%20Stealth%20Bomber%20100013076.php)

А. КИШ

ИРАН МОДЕРНИЗУЈЕ F-14

Ирански извори наводе да је локална ваздухопловна индустрија успела да ремонтује и у летно стање врати одређени број авиона F-14 наслеђених из доба владавине Резе Пахлавија. Сматра се да је од око 80 авиона набављених крајем седамдесетих у САД, у летном стању преостало око 25 летелица. Овако мали број исправних авиона последица је дугогодишњег америчког ембарга.

Поред ремонта, ирански стручњаци су на три авиона F-14 реализовали модернизацију мањег обима. Ови авиони ће, наводно, бити способни да дејствују и ГПС навођеним бомбама тежине 903 кг које су развијене у иранским фабрикама. ■

С. В.

АМЕРИЧКА НЕУБОЈНА ОРУЖЈА

Да би се што успешније супроставили нежељеним блиским сусретима са незадовољним масама у Авганистану и Ираку, те да би повећали степен безбедности различитих стратешких објеката и инфраструктуре, Американци су развили нову врсту неубојног оружја – активни систем за одбијање (ADS-Active Denial System).

Систем ADS чини плосната четвртаста антена налик на тањир, која је уграђена на возило хамви. Антена је отпорна на песак и метке, а повезана је са уређајем за трансмисију и може да се ротира за 360°, усмеравајући врели млаз од 54°C на даљину до 500 метара. Топлотна енергија продире мање од 0,5 мм у кожу и, бар за почетак, не изазива ране. Оружје је први пут тестирано фебруара ове године у једној војној бази у држави Џорџија, а његово дејство учесници тестирања описали су „као да вас заплусне врелина изазвана загревањем рерне коју не можете да поднесете, па, брже боље, тражите заклон“.

Друго неубојно оружје – „црни лед“, развија агенција DARPA. Његова суштина је у стварању такозваног пластичног леда, који онемогућава кретање непријатеља по вештачки створеној клизавој површини, налик замрзнутим путевима зими. Лед је отпоран на високе температуре. Стручњаци DARPA интензивно раде на стварању материјала који би се уграђивао у војничке чизме и гуме аутомобила, како би се спречило клизање „пријатељских трупа.“ ■

С. А.

НОВЕ БРИТАНСКЕ ПОДМОРНИЦЕ

Британска агенција за куповину борбене технике обезбедила је средства за куповину нових седам јуришних нуклеарних подморница (SSN), класе Astute. Посао је поверен фирми BAE Systems Submarines која ће краљевској морнарици прву подморницу, HMS, испоручити 2008, другу, HMS ambush 2010, а трећу, HMS artful 2011. године. Испорука последње подморнице те класе предвиђена је за 2015. годину. Нове подморнице замениће садашње британске јуришне подморнице класе swisfure, које се у употреби налазе од средине седамдесетих година прошлог века. ■

С. А.

ЦИНОВСКИ ТОПОВИ

Један од тежишних задатака артиљерије на бојном пољу од давнина је било рушење противникових утврђења. Користећи се искуствима из Првог светског рата, Немци су за рушење утврђених положаја противника произвели циновски топ *густав*, који је због величине лафета морао да буде смештен на два железничка колосека. Дејствовао је само 13 дана, испаливши 48 граната.

Петог јуна 1942. године, са положаја у селу Бахчисарај, двадесет пет километара удаљеног од добро утврђене совјетске ратне луке Севастопољ, Немци су испалили прве гранате из циновског топа *густав*. Четвртог јула исте године, после деветомесечних крвавих и тешких борби, совјетски војници су напустили Севастопољ. Немцима је у руке пао читав Крим, а пут ка Кавказу и нафтом богатим закавказским регионима био је отворен.

Један од тежишних задатака артиљерије на бојном пољу од давнина је било рушење противникових утврђења. У историји ратовања остало је забележено да су Турци за време опседања Константинопоља 1453. године користили огромне бомбарде (претече хаубица), дужине око осам метара, калибра 1.066 мм, са пројектилима (куглама) масе 534 кг, које је опслуживало (покретало) 200 војника и 60 волова.

АРТИЉЕРИЈА НА ШИНАМА

Прву употребу артиљерије смештене на железничким вагонима забележили су хроничари америчког грађанског рата (1861–1865). Наиме, за време опседања Питерсбурга у Вирџинији, трупе униониста (севера) дејствовале су по положајима конфедералиста (југа) са мерзером калибра 330 мм, који је био смештен на железничком вагону. Током Првог светског рата забележено је да су Французи дејствовали 1916. године са хаубицом калибра 400 мм, смештеном на железнич-

ком вагону, док су Немци 1918. године, са даљине од 120 км, дејствовали по Паризу са париским топом калибра 232 милиметара.

Смештањем топова на железничке вагоне повећана је њихова мобилност, али је припрема за ватрено дејство тих оруђа била компликованија. Усмеравање оруђа по правцу могло се обављати за само неколико степени, па су шасије вагона са топовима смештене на обртне платформе, или су се за њихово дејство користиле специјално изграђене полукружне железничке шине.

РОЂЕЊЕ КОЛОСА

Уочи Другог светског рата Хитлер је наредио да се произведе оруђе (топ) које ће бити у стању да уништи дубоко укопане и добро заштићене француске положаје на Ма-

ОДЛИКЕ

Конструкција топа 800 мм К(Е) *густав* представљала је технолошки изванредно сложен и компликован подухват. Димензије оруђа биле су циновске: укупна маса оруђа износила је 1.350 тона, цев калибра 400 мм имала је масу од 400 тона и дужину 32 метара. Оруђе је са шасијом достигало висину од 12 метара и дужину 43 метара, а могло се транспортовати по деловима – за њега је била потребна композиција од 25 вагона. Платформа топа била је широка седам метара. Ватрени положај *густава* наликовао је на велику ранжирну станицу.

За топ су развијене две врсте граната – разорна, калибра 800 мм, масе 4.800 кг и домета до 47 километара, те прободна, масе 7.100 кг и домета до 38 километара. Барутно пуњење за испаливање граната износило је 1.850 килограма.

жино линији, синониму неосвојивости и неуништивости. Према замисли пројектаната, топ је требало да разбиде француска утврђења, чија је дебелина износила до једног метра челика, или седам метара бетона, односно 30 метара добро набијене земље. У обзир су долазила оруђа калибра 700, 800 или чак 1.000 милиметара. Развој и производња новог топа поверени су фирми Krupp, која је пробна испитивања новог оруђа почела 1935. године, а завршила 1937. године. У складу са породичном традицијом, топ је добио име по челном човеку компаније Густаву Крупну фон Болену и Халбаху.

Конструкција топа 800 мм К(Е) Густав представљала је технолошки изванредно сложен и компликован подухват. Димензије оруђа биле су циновске: укупна маса оруђа износила је 1.350 тона, цев калибра 400 мм имала је масу од 400 тона и дужину 32 метра. Оруђе је са шасијом достигало висину од 12 метара и дужину 43 метра, а могло се транспортовати по деловима, за шта је била потребна композиција од 25 вагона. Платформа топа била је широка седам метара. Ватрени положај Густава наликовао је на велику ранжирну станицу.

За топ су развијене две врсте граната – разорна, калибра 800 мм, масе 4.800 кг и домета до 47 километара, и пробојна, масе 7.100 кг и домета до 38 километара. Барутно пуњење за испаливање граната износило је 1.850 килограма.

Иако је Хитлеров поход на Француску окончан веома брзо, па није било потребе за употребом Густава, Немци нису одустајали од идеје да се топ употреби за уништење британских положаја на Гибралтару, чему се супротставио шпански диктатор Франко. Упркос свему, Немци су тај топ завршили 1941. године, а прва проба извршена је следеће године.

С нападом Немачке на Совјетски Савез топ је добио нови задатак – уништење добро утврђене главне совјетске ратне луке Севастопољ, кључне раскрснице за немачки продор у нафтом богато закавказско подручје.

ПОМОЋ У ОСВАЈАЊУ СЕВАСТОПОЉА

Ратна лука и Севастопољ били су добро утврђени и брањени. Значај тог града и потешкоће које изискивало његово освајање били су добро познати још из времена Кримског рата (1854–1856). Око самог места био је изграђен читав систем утврђења. Нека су датирала још из времена Кримског рата, а Совјети су их знатно модернизовали и ојачали. За одбрану са мора постављене су дуж обале бројне батерије тешке обалске артиљерије, од којих је најпознатија била батерија „Максим Горки“, наоружана топовима калибра 305 милиметара. Главну утврђење носило је име Стаљина, а за одбрану града и

околине ангажовано је више од 100.000 војника. Они су се борили до последњег даха.

Да би освојили Севастопољ – кључну тачку за продор на Кавказ и у нафтом богато закавказско подручје – Немци су одмах, после напада на Совјетски Савез, по читавој окупираној Европи почели да прикупљају тешку артиљерију. На ред је дошао и Густав. За основни положај тог топа изабрано је село Бахчисарај, удаљено 25 километара од Севастопоља. Приликом доласка тог циновског артиљеријског средства, за израду ватреног положаја ангажовано је између

1.500 и 4.000 радника. Они су прво ископали велики усек, ојачавајући га земљаним насипом са свих страна. У њега су положили кружну железничку пругу дуплог колосека, како би се могао мењати правац гађања. За пругу је уређен 1,2 км широки рејон на коме је монтиран Густав.

За опслуживање топа ангажовано је 1.400 људи, а међу њима и 500 артиљераца. Остали део послуге сачињавали су обавештајци, особље противавионске заштите и две чете за непосредно обезбеђење и заштиту ватреног положаја. Осим припадника железничких јединица и административног особља, за навођење ватре Густава употребљени су и авиони Fi 156. Топ је састављан шест недеља уз помоћ 110-тонских дизалица. Почетком јуна 1942. године био је спреман за дејство.

У раним јутарњим сатима 5. јуна 1942. из цеви Густава полетела је прва граната. Главни циљ било је кључно утврђење одбране Севастопоља – „Стаљин“. Током дана испалиено је још шест граната. У смиреном утврђењу „Стаљин“ потпуно је разорено. Густав је технички био опремљен да на сваких 15 минута испалије по једну гранату, али је процес пуњења и нишањења (прецизно мерење температуре сваког пуњења, обрада метеоролошких података и пуњење топа са седам тона тешком гранатом, због чега је било неоп-

ходно 400-тонску цев поставити на одговарајућу елевацију и прецизно поставити гранату и барутно пуњење) омогућавао да гранате буду испаливане на сваких 45 минута.

Следећег дана топ је своје дејство усмерио на тврђаву „Молотов“ и разорио је са седам гараната. Цев оруђа је потом окренута ка „Белој пећини“ – нишанској тачки за уништење великог подводног складишта муниције у заливу Севернаја, за које су Совјети, због положаја на ком је било смештено, сматрали да је неуништиво. Али је десет граната испалиених из Густава успело да га уништи.

Седмог јуна ватра са тог топа усмерена је на југозападни шпиз, након чега је послуга топа добила заслужени предах.

Густав се поново огласио 11. јуна, када је почео да дејствује по утврђењу „Сибир“, на које је испалио седам граната. Последњи пут топ је дејствовао 17. јуна, гађајући оклопну батерију „Максим Горки“. До пада Севастопоља, почетком јула 1942. године, из топа је испалиено 48 граната, а иза њих је остала пустош.

ПРЕПУШТЕН ИСТОРИЈИ

После пада Севастопоља Немци су намеравали да Густава преместе у рејон Ленинграда, али су их Руси предухитрили. Успели су да пробију блокаду. Немци су потом топ пребацили на полигон Ругенвалд, где су му уградили нову цев. Уједно, произвели су још један идентични топ „дора“, али он није доживео ватрено крштење. Оба топа Немци су уништили непосредно пре капитулације.

Трећи топ *лангер (дуги) Густав*, калибра 520 мм, смештен на гусеничној шасији, требало је да испалије ракетне пројектиле на даљину од 160 километара. Идеја је била да се постави на француској обали Атлантика, у скривени тунел, одакле би се дејствовало по јужној обали Велике Британије, али та намера никада није била реализована.

Осим Густава, Немци су имали још два топа смештена на железничким вагонима – К(5)Е, калибра 280 мм, и К12(Е), калибра 210 мм. Први је, домета 62 км, употребљаван за дејство против савезника за време искрцавања у Италију 1944. године код Анџија, док је други, домета 115 км, заправо био наследник париског топа из Првог светског рата, којим су Немци преко канала Ламанш гађали енглеску јужну обалу.

Са завршетком Другог светског рата ера циновских топова, смештених на шасијама железничких вагона, препуштена је историји, а њихову улогу преузело је ваздухопловство – балистичке и крстареће ракете, често опремљене нуклеарним бојним главама. Упркос свему, крајем двадесетог века Садам Хусеин је, уз помоћ конструктора др Џералда Була, намеравао да направи циновски топ чији би пројектили погађали Израел. Али та идеја никада није реализована. ■

Станислав АРСИЋ

ПРЕПОРУЧУЈЕ

САЈАМСКИ ПОПУСТ 30-70%

● 310116

ЗЕМЉА ЖИВИХ

Аутори:
Владимир
Стојанчевић,
Љубодраг Динић
и Ђорђе Борозан
Издање 2004.
Тврди пез, 372
странице, кутија-кеса,
формат 28,3 x 29
Цена: 7.560,00, са попустом 4.536,00

Репрезентативно издање на српском и енглеском језику. Говори о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Текст је поткрепљен до сада необјављеним, историјским документима који појашњавају сву сложеност теме.

● 310117

**КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ
КУЛТУРНА БАШТИНА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
КУЛТУРНА БАШТИНА ЦРНЕ ГОРЕ**

Аутори:
Љиљана Шево
и Сретен Петковић
Издање 2004.

Тврди пез, паковање у кутији три књиге, 342, 223 и 206 страна; формат књига 24 x 29
Цена: комплет 18.900,00, са попустом 9.450,00
појединачно 6.480,00, са попустом 3.240,00

Репрезентативно издање са упоредним текстом на српском и енглеском језику. Богато илустровано и опремљено издање посвећено је јединственом културном блага Србије, Црне Горе и Републике Српске. Угледни аутори нам представљају баштину која побуђује занимање стручњака широм света а открива корене националног бића, православне вере и историјске токове на вековима занимљивим просторима.

● 310124

**ВЕШТИНА
РАТОВАЊА ВОЈДА
КАРАЂОРЂА**

Аутор Новица Стевановић
Издање 2004.
Тврди пез, 350 страна,
формат 16 x 24
Цена: 540,00
са попустом 270,00

Књига се бави Првим

српским устанком, стварањем војне силе, вештином ратовања Војда Карађорђа, логистиком, дипломатијом и командантским особинама славног ратовања.

● 310125

**ОБАВЕШТАЈНА
СЛУЖБА
У КАРАЂОРЂЕВОЈ
И МИЛОШШЕВОЈ
СРБИЈИ**

Аутор др Владимир
Стојанчевић
Издање 2004. године
Броширан пез, 196 страна,
формат 14 x 20
Цена: 237,60
са попустом 166,32

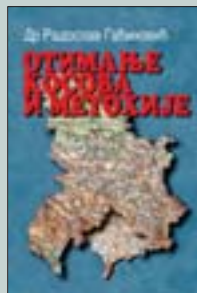

Репринт издање књиге из 1964. године, аутора академика Владимира Стојанчевића, која се бави зачецима обавештајног рада, формирањем обавештајних органа и коришћењем обавештајних података у Првом и Другом српском устанку у време владавине Кнеза Милоша.

● 310128

**ОТИМАЊЕ
КОСОВА
И МЕТОХИЈЕ**

Аутор
др Радослав Гађиновић
Издање 2004.
Тврди пез, 228 страна,
формат 13 x 20
Цена: 432, 00
са попустом 216,00

Садржај књиге се бави проблемом Срба на Косову и Метохији, тероризмом Албанаца у тежњи да отму и створе независно Косово и деловању југословенских и српских власти кроз историју на спречавање сецесије и сузбијања тероризма.

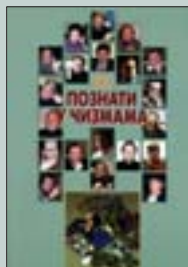
● 310140

**КОРЕНИ ВОЈНЕ
ПИСАНЕ РЕЧИ**

Аутор: Иван
Б. Мијатовић
Издање 2006. године,
Броширан пез, 284
странице,
формат 17x24,
Цена: 864,00,
са попустом 259,20

У књизи је представљена квалитативна и квантитативна анализа војне штампе Војске Краљевине СХС у периоду од 1918. до 1929. године.

● 310115

**ПОЗНАТИ У
ЧИЗМАМА**

Аутор Душан Глишић
Издање 2004.
Броширани пез, 238 страна,
формат 15,5 x 24
Цена: 324,00
са попустом 129,60

Сећања 50 познатих

јавних личности из света науке, културе, уметности и спорта на дане проведене у војничкој униформи.

● 310122

ЛИНИЈА

Аутор Слободан Јовић Ети
Издање 2004.
Броширан пез, 144 стране,
формат 13,5 x 24
Цена: 486,00,
са попустом 145,80

Збирком од 92 карикатуре аутор одсликава стварност, духовито упозорава и линијом тражи решење.

● 310129

**AIDS - HIV
ИНФЕКЦИЈА**

Аутор др Миломир
Ђокић. Издање 2004.
Тврди пез, 430 страна,
формат 14 x 20
Цена: 972,00, са
попустом 291,60

Обимна и веома значајна

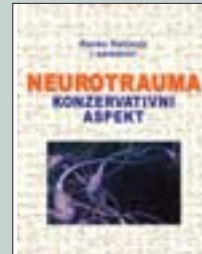
студија угледног стручњака пуковника професора др Миломира Ђокића, начелника Клинике за инфективне и тропске болести ВМА. Изузетно научно дело је плод вишегодишњег рада на врхунским спознајама о најтежој болести данашњице, етимологији, деловању вируса, проношењу инфекције и савременим достигнућима у лечењу оболелих.

● 310112

НЕУРОТРАУМА

Аутор Ранко Раичевић
Издање 2004.
Броширан пез, 352
странице,
формат 17 x 24
Цена: 378,00
са попустом 226,80

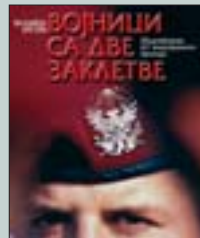
Високостручно штиво које се бави конзервативним аспектом неуротрауме, темељно обрађује етологију, патофизиологију, дијагностику и терапију. Књига представља континуитет залагања аутора о потреби сагледавања организма као целине у физиолошким и патолошким стањима и догађајима.

● 310134

**ВОЈНИЦИ
СА ДВЕ
ЗАКЛЕТВЕ**

Аутор Владислава Крстић
Издање 2005.
Тврди пез, 184 стране,
формат 22 x 25
Цена: 1.512,00
са попустом 756,00

Књига посвећена стварању и развоју чувене 63. падобранске бригаде изузетна је по много чему: садржају, илустрацијама и привлачном изгледу. Војници са две заклетве, како зову припаднике те елитне јединице, вечни су пример војничке части, пожртвовања и врхунске обучености, а надамсе осећања оданости отаџбини и униформи коју поносно носе. Црвена беретка с падобранским знаком њихово је прво уочљиво обележје.

● 310123

ЕТИКА РАТОВАЊА

Аутор Илија Никезић
Издање 2004.
Тврди повез, 144 стране
формат 18 x 24
Цена: 540,00
са попустом 162,00

Веома занимљива књига која се бави етиком као науком, примерима витештва, хуманизма, човештва и нечовештва у ратовима у нашој ближој и даљој историји, етиком рата и ратовања у вијетнамском и ирачком рату и агресији НАТО на СР Југославију, са освртом на међународне конвенције и протоколе. У прилогу је дат – предлог кодекса ратовања.

● 310130

ВЕРНИ ОТАЦБИНИ И ПОЗИВУ

Аутор Иван Матовић
Издање 2005.
Броширан повез,
264 стране
формат 16,5 x 24
Цена: 702,00
са попустом 351,00

Књига је посвећена активним старешинама

Југословенске војске који су априла 1941. године, наспрам личне чести и моралне одговорности одабрале најтежи пут – антифашистичку борбу на свим фронтима. Окупатору су се пожртвовано супротставили на мору, копну и ваздуху. Током тешких ратних година, безмало тринаест хиљада професионалних старешина Југословенске војске показало је све људске и војничке одлике, у најбољем смислу те речи.

● 310133

ОСНОВИ РАКЕТНЕ ТЕХНИКЕ

Аутор Матеја Анђелковић
Издање 2005.
Броширан повез, 168 страна
формат 18 x 24
Цена: 1.080,00, са попустом 432,00

Основи ракетне технике је стручна књига о ракетама и њиховом погону, механици лета, системима вођења и конструкцији. Књига је допуњено издање уџбеника за војне школе. У њој су одабрани делови из свих области значајних за ракетну технику и космичке садржаје.

● 310139

НЕСМРТНОСНО ОРУЖЈЕ

Аутор Дане Субошић
Издање 2005.
Броширан повез
272 стране,
формат 17x24
Цена: 1.242,00
са попустом 496,80

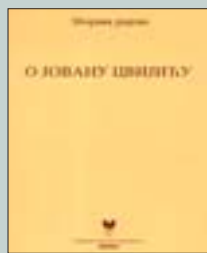
Књига садржи основна знања о употреби

несмртносних оружја у препадима, засадама и обезбеђењима, те тактичко-техничке одлике тог оружја које користе противтерористичке јединице.

● 310138

ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКА ДЕЛАТНОСТ ЈОВАНА ЦВИЈИЋА

Група аутора
Издање 2005.
Броширан повез,
300 страна
формат 17x 24
Цена: 486,00
са попустом 145,80

Зборник радова с научног скупа у Српској академији наука и уметности, Београд

● 310111

ЖИВИ ЈЕЗИК У БАЛКАНСКОМ ЛАВИРИНТУ

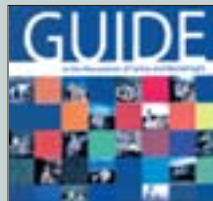
Аутор Иван Марковић
Издање 2003.
Тврди повез, 251 страна,
формат 14,5 x 25
Цена: 648,00
са попустом 194,40

Књига сабира и хронолошки ређа разговоре о Балкану у последњој деценији 20. века, ломова и криза које су обликовале наше животе. Изузетно дело једног од најдаровитијих новинара листа "Војска" чија се животна звезда прерано угасила.

● 310136

ВОДИЧ ДО ПРАВОСЛАВНИХ МАНАСТИРА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ (НА ЕНГЛЕСКОМ)

Приређивачи:
Бранка Гугољ,
Љубица Јелисавец
и Мирко Сајловић,
Издање 2004. године,
Тврди повез, 324 стране,
формат 22,5x24,5,
Цена 3.888,00,
са попустом 1.166,40

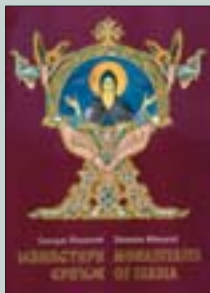

Водич на енглеском језику у коме је сликом и речју представљено 275 манастира у Србији и Црној Гори. Наменен је, пре свега, путницима који желе да обиђу та света места, али и свима који надахнуће налазе у свету духовног простора.

● 310089

МАНАСТИРИ СРБИЈЕ

Аутор Слободан Милеуснић
Издање 2002.
Суиздавач
"Православна реч"
Нови Сад
Два тома, омот, кутија
Тврди повез, 1.040 страна,
формат 25 x 33
Цена: 14.580,00
са попустом 7.290,00

● 310074

ИСТОРИЈА СРПског НАРОДА

Десет томова,
тврди повез са
златотиском,
6.000 страна,
Издање 2001,
формат 17 x 24
Цена комплета:
12.960,00,
са попустом
9.072,00

● 310105

УВОД У ИНФОРМИСАЊЕ

Аутор Славољуб Ранђеловић
Издање 2003.
Броширан повез,
195 страна,
формат 14 x 20
Цена: 216,00
са попустом 108,00

● 310032

МОРАЛ ВОЈСКЕ У ГРАЂАНСКОМ РАТУ

Аутор мр Неђо Даниловић
Издање 2001.
Суиздавач
„Задужбина Андрејевић”,
Београд
Броширан повез,
195 страна,
формат 14 x 20
Цена: 216,00
са попустом 64,80

● 310104

ШКОЛСКИ БРОД „ЈАДРАН” 1933-2003

Аутор Бошко Антић
Издање 2003.
Тврди повез,
140 страна,
формат 22 x 25
Цена: 1.296,00
са попустом 518,40

● 310095

ВОЈНА МУЗИКА И МУЗИЧАРИ У СРБИЈИ

Аутор Гордана Крајачић
Издање 2003.
Тврди повез,
308 страна,
формат 20,5 x 29,7
Цена: 1.080,00
са попустом 324,00

● 310075

СРПСКА ОДИСЕЈА

Аутор Бошко Антић
Издање 2002.
Тврди повез,
132 стране,
формат 24 x 17
Цена: 270,00
са попустом 135,00

● 310080

РАТНА ЛУКВАСТВА СРПСКЕ ВОЈСКЕ (1804-1815.)

Аутор Новица Стевановић
Издање 2002.
Тврди повез,
152 стране,
формат 18 x 24
Цена: 378,00
са попустом 189,00

● 310108

АСИМЕТРИЧНИ РАТОВИ

Аутори Бартелеми Курмон и Дарко Рибникар (превод с француског) Издање 2003. Броширан повез, 220 страна, формат 14 x 22 Цена: 270,00 са попустом 162,00

● 310090

СТРАТЕГИЈСКИ БОМБАРДЕРИ

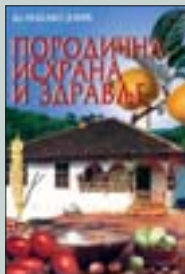
Аутори: Душан Маодуш и Милан Бајовић Издање 2002. Броширан повез, 116 страна, формат 14 x 20 Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310067

СТРАТЕГИЈСКЕ ПАРАЛЕЛЕ

Аутор Василије Церовић Издање 2001. Броширан повез, 316 страна, формат 11,5 x 20,5 Цена: 270,00 са попустом 81,00

● 310103

ПОРОДИЧНА ИСХРАНА И ЗДРАВЉЕ

Аутор др Недељко Јокић Издање 2003. Тврд повез, 400 страна, формат 16 x 24,5 Цена: 972,00 са попустом 486,00

● 310102

ЈУГОСЛАВИЈА И НАТО

Аутор Бојан Б. Димитријевић Издање 2003. Броширан повез, 200 страна, формат 15,5 x 23 Цена: 540,00 са попустом 162,00

● 310042

АРХИТЕКТУРА ЗГРАДЕ ГЕНЕРАЛШТАБА

Аутор Бојан Ковачевић Издање 2001. Тврд повез, 224 стране, формат 22,5 x 25,5 Цена: 540,00 са попустом 162,00

● 310078

ИСПИТИВАЊЕ АВИОНА У ЛЕТУ

Аутор Владимир Милошевић Издање 2002. Тврд повез, 302 стране, формат 17 x 24 Цена: 540,00 са попустом 270,00

● 310100

СПЕЦИЈАЛНЕ СНАГЕ СВЕТА

Аутори: Михајло Михајловић и Станислав Арсић Издање 2004. Суиздавач "Трикоинентал", Београд Тврд повез, 180 страна, формат 17 x 23 Цена: 907,20 са попустом 544,32

● 310072

ПРИМЕНА ПРАВА ОРУЖАНИХ СУКОБА

(Војска Југославије и Косово и Метохија 1998-1999) Друго допуњено издање Приредио Иван Марковић Издање 2002. Тврд повез, 244 стране, формат 24,5 x 30 Цена: 432,00, са попустом 129,60

● 310085

TENKOVI SVETA

Аутори: Миленко Стишовић и Живорад Лазић Издање 2002. Суиздавач "Трикоинентал", Београд Броширан повез, 118 страна, формат 14 x 20 Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310107

SD БЕЗБЕДНОСНА ОПРЕМА У СЛУЖБИ ЖИВОТА (СРЕДСТВА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДИ И ОБЈЕКТА)

Аутори: Никола Остојић и Петар Кнежевић Издање 2003. Цена: 1.944,00, са попустом 583,20

● 310087

АРТИЉЕРИЈА СВЕТА

Аутор Драгољуб Петровић Издање 2002. Суиздавач "Трикоинентал", Београд Броширан повез, 138 страна, формат 14 x 20 Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310028

ОТКУЦАЈИ ВРЕМЕНА

Аутор Драгана Марковић Издање 2000. Тврд повез, 400 страна, формат 15 x 24 Цена: 324,00 са попустом 97,20

● 310091

ТЕРОРИЗАМ АЛБАНСКИХ ЕКСТРЕМИСТА

Аутори: Милан Мијалковски и Петар Дамјанов Издање 2002. Тврд повез, 512 страна, формат 16 x 24 Цена: 756,00 са попустом 378,00

● 310086

СТРЕЉАЧКО НАОРУЖАЊЕ СВЕТА

Аутор Станислав Арсић Издање 2002. Суиздавач "Трикоинентал", Београд Броширан повез, 138 страна, формат 14 x 20 Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310051

ПРОФЕСИЈА НОВИНАР

Аутор Душан Ђурић Издање 2001. Броширан повез, 408 страна, формат 13 x 20 Цена: 324,00 са попустом 226,80

● 310096

СЕНКЕ ИНТЕРНЕТА

Аутор Слободан Трифковић Издање 2003. Броширан повез, 128 страна, формат 14 x 20 Цена: 216,00 са попустом 108,00

● 310077

ДРИНКА РАДОВАНОВИЋ - СКУЛПТУРЕ

Аутор
Бранко
Вукоичић
Издање 2002.
Тврди повез,
224 стране,
кутија, омот
формат 24 x 29,7
Цена: 2.160,00
са попустом
648,00

Монографија о
Дринки Радовановић, скулптору. Уз избор
текстова о стваралаштву наше реномиране
уметнице, објављене су фотографије
вајарских радова, са посебним освртом
на дела посвећена војсковођама,
ратницима.

● 310064

РАМБУЈЕ ИЛИ РАТ

Међународноправна
дилема
Аутор
Гавро Перазиф
Издање 2001.
Броширан повез,
234 стране
формат 16,5 x 23
Цена: 324,00
са попустом 162,00

У студији су обрађене међународноправне ин-
ституције и догађаји који су претходили агре-
сији НАТО на СРЈ. Аутор, еминентни поз-
навалац међународног права, пише језиком
чињеница, које имају снагу непобитних доказа
о повреди међународног права, кршењу Пове-
ље УН и неправди нанетој српском народу.

● 310062

ПРАВОСЛАВЉЕ И РАТ

Аутор
мр Борислав
Гроздић
Издање 2001.
Броширани повез,
196 страна
формат 14 x 20,5
Цена: 270,00,
са попустом 135,00

У књизи се
разматрају ставови хришћанских теолога,
црквених мислилаца и филозофа
хришћанства о рату.
Посебна пажња посвећена је схватањима
о рату у православљу код Срба.

АРСЕНАЛ МАГАЗИНА ОДБРАНА:

- Десет специјалних прилога.
- Преглед најновијих достигнућа војне технике у свету и код нас.
- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама,
- Из пера познавалаца, конструктора, испитивача, новинара.
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба, али и историја.
- Опремена армија света.

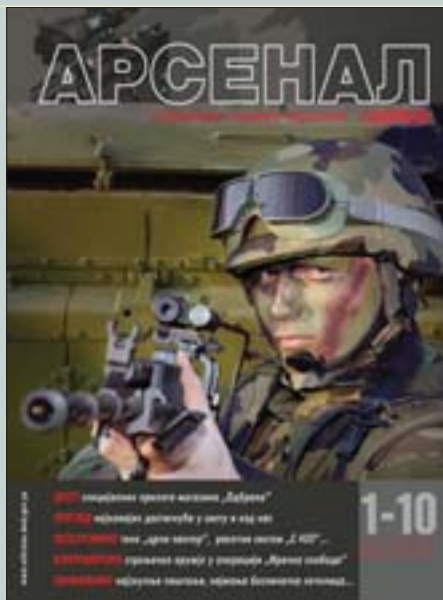
ЕКСКЛУЗИВНО: Представљање средстава у развоју. Борбени систем Alas - ракетни снајпер, јужнокорејски тенк К 2 - *црни пантер*, самоходна топ-хаубица *коалиција СВ* - двоцевни громовник, противоклопни ракетни систем *бумбар*

КОНТРАВЕРЗНО: Предности и мане стрељачког оружја у операцији „Ирачка слобода“, пушке које су изазвале опречне реакције

ЗАНИМЉИВО: Најскупљи пиштољи у свету, најтиша и најбржа подморница, бродови мобилне касарне, најмања беспилотна етелица, топ-хаубица непревазиђена у брзини гађања, тенк који је рекордер у даљини успешног дејства, дигитализована „брадавичаста свиња“

ИЗМЕЂУ ОСТАЛОГ: Руска јуришна пушка АН 94 – развијана под шифром „Абакан“, војни сателити – *космички ратници*, битански тенк Challenger, ратови четврте генерације, урбано-борбени системи, *балканска педесетица – црна стрела*, „Заставин“ велики борбени пиштољ ЦЗ 999 и митраљез великог калибра - *којот*, савремени минобацачи, руски ракетни комплекс земља-ваздух С-400, амерички транспортни авион С17 - *господар глобуса*, корвета класе Visby, брод фантом, рат у инфрацрвеном спектру - опрема за ноћна дејства, аеро-митинзи, и обилје кратких информација из области наоружања

■ На 240 страна, у пуном колору, тврдом повезу и уз мноштво фотографија, „Арсенал“ говори и о томе како је конструисана, где испитивана и када коришћена војна техника коју свет данас познаје.

● 140 000

Формат 22,3 x 30,6
Цена 400,00
са поустом 350,00

НАРУЧБЕНИЦА

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд

Тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363

Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем следећа издања (навести шифру / количину):

_____ по укупној цени од _____ динара.

Књиге ћу платити (заокружити број):

1. одједном (плаћање унапред) уз 100,00 дин. за поштарину.

2. на кредит у _____ месечних рата (највише 10) по _____ дин. (мин. рата 1.000,00), путем административне забране.

Код плаћања унапред послати доказ о уплати целокупног износа, након чега испоручујемо књиге.

За кредит доставити наруцбеницу оверену од стране _____ фирме у којој сте запослени.

Купац: _____ ЈМБГ _____

Број личне карте: _____ издате у МУП _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца: _____

Подаци о запослењу: _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Овера овлашћеног лица

М.П. _____

НОВЕ МЕТОДЕ ЛЕЧЕЊА НА ВМА

Две нове методе лечења промовисане су 10. октобра на конференцији за новинаре одржаној на Војномедицинској академији.

Начелник Центра за трансплантацију ВМА професор др Дарко Мирковић обавестио је новинаре да су недавно успешно изведене две хируршке интервенције такозване операције спасавања живота, које се иначе раде у највећим специјализованим светским хируршким центрима. Реч је о збрињавању портне хипертензије, једне од најтежих компликација хроничне болести јетре, која је смртосна ако се на време не лечи. Оперисани пацијенти, са којима су новинари могли да разговарају, имају 25 и 29 година.

Другу методу представио је начелник Клинике за офталмологију пуковник проф. др Мирослав Вукосављевић. Наиме, ВМА од-

недавно поседује савремени лазер за „скидање диоптрије“ који се примењује последњих годину дана у само три клинике у Европи. Реч је о захвату уклањања диоптрије лазером који траје свега петнаестак минута за оба ока, а изводи се у капљичној топијалној анестезији. Најновији лазер може да се користи на два начина, а у ВМА су се определили за мање болну ласик методу, код које опоравак траје краће.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић истакао је да је ВМА једина државна медицинска установа код нас у којој се изводи та метода, да је захват три до четири пута јефтинији него у свету и да је већ сада списак потенцијалних пацијената комплетан до децембра. ■

М. ШВЕДИЋ

БОГАТА ПОНУДА ВОЈНОГ ТУРИЗМА

На овогодишњем јубиларном 40. сајму туризма, који је под куполама Новосадског сајма одржан од 9. до 12. октобра, међу многобројним излагачима из земље и иностранства, своју богату туристичку понуду представиле су, у оквиру Војне туристичке агенције, и војне установе „Тара“ и „Врњачка Бања“.

Према речима директора ВУ „Тара“ потпуковника Јована Мијатовића, на најлепшој планини у Србији приводе се крају припреме за зимску сезону. Већ су ремонтване обе ски-стазе поред хотела „Бели бор“, инструктори скијања биће ангажовани са Војне академије, а биће и ноћног скијања јер је један део стазе осветљен. Поред сале опремљене савременим справама за фитнес, у хотелу „Оморика“ приводе се крају и опремање модерног трим кабинета, а до почетка сезоне биће у потпуности реновирано и тридесет соба. За оне најмање, у Дечијој соби израђена је и стена за пењање, што је још један у низу садржаја за њихову игру. Такође, започето је уређење диско клуба, тако ће гости имати прилику за забаву до касних ноћних сати. У првих осам месеци ове године капацитети ВУ „Тара“ били су попуњени

85 посто, што је у односу на прошлу годину за 10 посто више.

И у ВУ „Врњачка Бања“, по речима директора пуковника Владимира Јевтића, спремно чекају предстојећу зимску сезону. У фебруару и марту цене ће бити ниже 15 посто у односу на објављене. Већ су најављени бројни стручни скупови, конгреси, симпозијуми и слично. На штанду Војне туристичке агенције, која обједињује туристичку понуду ВУ „Тара“, „Врњачка Бања“, „Моровић“ и „Карађорђево“, шеф ВТА Мирјана Кочевска истиче да су цене услуга у војним туристичким установама конкурентне на домаћем тржишту, а за припаднике Министарства одбране и Војске важи попуст од 20 посто. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

УКРАТКО

МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА ALPENRAUM У АУСТРИЈИ

Међународна научна конференција „Alpenraum“ (Алпски предео), посвећена војно-политичким догађајима у Алпском региону током периода хладног рата, одржана је од 24. до 28. септембра у замку Рајхенау, у покрајини Доња Аустрија, и у Бечу. Организатори и домаћини овог догађаја били су Војноисторијски институт Немачке (MGFA) и Национална академија одбране из Беча (Landesverteidigungsakademie, Wien).

Међу учесницима из више земаља Европе и САД, из наше земље били су капетан Миљан Милкић са темом *Југословенска*

војна управа на слободној територији Трста и Немања Милошевић са темом О односима Југославије и Запада у светлу Тршћанске кризе и одбране Љубљанског правца.

Међународни научни скуп „Alpenraum“ потврдио је значај проучавања светске и националне војне историје и отворио многа питања из ове области. Заједничка оцена свих учесника је да она треба да буду разматра и на следећим међународним конференцијама посвећеним војној историји. Неопходност отварања националних војних архива за истраживаче и наставак сарадње на плану проучавања војне историје главни су закључци учесника међународне конференције „Alpenraum“. ■

Миљан МИЛКИЋ

СРПСКИ ОФИЦИРИ НА ФЕСТИВАЛУ ТРЧАЊА

Три представника Министарства одбране Србије учествовала су 7. октобра на „Нато фестивалу трчања“ (NATO RUNNING Festival), који је по други пут одржан у Будимпешти.

Циљ Фестивала, који је ове године одржан под слоганом „Пријатељи у спорту, партнери у безбедности“, јесте стварање моста који ће повезивати земље чланице Алијансе и земље Западног Балкана, а преко ког ће млади људи из читавог региона бити у прилици да сарађују на пољу спорта.

У нашој екипи били су мајор Драган Тодоров, капетан Александар Нешевски и поручник Дејан Поповић. ■

„ОТВОРЕНИ ДАН“ У ГАРДИ

ЗА НЕКИ БУДУЋИ СТРОЈ

Јединица која баштини најдужу
војничку традицију у Срба отворила
је капије свима који су пожелели
изблиза да је виде и упознају.
Чета која је дочекала стотине
страних државника, елитне
специјалне јединице, возни парк
музејске вредности – призор
за памћење.

Драга децо, почасна чета Гарде постројена у вашу част! Рапортира поручник Мирко Митрић! – стасити официр у свечаној плавој униформи са сабљом, на опште одушевљење присутних, одсечно је поздравио десетак малишана који су „добровољно“ били „главни гости“ на приказу дочека који се приређује председницима држава. Затим је десетак девојчица и дечака прошетало црвеним тепихом, поклонивши се застави, да би на њихов пискави дечији поздрав Дедиње одјекнуло громким војничким – *здраво!*

Тог шестог октобарског дана Војска Србије вероватно је добила неког будућег потпоручника или водника.

Тмуран дан није поколебао неколико стотина Београђана у жељи да, можда и први пут, виде јединицу чије ратне заставе чувају традицију дугу један и по век.

■ СМОТРА ГЕНЕРАЦИЈА

Славко Томић са унучима Александром и Михајлом шета пистом касарне „Дедиње“ и приповеда им о почасној топовској паљби. Тешко је пазити немирне дечаке које привлачи изложено наоружање које су могли видети само на филму. Господин Томић сећа се својих војничких дана у артиљеријском пуку.

– Служио сам војску од 1954. до 1956. године у Птују у Словенији. Завршио сам и подофицирску школу у Марибору. То-

ПРИБЛИЖИТИ ВОЈСКУ ДЕЦИ

– Коначно се нешто дешава и давно је требало организовати овакве манифестације – каже Александар Радић, војни аналитичар који је на „Отворени дан“ довео и малог сестрића Луку.

– Војска се мора отворити према новим генерацијама. Не треба убеђивати старе окостале умове са формираним ставовима, него се мора окренути клинцима и њима показати шта то Војска има да понуди ако се у будућности неко од њих одлучи за овај позив – оцењује Радић уз констатацију да је манифестација веома добро припремљена.

Он каже да је неопходно што чешће организовати такве акције.

– Неупоредиво је боље, уместо једног великог догађаја са снажном медијском подршком правити мноштво мањих да би што више деце дошло у додир са Војском и упознало је на прави начин. Деци је довољно извести неколико возила и изнети неколико пушака да они сами осмисле наставак игре. Није потребно правити спектакл нити организовати неке потенцијално ризичне подухвате и вежбе. Потребно је радити на масовности – каже Радић.

лико година је прошло, а и данас се осећам млађим када видим ове момке. За мене је војник светиња, како год то коме звучало. Само у Војсци човек може да сазри и стекне право мушко самопоуздање. То говорим Саши и Микију – вели Славко не спштајући поглед са својих унука.

Поред стазе која од улаза води ка писти за постројавање постројена је чета „Кобри“. Вешти специјалац у црној униформи са маском преко лица демонстрира вештине које је годинама стицао. Неколико метара од њега колеге из батаљона војне полиције за обезбеђење показују бацање ножа.

Јелена Цветић и Марта Стојковић, ученице осмог разреда Основне школе „Филип Филиповић“, дошле су са својих четрдесетак другова и разредним старешином на „Отворени дан“.

Кажу да су ту и њихови вршњаци из осталих београдских школа.

Са неверицом гледају вратоломије маскираног водника.

– Ово је супер! Је л’ примају девојке? Можда и ми дођемо у ову јединицу! – шале се другарице.

На столовима поред стазе поставке наоружања специјалних јединица. Најсавременији аутомати, пиштољи, снајперске и јуришне пушке, средства за везу и осматрање. Момци из „Кобри“ су на искушењу – свако би да се фотографише са „хеклером“, „танто-ножем“ или „црном стрелом“ која је неретко тежа од „момка“ који позира. Делија од читавих пет или шест година стење под масом борбеног прслука са панциром. На глави му специјална кацига, а осмех на лицу. Имаће чиме да се похвали другарима у улици и забавишту.

Мали Константин Делетић вуче за руку оца Ивана поред паркираних аутомобила намењених државном руководству. Са једне стране музејска поставка – „мерцедес“, омиљено возило Јосипа Броза Тита о коме ће мали Константин вероватно читати тек за ко-

ју годину, а са друге савремени ципови и мотоцикли. Неуморни отац одговара на рафале – зашто, како, када...

– Највише ми се свиђају чај и кексићи! – помало стидљиво одговара Константин на наше питање шта му се највише допало, а

отац добацује да ће тек да проба праву ствар – војнички пасуљ.

– Изненадио сам се. Све изгледа некако озбиљније, боље организовано, па и чистије него када сам ја служио војску, пре неких 20 година. Нарочито ме је занимало како данас изгледа елитна јединица Војске. Слушао сам многе приче, али овакве манифестације говоре правим речима – каже Иван Делетић који је са сином и кумом одлучио да неколико сати викенда одвоји за посету касарни „Дедиње“.

Гарда је посетиоцима припремила послужење – чај и колачиће,

као за маренду, а неколико стотина порција војничког пасуља чекало је дегустаторе.

Поред казана монтиран је шатор са столовима и клупама. Тројица старије господе, уморни од шетње, нашли су ту своје место, где на миру пребирају сећања из војничког живота стара и по пола века.

– Кажем ја: 'Друже мајоре, јављам се по Вашем наређењу! А, он ће мени...' – чује се испод шатора.

Док се касарном разлеже музика репрезентативног оркестра Гарде, напуштамо „Отворени дан“. Војска је показала грађанима једну од својих јединица за понос и то неће бити последњи пут, обећали су челни људи Гарде. Неко од деце чија се грађа чује иза нас можда ће једног дана стати у строј савремене и снажне српске војске. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Радован ПОПОВИЋ

РЕЧ КОМАНДАНТА

– Истакли смо оне сегменте из живота и рада јединице за које смо сматрали да ће грађане највише занимати. Посетиоци су имали прилику да виде како су опремљени и обучени припадници батаљона војне полиције „Кобре“, како изгледа процедура војне почасте и почасне палбe, могли су да разгледају наш возни парк који има и музејску вредност, слушају репрезентативни оркестар, а на крају да уз дегустацију војничког пасуља оцене рад наше логистике – рекао је командант Гарде пуковник Горан Радовановић. Он је истакао да акција „Отворени дан“ у његовој јединци има велики значај у популаризацији Војске и њеног деловања.

ОСАМ ДЕЦЕНИЈА
ДОМАЋЕ АВИО-КОМПАНИЈЕ

ОД СПАДА ДО БОИНГА

Данашњи национални авио-превозник Србије, „Јат ервејз“ (Jat Airways), недавно је обележио свој јубилеј – 80 година од како је Трговински суд 1927. протоколисао „Аеропут – друштво за ваздушни саобраћај А. Д.“. Под именом које је носио више од пола века, ЈАТ је полетео непосредно после Другог светског рата, али оба почетка цивилног ваздушног саобраћаја у Србији обележила је улога војне авијације која је, наравно, била претеча путничким летовима.

Први светски рат и његов завршетак донели су, као једну од својих последица, незадржив развој ваздушног саобраћаја. Ван строја, у цивилизацији, нашао се већи број тек демобилисаних авијатичара прекаљених над ратиштима. Са производних трака захуктале ратне индустрије излазили су бројни авиони, који су убрзо од крхких извијачких летелица, направљених од дрвета и платна, постали способни за ношење, у рату, митраљеза и бомби, а после њега – робе и путника. Захваљујући управо тим околностима, цивилизација двадесетих година прошлог века, или бар онај њен део који је то могао да приушти, по имовинском или друштвеном положају, почела је, после копна и воде, да за савлађивање већих просторних користи и ваздушни простор, резервисан од тада само за птице, облаке и – понеког авантуристу или занесењака.

НАПРЕДНА ЕВРОПСКА ДРЖАВА

Као напредна европска држава, Србија је још 1913. године донела „Уредбу о саобраћајним справама које се крећу по ваздуху“, а која регулише оно што ће касније постати познато под појмом ваздушни саобраћај. Пре Србије сличне уредбе донеле су само четири државе: Енглеска, Немачка, Француска и Аустроугарска. Занимљиво је да су САД, чије се федералне регулативе данас сматрају „алфом и омегом“ ваздухопловних прописа, први законски акт у тој области донеле неколико месеци после Србије.

Ваздушни саобраћај на овим просторима своје почетке има у одлуци Врховне команде Српске војске, из новембра 1918, о превозишту службене поште у ратом разореној земљи између Београда, Новог Сада,

ЛЕТЕЋЕ СПРАВЕ ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДНОЈ

... ради штићења интереса државних у погледу спречавања убођења, царинских права, народног здравља и народне одбране, као и безбедности грађана – прописујемо следећу

УРЕДБУ

о саобраћајним справама, које се крећу по ваздуху

Чл. 1.

Справе, које се крећу по ваздуху јесу домаће или стране према томе којој држави припадају њени сопственици. Те справе не уживају екстериторијалност.

Чл. 2.

Те справе морају бити сигурне и не могу се употребљавати без дозволе Министра Унутрашњих Дела. У дозволи мора тачно бити описана справа, која се мора одржавати у исправном стању.

Ниша и Скопља јер су многе копнене комуникације биле уништене или делимично оштећене у ратним дејствима. Тако се ваздушни превоз наметнуо као једино решење. Историчари су забележили и да су управо тим авионима, извиђачима и лаким бомбардерима „бреге“, превозени курири и службена пошта између Београда и Загреба током формирања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Већ наредне године Краљевина приступа Конвенцији о међународној ваздушној пловидби, а због свог географског положаја Београд, односно Панчево, где се тада налазио аеродром најближи престоници, постаје обавезна станица на летовима који повезују западну Европу са истоком континента и Истанбулом.

Први авиони типа „спад“ француско-румунске авио-компаније које се звала једноставно „Француско-румунска авио-компанија“ (Compagnie franco-roumaine de navigation aeriennne) почели су да саобраћају са панчевачког аеродрома марта 1923. Према реду летeња, пут од Париза до Београда трајао је 31 час, све са успутним слетањем. Линија је, затим, настављала преко Букурешта до Истанбула. Због неповољних временских услова, авиони нису летели зими. Према уговору Краљевине СХС и „Франко-Румен“, авио-компанија добила је трогодишњу концесију на линију Будимпешта–Београд–Букурешт, ослобођена је плаћања царине на авионе, делове и гориво, а обавезала се да ће превозити пет до шест путника (колико је и могло да стане у авион) и до 100 килограма поште по лету, те да ће на територији Краљевине држати осам авиона и неопходну логику.

До отварања новог београдског аеродрома крај Бежанијске косе проћи ће још неколико година. Дотле су путници за Београд и из Београда, даме и господа која су летели авионима, из „спадова“, „кодрона“ и „фокера“ у Панчеву прелазили прво у фијакере који су их водили до пристаништа, па затим Тамишем и Дунавом бродом до престонице. Како би њихов лет од Париза до Истанбула био конкурентан добро уходаном и популарном возу „Оријент експрес“, „Франко-Румен“ уводи ноћни лет између Београда (Панчева) и Бу-

курешта, први такав у свету, тромоторним авионом „кодрон Ц-61“. Да би олакшали оријентацију посади авиона у ноћним условима, између Панчева и Букурешта постављени су рефлектори на растојању од двадесетак километара.

Међутим, догађај који данашњи национални авио-превозник Србије, „Јат ервејз“, обележава као свој јубилеј јесте онај када га је, 17. јуна 1927, Трговински суд, „Друштво за ваздушни саобраћај А. Д.“ основао, односно протоколисао. „Аеропут“ је била прва домаћа авио-компанија, са седиштем у Београду и домаћим капиталом. Претходно су чланови аероклуба и други активисти покренули медијску, политичку и друштвену кампању у којој је, поред потребе да се оснује национални авио-превозник, тражено и да авио-саобраћај у Краљевини СХС не контролише инострани капитал.

Крајем априла 1926. почео је упис акција, у вредности од по 250 динара, укупно шест милиона тодашњих динара. Међутим, упис је текао споро и због отежања преговора са државом о бенефицијама, односно субвенцијама „Аеропуту“. Јануара наредне године склопљен је уговор по коме у наредних десет година „Аеропут“ добија од државе, на име развоја ваздушног саобраћаја, 75 посто стварних трошкова по пређеном авио-километру, ослобођен је царина на авионе, делове и гориво. Уз то, „Аеропут“ је добио на бесплатно коришћење аеродрома и инфраструктуру на њима. Али, чак

ПОТЕЗ 29-2

Мотор: лорен-дитрих (Lorraine-Dietrich) 12 Еб од 450 кс
 размак крила: 14.5 м (горње) 10.45 м (доње)
 дужина : 10.69 м ; висина : 3.5 м ; укупна маса : 2.377 кг
 путна брзина : 185 км/х; долет: 500 км; путника: 5

Шиме Оштрић Collection

Чл. 4.

Управљач справе мора да има Уверење Министра Војног о својој способности.

Чл. 5.

Свака справа мора имати на себи знак (печатом власти потврђен) који јој нарочито буде прописан при давању дозволе, и мора да има путну књигу, оверену при давању дозволе, а у коју свака власт има права да упише што налази за потребно, док се справа налази на земљи.

Чл. 6.

На справама не сме бити: оружја, муниције, експлозива, апарата фотографских, радиотелеграфских и радиотелефонских, голубова писмоноша, нити се са справе сме што бацати на земљу – осим по дозволи српске полициске власти, која ће у дозволи побројати предмете, који се могу бацати ....

Чл. 7.

Справе не смеју да лете при непогоди или ноћу ... нити да бацају од себе светлост – сем по нарочитој дозволи Министра Унутрашњих дела.

Чл. 9.

Справа може летети само у оном правцу, који јој назначи полициска власт, уписујући то у путну књигу.

Чл. 10.

Полициска власт може свакад извршити преглед справа и има права издати наређења, да управљач справе спусти справу из ваздуха на земљу. Управљач има дужност, да ту наредбу послуша.

Чл. 13.

Све справе, које за време мобилизације и рата без дозволе и знака лете над српском територијом, сматраће се као справе непријатељске државе и са њима ће се као таквима и поступати.

Чл. 14.

Полициске и војне власти се овлашћују, да сматрају, да особље на справама у ваздуху, које немају одобрења и знака, врши кривична дела ... да се то особље налази у бекству и као ухваћено на самом делу, не поштујући ни прописе ове уредбе, и да према томе имају права и дужности да употребе све мере, да се справе што пре спусте на земљу.

(из Уредбе о саобраћајним справама које се крећу по ваздуху, Српске Новине, 21. фебруар 1913.)

ни гаранције државе, односно за данашње услове незамисливе субвенције, нису много допринеле продаји акција – до почетка пролећа 1927. уписано их је само око 2.500.

МАРКЕТИНГ КАПЕТАНА СОНДЕРМАЈЕРА

Резервни капетан Југословенског краљевског ратног ваздухопловства Тадија Сондермајер, члан управе „Аеропута“ и пилот са Солунског фронта, дошао је тада на идеју да потенцијалним акционарима веома експлицитно демонстрира могућности ваздушног превоза: прелетеће авионом, у етапама, од Париза до Бомбаја и назад до Београда. Лет, на који су Сондермајер и поручник Леонид Бајдак кренули авионом „потез 25“ из Париза 20. априла, трајао је 11 дана и тада су прешли 14.800 километара преко Европе, Турске, Сирије, Ирака, Индијског потконтинента и назад. Маркетиншки гледано, био је то веома успешан потез будућег директора „Аеропута“: у Београду су пилоти дочекани као хероји, а акције су кренуле да се продају; више од 30.000 њих је „плануло“ тако да је чак спроведена и докапитализација (са шест на девет милиона динара основног капитала). „Аеропут“ је тако могао бити уписан у Трговинском суду и могли су бити наручени још раније изабрани авиони француске производње „потез 29-2“ са по пет седишта за путнике.

Шиме Оштрић Collection

За прве пилоте изабрани су Владимир Стрижевски, Виктор Никитин и Михаил Јарошенко, емигранти из Русије.

Први „потез 29“ који је понео ознаке „Аеропута“, приликом преузимања у Паризу 28. јануара 1928, крштен је именом „Београд“ (много касније именом главног града назван је и једини преостали ДЦ-10 ЈАТ-а). Недељу затим, 15. фебруара, изведен је и први лет од новог београдског аеродрома крај Бежанијске косе до Загреба. Путници су били новинари београдских редакција који су се вратили возом јер су своја места уступили загребачким колегама. „Данас у 3.03 авион се вратио из Загреба возећи собом петорицу загребачких новинара који су хтели да прикажу да нису ни гори ни мање куражни од београдских колега“, писала је „Политика“. „Потезом 29“ управљали су Тадија Сондермајер, директор „Аеропута“, и Владимир Стрижевски. Лет је трајао око два часа, углавном изнад Саве као поузданог путоказа. На тој, тада јединој линији, до краја године обављено је 411 летова. Превезена су 1.322 путника. Наредне, 1929. године успостављена је и прва међународна линија између Београда и Беча преко Загреба, а почетком 1930, „Аеропут“ је у флоту имао већ шест авиона „потез“.

Током тридесетих година домаћа ваздухопловна компанија уводи такси-службу, својеврсну претечу данашње пословне авијације, шири мрежу дестинација које повезује и набавља нове авионе. Крајем деценије лети се и за Подгорицу, Сарајево, Дубровник, Скопље, Тирану, Солун, Љубљану, Милано, Венецију, Беч, Праг и Брно. „Аеропут“ у саобраћај уводи модерне авионе „локид електра 10“ (Lockheed Electra 10), за тадашње услове изразито складног дизајна и аеродинамичких линија, са увлачећим стајним трапом и упола бржим од тада већ застарелих „потеза“. „Електре“ су могле да превезу до десет путника на удаљеност од 1.300 километара.

Крајем тридесетих година прошлог века београдски аеродром опслуживао је дневно чак неколико стотина путника. У то време, уз „Аеропутове“ на Бежанији могли су се видети и авиони немачке „Луфтхансе“, британског „Имperiјал ервејза“, „Ер Франса“, „Аустрофлуга“, пољског „Лота“...

ПРВИ ЈАТОВ ЛЕТ ЗА ЉУБЉАНУ

Други светски рат „Аеропут“ дочекао је мобилисан, како у смислу људства, тако и технике, у саставу Југословенског краљевског ратног ваздухопловства. Најмодерније „локид електре“ и њихови пилоти ушли су у састав 732. ескадриле у оквиру транспортне групе за чијег је команданта постављен управо директор „Аеропута“ Сондермајер. Три авиона су преживела Априлски рат и завршили су у британском ваздухопловству у северној Африци где је, преко Атине, избегла и Влада Краљевине Југославије.

Још током Другог светског рата, у јесен 1944, почеле су припреме за обнављање ваздушног саобраћаја. Авионима транспорт-

не групе Југословенске армије и совјетске транспортне групе „Соколов“, уз војне, превозени су, повремено, и цивилни путници и терет, а у новембру 1945. уведена је редовна линија између Београда и Прага која је одржавана војним транспортним авионима „даглас Ц-472“, популарним „дакотама“.

Задатак организације ваздушног саобраћаја у послератној Југославији припао је новоформираној Главној управи цивилног ваздушног саобраћаја. Између Београда и Подгорице и Београда и Сарајева саобраћали су војни транспортери „лисунов“ (совјетска копија Ц-47), трофејни „јункерси“ и Ц-47 „дакота“. Путници, који су седели на импровизованим седиштима, имали су право да понесу

до 15 кг пртљага, а карте је, у недостатку стјуардесе, контролисао механичар летач. До краја године мрежа линије проширила се на Загреб, Задар, Љубљану, Скопље, Праг и Тирану.

Иако се убрзано радило на издвајању ваздушног саобраћаја из ратног ваздухопловства и стварању домаће, цивилне авио-компаније, некако у исто време настало је „Југословенско-совјетско акционарско друштво за цивилни ваздушни саобраћај – ЈУСТА“, мешовито предузеће у које су Совјети уложили авионе, делове и остала техничка средства, а ФНРЈ аеродроме и инфраструктуру. Пријатељски односи са СССР-ом имали су своју цену: ЈУСТА је имала монопол одређивања цена авио-превоза и реда летења, а аеродроме је преузела под своју управу. Ипак, преовладала је, слично као и две деценије раније са „Аеропутом“, одлука да новој држави треба домаћи, а не совјетски авио-превозник. Управа цивилног саобраћаја

ја издвојена је из команде ваздухопловства, а три Ц-47, набављена из америчких војних вишкова, и три трофејна „јункерса“ преправљена су за превоз путника.

Првог априла 1947. новоформирано предузеће „Југословенски аеротранспорт“ обавило је свој први лет под тим називом, између Београда и Љубљане авионом „даглас дакота“. Шездесет година касније, скраћеница ЈАТ надживела је своје значење: држава чије су име и заставу „конвери“, „каравеле“, „дагласи“, ДЦ-6Б, ДЦ-9 и ДЦ-10, „боинзи“ 707, 727 и 737, АТР-42, АТР-72 и други авиони „Југословенског аеротранспорта“ носили широм света, нестала је у ратном вихору деведесетих година. Али име ЈАТ, сада у оквиру назива „Јат ервејз“ налази се и даље на авиона типа „боинг 737“ и „АТР-72“ националног авио-превозника Србије. ■

Текст и фотографије Игор САЛИНГЕР

ОДРАЗ ЕКОНОМСКОГ РАСТА

Високе стопе привредног раста учиниле су Индију једном од најуспешнијих економија на свету, са даљом тенденцијом раста и могућностима да у развоју претекне и Јапан. А без снажне подршке националне економије, не би била могућа ни модернизација индијских оружаних снага.

Индијска привреда већ деценијама има високе реалне стопе раста бруто-друштвеног производа (БДП), а тиме и стабилне изворе финансирања војног сектора. Индијска прича о успешном економском развоју није новост. Тридесет година после добијања самосталности и скромног економског раста, од 1980. до 2002, индијска привреда расла је стопама од шест посто годишње, а од 2002. до 2006. чак седам и по посто.

У условима високих реалних стопа раста БДП, војни буџет обезбедио је стабилни извор прихода и повећања издатака за потребе одбране. Од 1988. до 2005. војни издаци су у реалним вредностима порасли два пута, са 10 на чак 20 милијарди долара. Војни издаци су у 1988. оптеретили БДП са 3,6, да би се у 2004. зауставили на три посто.

У структури потрошње по организацијским структурама, највећи корисник је копнена војска на чије финансирање одлази чак 47,55 посто од укупног буџета, док најмање добија Агенција за истраживање и развој у подручју одбране (DRDO), само 0,25 посто. Број војника у овом периоду није се много мењао. Према подацима организације SIPRI из 1990. Индија је имала тада 1.262.000 војника, а 2003. број војника је био око 1.205.000, што уз пораст реалног војног буџета знатно повећава износ војних издатака по војнику. Док је 1990. на једног војника отпадало 8.346,28 долара, 2003. дошло је до реалног пораста од 61 посто, односно 13.555 долара по војнику.

Најновије пројекције војног буџета за 2007–2008. говоре о његовом расту од 7,8 посто (на номиналних 21,8 милијарди долара) чиме се стварају услови за наставак програма модернизације. У буџету за период 2007–2008. чак 42 посто средстава намењено је за куповину 40 авиона сухој Су-30МКИ, хеликоптера Ми-17ТВ и модернизацију борбених средстава руског порекла.

■ ПОМОРСКА СТРАТЕГИЈА

На формирање индијске поморске стратегије утицали су бројни географски, политички, економски и војни фактори. Више од 7.000 км обалне линије, ексклузивна економска зона са више од два милиона квадратних километара, острва с обе стране индијског полуострва, чињеница да се тим подручјем обавља транспорт готово 60 посто светске поморске трговине, само су неки од тих фактора. Највећи део увезених енергената (нафта, плин) долази морским путем, што морима око индијског потконтинента даје велику стратегијску важност, а од ратне морнарице захтева да буде способна да се супротстави широком спектру традиционалних и нетрадиционалних безбедносних изазова, да обезбеди поморске линије и да чува стабилност у том подручју.

То су и разлози да се у првој службеној поморској доктрини индијске морнарице, издате 2004. године, подручје од теснаца Малака на истоку, до Персијског залива на западу, третира као подручје њеног легитимног интереса. Индијска ратна морнарица

спада у морнарице средње величине са 39 великих (носач авиона, разарачи и фрегате) и 100 осталих ратних бродова. Садашњи планови набавке предвиђају да се број великих бродова до 2015. повећа на 46. Овако амбициозни планови имају добру финансијску подлогу у војном буџету, у коме је за потребе овог вида у 2007. обезбеђено 3,7 милијарде долара, што је скоро 18 посто укупног војног буџета. У буџету ратне морнарице део намењен капиталним пројектима у протеклих пола века бележи стални раст, са 8,61 на чак 58,12 посто.

Највећи брод индијске ратне морнарице је носач авиона *Ви-раат* (бивши британски носач *Хермес*) депласмана 24.000 тона. Ускоро ће му се придружити и бивши совјетски носач *Адмирал Горшков*, купљен на основу уговора из јануара 2004. Очекује се да ће после модернизације брод ући у састав индијске ратне морнарице до 2009. Овај носач авиона, укупног депласмана 44.750 тона на својој палуби носиће борбене авионе МиГ-29К. Индијска ратна морнарица покренула је и национални пројект носача авиона под називом ADS (air defense ship – брод за противваздушну одбрану) депласмана 37.500 тона. Изградња првог брода из ове серије започела је у априлу 2005. и требало би да буде завршена до 2012. када би се из оперативне употребе повукао носач *Вираат*.

У наоружању индијске ратне морнарице налазе се три најмодернија разарача класе *Делхи* (Пројект 15), три разарача класе *Рајпут* (или бивши совјетски *Касхин*) и два разарача *Ранвир* (побољшана класа *Касхин*). Са максималном брзином од 32 чвора и депласманом од 6.700 тона разарачи класе *Делхи* су најмодернији и највећи изграђени ратни бродови у Индији. Наоружање на овим разарачима је у потпуности руског порекла, али већина сензорске опреме и бродских система, по западним моделима, израђена је у Индији. Разарач је за противваздушну борбу опремљен системима 9К-90 *ураган*, са два једнострука лансера за пројектиле 9М38М1 *штил* (СА-Н-7 по кодификацији НАТОа). За непосредну борбу против бродова на разарачу је инсталирано 16 супсоничних пројектила типа 3М-24Е (Кх-35 *уран* или СС-М-25 *Switchblade* по терминологији НАТОа) смештена у четири четворострука лансера.

■ ПРОЈЕКТИЛ БРАХМОС

Један од најважнијих и најкомплекснијих пројеката индијских оружаних снага јест споразум с Русијом на изградњи пројектила *БрахМос*. У протеклих шест година пројекат је прошао пут од ди-

ПОДМОРНИЦА ТИПА SCORPENE

Индија је 2005. године са Француском и Шпанијом потписала уговор о изградњу шест подморница типа *Scorpene*. Прва би требало да буде спремна за оперативну у 2012. години.

Подморнице *Scorpene* биће опремљене противбродским ракетама *CM30 Exocet* (наручено је 35 комада) и торпедима *Blackshark*, затим комплетном безбедносном опремом и уређајима за спасавање, што укључује и тачку спајања за спасилачко возило *DRSV* (*Deep Submergence Rescue Vehicle*).

зајнирања до експерименталних модела, серијске производње и увођења у употребу. Програм тестирања пројектила завршио је задњим пробним летом у априлу 2005. када је један испален на бродску metu. Након непосредног поготка, брод је преполовљен на два дела и потонуо четири минуте након лансирања пројектила. Развој варијанте за копнену војску са способностима напада циљева на копну започео је у новембру 2004. и при експерименталним летовима остваривао изванредну преци-

зност. Очекује се да ће експерименти за потребе копнене војске бити завршени до краја 2007. Развој пројектила се наставља и даље, испитивањем могућности развоја варијанте за лансирање с модифицираног борбеног авиона *СУ-30МКИ*. Као могућност наводи се и инсталација *БрахМос* пројектила у подморнице типа *Амур*. Свака подморница опремљена тим пројектилом у конфигурацији за вертикално лансирање имала би додатну ударну снагу, а све без компромитације властитог обрамбеног система торпеда, односно торпедних цеви.

Пројектил *БрахМос* је високо суперсонична крстарећа ракета (2,5 до 2,8 *Mach*) намењена противбродској борби и гађању циљева на копну. Пројектил је дужине 8,4 метра, пречника 60 цм, лансиране тежине 3.000 кг и опремљен конвенционалном бојном главом од 300 кг. Када се пројектил креће непосредно изнад мора (*sea skimming profil*) на висини 10–15 м, његов домет је око 120 км. Максимални домет се постиже профилем лета ниско/високо/ниско када се пројектил непосредно након лансирања пење на крстарећу висину од 14.000 до 15.000 м, а на удаљености од око 40 км од циља спушта се на *sea-skimming* висину за коначни напад на циљ. Индијски извори истичу да је због кинетичке енергије коју поседује пројектил учинак *БрахМоса* девет пута већа од класичног супсоничног пројектила. ■

Благоје НИЧИЋ

Пише
Александар
РАДИЋ

ДЕМОНСТРАЦИЈА ОБНОВЉЕНЕ РУСКЕ МОЋИ

Одлука руског председника Владимира Путина да се обнове патролни летови стратешких бомбардера представља пример великог политичког добитка уз минимални улог ресурса. Посаде авиона Ту-95МС у основи изводиће рутинске тренажне летове као и до сада, али од нула часова 17. августа 2007. у новом политичком контексту – демонстрације обновљене руске моћи.

Сваки лет авиона Ту-95МС привлачиће несразмерну пажњу у односу на чињеницу да се ради о, у скорој прошлости, много пута изведеним задацима.

На свако полетање авиона Ту-95МС из матичне базе Енгелс у Саратовској области покретаће се грандиозни амерички и савезнички обавештајно-извиђачки механизам. У основи резултати праћења биће идентични за сваки лет – авиони су полетели, прешли маршруту која води до савезничких држава, али без преласка физичке границе и правила ангажовања и вратили се кући. Стварну промену представља то што се први пут од 1991. године нарушава пуна превласт Вашингтона у демонстрацији силе. Од тренутка када се затресао Источни блок свака прилика у којој се „показивала застава“ сматрала се за ексклузивно право једине глобалне силе и снажна потврда да нема конкурената. У полегу демонстрације силе чак и у време хладног рата Американци су били корак изнад свих других – амерички бомбардери летели су и изнад националне територије са нуклеарним наоружањем. На источној страни никада нису досегли таков ниво борбене готовости, којим се гарантовало готово тренутно реаговање на радикалан потез друге стране. У Москви су чак у временима на ивици конфликта прихватили потезе који су умањивали борбену готовост властитих стратешких снага. Дobar пример представља одлука руководства бившег СССР-а из 1979. године да се са надзвучних стратешких бомбардера Ту-22М уклони систем за попуну горивом током лета. Том одлуком политичара унесеном у документ САЛТ II могућности стратешке авијације СССР-а редуковане су на ниво америчких тактичких борбених авиона. Истовремено, треба имати у виду да су сви амерички борбени авиони, од најмањих до највећих, већ тада могли да понесу нуклеарно наоружање. Патролни летови су такође прекинати унилатерално – председничким указом из 1992. године.

Сада Руси мисле да нема разлога за трговину стратешким интересима, и то су показали на начин који не представља велики ризик – на патроле Ту-95МС лете без борбеног терета. Сличне задатке Ту-95МС извршавали су осамдесетих година као одговор на тадашњи безбедносни изазов – стационирање америчких јединица наоружаних крстарећим ракетама на територији Северне Италије и на југу Немачке и Велике Британије. После дугог низа година у којима су се задатке Ту-95МС сводили углавном на одржавање минималног налета посада, сада су бомбардерски пукови у пуној борбеној готовости. Посаде су припремљене за вишечасовне задатке изнад океана. Због продужетка тактичког радијуса Ту-95МС слеће на аеродроме одскока, где се током одмора посаде авиони попуњавају горивом, а спроводе се и радови на одржавању технике. За маршруте које воде од крајњег севера преко Атлантског океана до Кариба, аеродром одскока је Воркута на северу Русије или Барановичи у савезничкој Белорусији. За летове изнад Тихог и Индијског океана Ту-95МС лете из

Енглеска на попуну горивом у Владивостоку. Са међуслетањем Ту-95МС могу да лете на маршрутама дужине и до 12.000 километара. У наредним корацима Руси ће настојати да прикажу присуство силе унутар региона од примарног националног интереса – у државама Централне Азије, које су главни предмет глобалног надметања моћи. Киргизија може да буде добар пример јер се у једном тренутку нашла врло близу америчком утицају. У близини главног града Бишкека амерички и авиони НАТОа користе базу Манас. Јачање руског присуства прво се потврдило октобра 2003. године доласком руских оружаних снага у базу Кант, на само тридесетак километара удаљености од базе НАТОа. Корак по корак Бишкек се враћао назад – под утицај Москве. Током овог лета политичка блискост потврдила се обећањем да ће руске инвестиције у тој држави достићи две милијарде долара. Ускоро ће у Кант да слети први Ту-95МС као симбол стратешке моћи Русије. Одатле ће после попуне горивом бомбардери наставити са патролним летовима према југу, изнад Индијског океана.

Авион Ту-95МС као борбена платформа димензија приближно 50 са 50 метара изазива снажан визуелни ефекат. Доказ за првенствено политичку вредност патролних летова налази се у чињеници да Ту-95МС полећу без крстарећих ракета Х-55, које су помно чуване у близини базе бомбардера за сваки случај. Прошле године проведена су пробна гађања са новом ракетом Х-555 са конвенционалним пуњењем домета око 3.500 километара. Те ракете могу савладати сваки систем ПВО и уништити циљ нуклеарном или конвенционалном бојном главом. Зато глас из Вашингтона о томе да су Ту-95МС „извађени из нафталина“ представља само малициозан став за медије, а не процену стварног стања. Наравно, ови авиони у овом тренутку нису на провери борбене моћи, али ради се о платформи која може да уништи велике урбане центре на било ком делу планете. У поређењу старости авиона такође нема разлога за омаловажавање Ту-95МС – авиони који лете патроле стари су од 15 до 20 година, а еквивалентни амерички бомбардери В-52Н лете већ око 45 година. Осим посада Ту-95МС, које могу да изведу две патроле сваке недеље, повремено ће на летове одлазити и надзвучни стратешки бомбардери Ту-160, најпрестижнији део Руске ваздушне флоте. Авиони Ту-22М, због скромног тактичког радијуса, ангажоваће се само на крајним маршрутама углавном изнад Црног мора.

Чињеница је да авиони не могу осигурати дугорочно и стално присуство руске моћи у удаљеним областима и брзо ће се истрошити почетни значај патролних летова. На дуге стазе Руси ће вероватно морати да следе амерички модел одржавања присуства ангажовањем поморских снага са ослонцем на носаче авиона. Сада Руска флота има само један носач, али се ради на изградњи читаве серије бродова који ће бити гаранција руског глобалног присуства.

КОНФЕРЕНЦИЈА У БЕРЛИНУ О ОДБРАМБЕНОЈ ПОЛИТИЦИ

Половином септембра у Берлину је одржана традиционална конференција о одбрамбеној политици на којој је учествовао велики број европских парламентарца, министара иностраних послова, високих представника министарстава одбране и оружаних снага.

Конференција је отворена темом „Будућност европске безбедносне и одбрамбене политике“ о којој су излагали министри одбране Немачке, Португалије и Словеније. У тежишту излагања тројице министара била су питања европског устава са аспекта безбедности и одбране, заједничке европске војске и њене безбедности у операцијама, нови концепти и изазови за европске одбрамбене програме и пројекте. Посебна пажња посвећена је европским искуствима у мировним операцијама и потреби проналажења заједничких решења у кризама и јединственом деловању.

У оквиру конференције разматрано је и питање о перспективама борбених група ЕУ, оквирне јачине 1.500 војника, као снагама намењеним за ангажовање у спречавању кризних ситуација и конфликта, хуманитарним и операцијама подршке миру. Са тог аспекта, прихваћен је став да је изградња заједничких оружаних снага унутар НАТОа и ЕУ национална одговорност, јер данашње претње надиласе националне границе, па се као један од главних задатака намеће потреба балансиране безбедносне сарадње у оквиру међународних организација (Нато, ЕУ, УН). ■

ШКОЛОВАЊЕ ОФИЦИРА У СРБИЈИ И ХРВАТСКОЈ

Стручно војно образовање млади официри из Оружаних снага БиХ углавном ће добијати у војним академијама и школама у Хрватској и Србији. Разлог за то је што у БиХ не постоји војна академија или неки сличан облик високошколског образовања за војне потребе, а због ограничених финансијских и техничких могућности не постоје ни озбиљнији планови за отварање таквих установа.

Управо због тога власти у БиХ начелно су прихватиле понуде из Загреба и Београда о интензивирању сарадње у области војног школовања. Хрватска је, до сада, понудила по једно место за школовање официра на Ратној и Командно-штабној школи. Из Београда је Министарству одбране БиХ стигла понуда за упућивање четири официра на школовање, односно усавршавање у војним академијама и школама Србије. Извесно је да ће убудуће на школовање у Србију ићи и официри из хрватског и бошњачког народа, што се до сада није практиковало.

Иако се официри из ОС БиХ, на основу разних споразума и програма, школују у Грчкој, Турској, САД и другим земљама, тај облик сарадње са суседима много је перспективнији, што због непостојања језичних баријера, што због мањих трошкова школовања. Уједно, БиХ је у разговорима с властима у Загребу и Београду већ исказала спремност за унапређење регионалне сарадње заједничким радом у Центру за обуку у близини Сарајева, који је и замишљен као место за обуку војника из БиХ и суседних земаља за њихова ангажовања у мировним мисијама. ■

НАЈВЕЋА ВЕЖБА

У међународним водама средњег и јужног Јадрана, хварском и неретванском каналу, поморској бази Лора, ваздухопловној бази Дивуље и Земуник и војним полигонима на Слунју и код Книна, од 1. до 12. октобра, изведена је највећа овогодишња вежба НАТОа под називом „Noble Midas 2007“. Организовала ју је Команда поморских снага НАТОа у Напуљу у сарадњи са Хрватском ратном морнарицом.

Том приликом, учествовали су припадници оружаних снага Бугарске, Француске, Немачке, Грчке, Италије, Холандије, Норвешке,

ТРАНСФОРМАЦИЈА О

У присуству највиших функционера Министарства одбране и оружаних снага БиХ, представника цивилних власти и међународних организација у касарни „Рајловац“ крај Сарајева недавно је први пут свечано постројена Бригада тактичке подршке ОС БиХ. Та јединица је мултиетничка, вишеродовска, најбројнија и технички најопремљенија у ОС БиХ. У њеном саставу су јединице готово свих родова – пешадијске, оклопно-механизоване, инжењеријске, јединице везе, АБХО, електронског извиђања и противелектронске борбе и војно-обавештајне структуре.

Батаљони те бригаде лоцирани су на територији целе Босне и Херцеговине: команда у Рајловцу, батаљон везе на Палама, инжењеријски батаљон у Дервенти, деминерски батаљон у Бугојну, војнооба-

НАТОА У 2007

Румуније, САД, Шпаније, Турске и Велике Британије – укупно око 8.000 војника. Као посматрачи вежбу су пратили војни представници Канаде, Албаније и Црне Горе. Што се тиче снага НАТОа, било је ангажовано 40 бродова, шест подморница од којих три нуклеарне (за време вежбе базиране у Венецији), 29 борбених авиона, 23 хеликоптера, девет авиона за извиђање и противелектронску борбу, морнаричка пешадија у оквиру амфибијских снага из Италије, Грчке, Турске и Шпаније и специјалне јединице. Са хрватске стране на вежби је било ангажовано 10 бродова, два МиГ-21, четири хеликоптера Ми-8 МТВ1, четири авиона РС-9, пешадијска чета, рониоци, покретни обални лансери и Институт поморске медицине из Сплита.

Основни циљеви ове интервидовске међународне вежбе су постизање интероперабилности на нивоу националних оружаних снага, увежбавање дефинисаних задатака снага за брзо реаговање НАТОа, увежбавање извођења здружено-комбинованих међународних операција, увежбавање јединица из састава снага за брзо реаговање НАТОа за учешће у мировним операцијама широм света и оцењивање борбене спремности штабова и јединица.

Такође, изведено је низ конкретних задатака: евакуација цивила, операције хуманитарног карактера, операције одговора на кризе, подршка борби против међународног тероризма, раздвајање снага у сукобу, амфибијско поморске нападне операције, примена концепта логистичке подршке НАТОу, проналажење „непријатељских“ подморница и демонстрација одбијања напада из авиона. ■

РУЖАНИХ СНАГА БиХ

вештајни и батаљон војне полиције у Сарајеву, оклопни батаљон и чета АБХО у Тузли, са додатних четрнаест радио-релејних чворишта, чиме се покрива простор целе БиХ.

У касарни „Залужани“ код Бањалуке одржана је свечаност поводом формирања бригаде Ваздухопловних снага и противваздушне одбране ОС БиХ. Овим чином завршена је трансформација свих јединица овог вида под јединственом оперативном командом која ће функционисати у пуном капацитету.

Међутим, према изјави заменика министра одбране БиХ Игора Црнадака, високи трошкови набавке и одржавања млазне авијације наводе цивилне власти БиХ да одустану од куповине ове врсте летилица. Иначе, бригада ВС и ПВО током лета је показала да се, иако у фази трансформације и с врло скромним материјално-техничким средствима, врло успешно носи с једном од својих будућих мисија – помоћи цивилним властима у отклањању природних и других катастрофа.

У наредна три месеца преостаје да се трансформишу логистика и команда обуке бивших ентитетских војски чиме би се спровела одлука Председништва БиХ о величини, структури и размештају ОС БиХ, донета у јулу прошле године.

Једна од важних обавеза МО и Председништва БиХ јесте и доношење коначне одлуке о саставу ваздухопловних снага, мада је министар Црнадак истакао да каква год она и да буде, ваздухопловне снаге биће важан део ОС БиХ и настојаће да се предузму све мере да се тај вид модернизације и приближи стандардима НАТОа. ■

НАОРУЖАЊЕ РУСКИХ РАКЕТНИХ ЈЕДИНИЦА

Према информацијама из Министарства одбране Русије, до 31. децембра ове године, на борбеном дежурству у саставу Ракетних јединица стратешке намене наћи ће се 48 силовца за лансирање ракетних система „Топол-М“. Тренутно је тим ракетним системом наоружано пет ракетних пукова Татишчевске ракетне дивизије. Ове године ће у тој дивизији бити завршени радови на наоружавању са још четири лансира силовца, чиме ће формација ракетних

система „Топол-М“ са стационарним базирањем испунити план од 48 оперативних лансирајућих уређаја.

У плану развоја Ракетних јединица стратешке намене до 2010. године предвиђено је да се тим ракетним системом наоружа још један ракетни пук Татишчевске дивизије. Вицепремијер Сергеј Иванов је раније ове године изјавио да се у оквиру државног програма наоружавања до 2015. године планира стављање на борбено дежурство неколико десетина нових лансирајућих силовца и командних места, али и више од 50 копнених мобилних ракетних система „Топол-М“. ■

ЦЕНТАР ЗА КОНТРОЛУ ПОМОРСКИХ КОМУНИКАЦИЈА

Бугарска, Грчка, Румунија, Чешка и Турска учествоваће у формирању поморског центра НАТОа за припрему јединица и њихово суделовање у операцијама за контролу поморских комуникација. У Центру ће се заједнички припремати снаге НАТОа за побољшање контроле поморских и подводних путева, те за провођење специјалних операција за контролу пловидбе бродова Медитераном и Црним морем. Приоритет у коришћењу услуга Центра имаће чланице НАТОа, али и земље из Програма ПЗМ, Медитеранског дијалога и Истамбулске иницијативе за сарадњу. Центар ће бити лоциран у Грчкој и у првој фази рада биће под грчким командовањем. ■

ЗА БУЂЕЊЕ ЗВОНА

Недавно је објављена збирка поезије Стевана Станојевића у издању Клуба Црнотраваца, Београд

Увек је занимљиво чути и прочитати како војник размишља и шта осећа? Што дуже носи униформу у њему се таложу зрелост, искуство, посебна врста мудрости. Аутор збирке песама о којој је реч је управо то – војник, у најбољем смислу те речи и каквог га народ памти: искрен, храбар, чврст, исправан, непоколебљив... Пуковник у пензији Стеван Станојевић, стасао у трупи са опасачем и чизмама, најчешће, одабрао је часни позив официра или је професија одабрала њега, тек реч је о човеку који је уз свој посао имао на уму како ваља ширити видике, стицати образовање, не зарад пуких диплома и звања (магистар је политичких наука) већ ради оплемењивања мисли и вишеслојног погледа на живот уопште.

Наука у политици и политика у науци јесу простор његовог изазова где је настајао, не да се доказује, већ помогне колико је могао. А могао је још како. Сем осталог, био је посланик у Народној скупштини Србије, члан издавачког савета листа „Борба“, члан Савета „Танјуга“...

Судбина је хтела да у зрелом добу старешине буде на челу Војноиздавачког центра где уредници и новинари креирају часописе, новине и књиге, у средини где се стекао низ бриљантних пера и умова, па се дојучерашњи човек из трупе, без трунке сујете, одважио да призна како ће наново учити и својски помоћи марљивим људима да се њихова дела даље чују и више вреду. Међутим, у популарном Стиви који је, пре свега, новинарима био друг и поуздани ослонац а тек онда „командујући“, дар за писану реч све више се претварао у немир. Одласком у пензију најзад је нашао простор и време за своју реч која је најтежа када лебди над белином празног папира. Тако је настала збирка поезије „За буђење звона“ где је стиховима сликао хоризонте властите

душе, осећања, сећања, предсказања...

Пише лако и уверљиво, обраћа се властитом народу, готово вапи за његовим опстанком и достојанством, удара у звона да се уједини, обестрасти, опрости, помири... Не хули, нити проклиње, нема он тај порив, већ молитвену мисао посвећену свеколиком српству, напаћеном и вазда (по)жртвованом. Моли га да се пробуди и усправи, пронађе заједничку идеју и поврати углед. Подједнако надахнуто описује благородни крајолик родне Црне Траве, небо и земљу која припада свима, али само по правди овоземаљској и Божијој где је грех мачем сећи и отимати, прекрајати и злурадити. Види човека и њему се обраћа, тражи од њега људскост, добру намеру и поштење. Има ли их у овом и оваквом свету? Мора их бити јер ако нестану, нестаће човечанства. Уосталом о томе говоре и четири поглавља његове збирке: „Азбуковање“, „Вага правде“, „Свитање на Балкану“ и „Носталгија“.

Бескрајна љубав према својој земљи и народу, брижна је и племенита па се видљива сета очас претвори у отворени позив на истрајност, оданост, стварање, рађање... Тегобне године суочавања са ратним вихорима на души аутора оставиле су бол и отуда речи које војник не може и не уме да прећути.

Стих једноставан и надасве искрен не оставља простор за равнодушност. Напротив, усредсређује га на размишљање ко је и какав, шта је дао и шта ће подарити својој Србији осим, често, неспокојне жртве.

Књига коју је зналачки ликовно уредио Александар Шведић, штампана у издању Клуба Црнотраваца из Београда, имаће своје читаоце и поштоваоце који ће се враћати међу њене корице да понове стихове са поуком и јасном поруком. ■

Б. КОПУНОВИЋ

АКЦИЈА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ И ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

ДЕЦА СРБИЈЕ О ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

Министарство одбране и Војска Србије покренули су прву акцију намењену деци узраста од шест до 12 година – „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“. Њен циљ је да девојчицама и дечацима приближи Војску и живот и рад војника и официра.

У акцији могу учествовати девојчице и дечаци од шест до дванаест година. Своје цртеже на тему Војска Србије деца треба да пошаљу Управи за односе са јавношћу. А судећи по оним већ пристиглим, комисија ће имати тежак задатак да изабере најбоље.

У акцији „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“ Министарство и Војска припремили су ексклузивне награде за најкреативније девојчице и дечаке. Награда за ауторе 12 најбољих цртежа је лет војним хеликоптером, наравно уз сагласност и присуство једног родитеља. Награђени ће имати јединствену прилику да се друже са пилотима, пробају пилотску опрему, фотографишу се са летилицима... Такође, 12 најбољих цртежа биће илустрације на календару Војске Србије за 2008. годину.

Поред најбољих 12, још 50 девојчица и дечака добиће награде: шоље Војске Србије, мајице, каткете... Њихови цртежи биће објављени у брошури „Деца Србије о Војсци Србије“. И они ће такође имати прилику да се друже са припадницима Војске, и то као специјални гости на вежби поводом Дана Војске Србије 2008. године. Министарство и Војска позивају све девојчице и дечаке од шест до дванаест година да пожуру и пошаљу своје цртеже.

Радове треба послати на адресу: Министарство одбране, Управа за односе са јавношћу, Бирчанинова 5, Београд (са назнаком „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“).

Рок за слање је 31. октобар 2007. Цртежи треба да буду на папиру формата А4, а на полеђини треба написати име и презиме, адресу и број телефона. ■

А. МИЛЕТИЋ

Акција Војске Србије
за децу од 6 до 12 година

НАЦРТАЈ ЦРТЕЖ ДЕТИ ХЕЛИКОПТЕРОМ

МАШТАШ ДА СИ ПИЛОТ?
У ХЕЛИКОПТЕРУ
У ПРАВОЈ ПИЛОТСКОЈ
ОПРЕМИ?
ОСТВАРИ СВОЈЕ
СНОВЕ!

Нацртај како ти видиш Војску Србије.
Награда за 12 најбољих је лећи војним
хеликоптером! Управо ти цртежи
чиниће календар Војске Србије.

Аушоре још 50 цртежа очекују
и групе награде – шоље Војске Србије,
тајце, качкећи, привесци.

Њихови цртежи биће објављени
у књизи децјих цртежа „Деца Србије
о Војсци Србије“ а они ће бићи
специјални гости на вежби поводом
Пана Војске Србије 2008. године.

ДРУЖИБЕШ СЕ
СА ПИЛОТИМА, ПРОБАТИ
ПИЛОТСКУ ОПРЕМУ,
РАЗГЛЕДАТИ РАЗНЕ
ТИПОВЕ АВИОНА...

ПОЖУРИ!

ПОШАЉИ ЦРТЕЖ
НА ПАПИРУ ФОРМАТА А4,
ДО 31. ОКТОБРА, НА АДРЕСУ
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ,
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
БИРЧАНИНОВА 5, ПЛОС БЕОГРАД
СА НАЗНАКОМ „НАЦРТАЈ ЦРТЕЖ
- ДЕТИ ХЕЛИКОПТЕРОМ!“
НА ПОЛЕЂИНИ ЦРТЕЖА НАПИШИ
ИМЕ И ПРЕЗИМЕ, АДРЕСУ И ТЕЛЕФОН.

ВИШЕ ИНФОРМАЦИЈА НА
www.vojska.mod.gov.yu/decjicртези

ДАН ОД СУДНЕ

БИТКЕ

Пише
Крсман МИЛОШЕВИЋ

Поразом у Кумановској бици, а убрзо и падом Скопља, Вардарска армија Зеки-паше нашла се у изузетно тешкој ситуацији. Српским снагама тиме је отворено наступање у долину Вардара и, преко Санџака, према Метохији и Јадрану. Црногорци су избили пред Скадар, Грчка је већ у Епиру и Тесалији задала озбиљне ударце турским снагама које су, у међувремену, и од Бугара доживеле тешке поразе.

Одступање турске Вардарске армије текло је врло неорганизовано. Прво су побегли Арнаути, а и остали су „изгубили главу“. Јединице Седмог корпуса, које је захватила паника, продужиле су да беже ка Скопљу. Слично се догодило и са Шестим корпусом када се пронела вест „да српска коњица врши гоњење“. Било је то два дана после саопштења Зеки-паше да је његова армија „разбила Српску војску код Куманова“.

У Скопље су нагрнули остаци поражених турских јединица. „Војници су били јадни, гладни, исцепани, без дисциплине, закрчили су све улице... Измешани пешаци са коњаницима, артиљерија и комора, у једној гомили официри и војници, тискали су се, викали, псовали и пуцали. Кад је свануло, улице су се испразниле. Пролазили су само заостали бегунци са Куманова“, пише С. Станојевић.

У условима када је Куманово изгубљено, а и Приштина била у српским рукама, *Келнске новине* су писале: „За тренутак сви конзулати су били поседнути масом која је кукала и преклињала. Туркиње су заборављале своје религиозне законе, столећима освећене, и молиле подигнутих јашмака да их приме под кров. Љубиле су руке странцима. Крај њих су биле хоше и благословиле странце“.

КРАЈ ЗАБЛУДАМА

Конзули великих сила су се договорили да изађу пред Српску војску и позову престолонаследника Александра да „уђе у Скопље и заузме варош“. Очекујући да ће Скопље заузимати са тешким губицима, Александар није могао да верује да су се Турци повукли и да „град хоће да му се преда“. Врло љубазно је примио конзуле и обећао да ће истог дана „ући у Скопље, узети власт и завести ред“. Око 15 часова, 26. октобра, ушао је у варош први српски официр Димитрије Павловић, а у 17 сати престолонаследник Александар са пратњом. Ту, на обали Вардара, дочекали су га свештенство и народ са литијама. Одатле се упутио у цркву светог Спаса, где га је митрополит Вићентије поздравио и „одслужио кратко благодарeње“. Ослобођењем Скопља завршен је први део рата.

Оперативно-стратегијски положај турске Вардарске армије, чије су растројене јединице панично одступале према југу, није се могао битније поправити. Но,

пошто их српске армије нису енергично гониле, турским командантима дата је могућност да постепено прикупе своје разбијене јединице, избегну катастрофу и наставе рат. Зеки-паша је одлучио да напусти одбрану Велеса и тиме је отпочело турско повлачење преко Вардара.

Када је Дунавски коњички пук без борбе заузео Светог Николу (27. октобра), а командант Коњичке дивизије известио да у „Штипу нема турских снага“, српска Врховна команда је схватила шта се догодило на Куманову и ослободила заблуде о „решавајућем судару на Овчем пољу“. Проценила је да се главне турске снаге повлаче према Прилепу и Битољу и на основу тога су генерали Путник и Мишић створили план за даље вођење рата. Општа замисао је била да се „туче Вардарска армија која је одступала према југозападу, ослободи Метохија и избије на Јадранско море“.

Прва армија је имала два задатка: да наступа у правцу Прилепа и Битоља и да обезбеђује долину Вардара. Операцијски правац Велес–Прилеп–Битољ директно је изводио на битољско битачни простор, али је требало савладати тешке бабунске и алиначке положаје, непроходан и слабо насељен планински простор и поплављено земљиште у Пологу и Пелагонији. Вардарској армији је тај операцијски правац пружао изванредне могућности за избор природно јаких и узастопних одбрамбених положаја.

На челу јединица Прве армије налазила се Коњичка дивизија, а за њом Моравска и Дринска дивизија првог позива. На приградском превоју Коњичка дивизија је заустављена снажним отпором турског Петог корпуса, па је кнез Арсен затражио помоћ од команданта Моравске дивизије. Током 4. новембра вођене су очајничке борбе на суровом планинском земљишту завејаном снегом. „Товарни коњи су падали под теретом, клизајући се низ стеновите падине Бабуне“. Ратни извештач листа *Нова слободна преса*, пише: „Развила се очајничка битка на растојању од 300 метара. Брдо које су тада Срби заузели, било је тако стромо да су Турци гурали и бацали с њега блокове од стена и Србима наносили огромне штете. Чим се Турци поколебаше, српска пешадија пређе у нечувени фурур“. Енглески војни изасланик, потпуковник Филипеон, пењући се уз планину Бабуну, наишао је на батерију са воловском запрегом. Посматрајући залагање војника у извлачењу топова на залеђене положаје, усхићено је узвикнуо: „По завршетку овог рата, треба на Терезијама у Београду подићи споменик и српском војнику и српском вољу“.

После борби на Присаду, Турци су се повукли, па су јединице Прве армије овладале превојима на Бабуни. У тродневним тешким борбама на Бабуни, турски Пети корпус је изгубио око 1.000 војника.

Уверен да су Турци одступили према Битољу, кнез Арсен није организовао гоњење и даље праћење турских снага, са којима је био „изгубљен борбени контакт“. Упустио се у „церемонијал дочека“ који је Србима приређен у Прилепу. Све јединице су „свечано продефиновале кроз варош“, готово на дomet турске артиљерије са Алинаца. Но, велико славље је помућено. Око 11 часова, 7. новембра, Турци су отворили изненадну и снажну артиљеријску ватру на јединице Дринске дивизије. Разуме се, настала је велика пометња и забуна.

Шести пук, који је најбрже надирео, пришао је турским положајима на јуришно одстојање. После борби прса у прса, турски отпор је сломљен. Тај свој успех Шести пук је платио тешким губицима. У трочасовној борби изгубио је 28 официра и око 1.000 војника. Турци су се повукли преко Црне реке. О „чуду на Бакарном гуну“ (Алинци), остало је много писаних трагова. Извештач Јанковић, бележи: „Ватра је била ужасна, плусак пушчаних, митраљеских и топовских метака падао је на српску војску. Врила се ватра, као кад ври у неком огромном лонцу. Посматрачи и извештачи су дрхтали од узбуђења, видећи да се догађа чудо“. После тог боја дошло до десетодневног затишја.

Турци су имали намеру да, прикупљеним снагама код Битоља, задрже Србе, а у повољном моменту „пређу у напад и туку Српску војску“. За одбрану Битоља изабрали су повољне положаје. Источни део карактерисала је равница иза Црне реке и Шемнице, а за-

падни брдовито и планинско земљиште. Од силних киша, Црна река се претворила у језеро ширине два до пет километара и дубине, у кориту, око четири метра. Лево крило битачне просторије завршавало се Облаковском косом, која је доминирала на свим прилазима долини Шемнице. Планински део положаја био је готово стално под густом маглом.

НА ОБЛАКОВСКОМ ВИСУ

Иако изврстан број војних историчара мисли да је 16. новембар први дан Битољске битке, имајући у виду огорчене борбе Моравске дивизије другог позива (пуковник Неђић) у заузимању Облаковског виса, званично се сматра да је то 17. новембар. Тога дана започео је општи напад српских снага. Лева колона Моравске дивизије, која је преко Тетова и Кичева, под борбом, пристигла на простор Битоља, наставила је тешке борбе на Облаковском вису. Пошто турска надмоћност од 25 батаљона није дошла до изражаја, „борба се претворила у међусобно блиско фронтално рвање“. Херојски удари прса у прса, с обе стране, понављали су се више пута. Француски репортер, Анри Барби, записао је: „У једном шанцу стајао је стари турски официр са дугачком мушкетом у устима, пркосећи нападачима. Кад његови војници почеше бежати, окреће свој револвер и обараше сам ове бегунце, задавши и себи смрт, радије него да се преда“. После пружене помоћи, турски напади су одбијени, а јединице су остале у непосредном додиру од стотинак метара.

Пукови Моравске и Дринске дивизије првог позива, нападајући преко отвореног земљишта, били су изложени јакој ватри турске артиљерије. Пред Шемницом су заустављени јаком митраљеском и пушчаном ватром. Настала је драматична ситуација. „Набујала и разливена Шемница спречавала је даљи покрет, а снажна ватра задржавања на отвореном земљишту“, пише Т. Нижић. После пристигле помоћи, српске снаге су „прегазиле“ набујалу Шемницу и до мрака потиснуле турске јединице.

Дунавска дивизија првог позива, савлађујући поплављено земљиште око Црне реке и Шемнице, успела је да пробије распоред турског Шестог корпуса. О тим борбама италијански извештач Г. Чивинини, пише: „Била је то страшна и јединствена битка. На понеким местима тукло се и у води до појаса, па они, који су падали рањени, потопили су се“. Описујући прелаз преко Црне реке, А. Барби, бележи: „Потпуно у оделу, на зими, под куршумима и шрапнелима, српски војници уђоше у ледену воду, држећи се за руке, како би се одупрли јачини водене струје, зањурујући се и подижући се, чим би која граната захујала. Велики број мртвих је и због тога што је већина рањеника умрла подављена“.

ПРСА У ПРСА

Током ноћи 17/18. новембра обављене су обостране припреме за продужење битке. Српска Прва армија је тежиште дејства имала на Облаковском вису где су се и даље водиле веома тешке блиске борбе. Неколико турских јуриша је одбијено у условима веома густе магле. Турски јуришни таласи „нису се могли видети ни на најближим одстојањима. Откривани су само по топоту цокула“ (Т. Нижић). Облаковски вис је постао централна тачка око које су тога дана вођене најјаче борбе.

Дринска дивизија првог позива предузела је напад са падина Кочишта и Кирумарице и узалудни су били каснији покушаји Турака да поврате положаје. Ту је погинуо и командант Седмог корпуса Фети-паша. Тиме је фронт турске Вардарске армије пробијен на ширини од пет до шест километара, али остварени успех ни овде није искоришћен. Изостало је енергично гоњење.

Дунавска дивизија првог позива успела је да заузме село Караман, а Коњичка дивизија је извела марш из села Биљаника ка Броду и око поднева протерала Турке. Армијска артиљерија је, овога пута, пружала непрекидну подршку јединицама Дунавске и Дринске дивизије.

Пошто није успео да заузме Облаковски вис, а после пада Кочишта и Кирумарице, командант турске Вардарске армије схватио је да више нема услова да настави битку, па је наредио извлачење снага. То је био знак да командант Шестог корпуса обустави напад на

Облаковски вис и, благодарећи густој магли, неприметно почне извлачење својих снага. Ускоро, Турци су отворили пут за Охрид, којим је, током ноћи, одступио Шести и део Седмог корпуса. Углавном, команданти моравских дивизија били су веома изненађени тог ујутру када су „открили да су турске снаге нестале“. Тога дана Дринска дивизија првог позива наступала је према Битољу у који је, са генералом Бојовићем на челу, ушла око 9.30 часова.

Прва српска армија, закаснелим гоњењем разбијених турских снага, ушла је са Коњичком дивизијом у Лерин 20. новембра, где се сусрела са Грчком војском. Моравска дивизија другог позива заузела је Ресен, Охрид и Дебар, а један њен одред и Елбасан. Остале дивизије остале су на простору Битоља. Операције су прекинуте 3. децембра 1912. због закљученог примирја.

Битољска битка била је друга одлучујућа битка на вардарском војишту. На простору Битоља, где су Турци хтели да „направе другу Плевну“, српска пешадија, газети набујале реке и потоке, поплављено земљиште и камените литице, незадрживо је журишала на утврђене турске положаје. Најтеже борбе водила је Моравска дивизија другог позива на Облаковском вису. Она је омогућила да се пробију турски положаји и оствари победа. У тој борби дивизија је изгубила 1.060 људи.

Успешан завршетак Битољске битке имао је крупан војно-политички значај за даље вођење рата. Разбијена је главна снага турске Западне војске, а српска Врховна команда остварила свој први ратни циљ. Био је то крај рата на вардарском војишту. Према турским изворима, само у Битољској бици избачено је из строја око 13.600 турских војника. Разуме се, велике губитке су имале и српске снаге. Из строја је избачено 2.989 људи (539 погинулих).

ОПСАДЕ ЈЕДРЕНА И СКАДРА

У току Кумановске битке, бугарска влада се обратила Србији са молбом да јој стави на располагање две дивизије ради појачања на тракијском војишту. Генерал Путник је дао сагласност да се Бугарима помогне. Тако је Србија, иако није била обавезна, ставила на расположење Тимочку првог и Дунавску дивизију другог позива. Од њих је образована српска Друга армија (47.000 људи), са генералом Степановићем на челу. После дуге опсаде и дводневних тешких и крвавих борби, заједничким дејством бугарских и српских дивизија, 26. марта 1913. Шукри-паша је предао Једрене. После свега, Турци су предложили примирје, које је закључено 16. априла 1913. године.

После упућивања Друге армије под Једрене и ослобођења Скопља, српска Трећа армија добила је задатак да ослободи Метохију и припреми се за наступање ка Јадранском мору. Према том наређењу, из Шумадијске дивизије првог позива формиран је Шумадијско-албански одред (6.500 људи), а из Дринске дивизије другог позива Дринско-албански одред (9.200 људи).

После краткотрајних припрема, наступање та два српска одреда преко Албаније, изведено је у условима суровог, тешко испресецаног и беспутног високопланинског земљишта, уз свеопшту оскудицу готово свих средстава за савлађивање таквог простора. Упркос свему, српске јединице су савладале све потешкоће, избиле на јадранску обалу и заузеле Љеш. Пред наступањем српских снага, Турци су се без борбе повукли из Тиране и Драча. Убрзо, Турска је 3. децембра закључила примирје.

Док су трајали походи српских одреда и утврђивани услови примирја, дошло је до стварања Албаније, чију независност нису признале Србија, њене савезнице и Турска. Но, иако је 3. децембра са Турском закључено примирје (сем Грчке), непријатељства око Скадра нису прекидана.

Црногорски краљ Никола је 3. фебруара донео одлуку да 6. фебруара „изврши напад на Скадар“. Пошто у тешким тродневним борбама није остварен успех, уведене су и српске Приморске трупе. Оне су извеле напад на Брдицу, доминирајући вис који су Турци добро утврдили. Без подршке артиљерије, Дринска дивизија другог позива доживела је праву катастрофу. Изгубила је око 1.800 људи. После тог неуспеха, српска и црногорска влада су се

Српска војска улази у Битољ

споразумеле да „Србија упути јаче снаге и више артиљерије“, а командовање заједничким снагама преузме Врховна команда Српске војске. Тако је 21. фебруара формиран тзв. Приморски кор, са генералом Бојовићем на челу.

После спроведених припрема, генерал Бојовић је 10. априла добио наређење Врховне команде „да обустави напад на Скадар“. До те одлуке је дошло услед интервенција великих сила. Но, под новим снажним притиском Црногораца, Есад-паша је предао Скадар (23. априла). Убрзо, под блокадом и претњом великих сила, Црногорци су 14. маја напустили Скадар. Сматра се да су губици Црногорске војске износили око 9.500 људи.

После турских пораза на простору Саниака, Метохије, Косова, Грчке и Бугарске, побеђена Турска била је приморана да прихвати савезничке услове и потпише мир у Лондону 30. маја 1913. године. Био је то крај рата између балканских савезника и Турске. Вековна борба против Турака је завршена, а Србија и Црна Гора добиле су заједничку границу. Целокупна територија Турске на простору Европе припала је балканским савезницима. Она им је уступила све своје територије западно од линије Енос-Мидија, сем Албаније. Крит се ујединио са Грчком, а уређење граница будуће Албаније поверено је великим силама. Турска је у Европи задржала само Цариград и мали појас у источној Тракији.

Први балкански рат имао је изузетно снажан утицај не само на збивања на Балкану, већ и у Европи уопште. Уследило је поштравање опште европске кризе и убрзавање почетка Првог светског рата.

Победа балканских држава извојевана је по цену великих жртава. Турска је имала око 153.000, Бугарска 73.000, Србија 30.000, Грчка 28.671 и Црна Гора око 10.000 избачених из строја (Војна енциклопедија). Рат је Србији оставио и око 21.000 инвалида. ■

(Крај)

ДОГОДИЛО СЕ...

15. октобар 1917.

У шуми Венсен, надомак Париза стрељана је Мата Хари, најпознатија жена шпијун у Првом светском рату. Професионална плесачица, специјализована за егзотичне плесове, осуђена је на смрт због шпијунаже у корист Немачке.

17. октобар 1912.

Србија и Бугарска су, девет дана после Црне Горе, објавиле рат Турској, а 18. октобра придружила им се и Грчка, чиме је отпочео Први балкански рат. За непун месец дана ослобођен је готово цео Балкан, а рат је завршен примирјем 3. децембра. Мировни уговор, којим се Турска одрекла готово свих својих посета у Европи, потписан је у Лондону 13. маја 1913. године.

17. октобар 1972.

У Београду је умро српски принц Ђорђе Карађорђевић, старији син краља Петра Првог, који се одрекао права на престо и посветио војничкој каријери. Одбио је да се 1941. придружи влади и краљу у избеглиштву, а потом и немачку понуду да се настани у Белом двору.

18. октобар 1922.

Основана је Британска радио компанија (BBC).

19. октобар 1957.

Савезна Република Немачка прекинула је дипломатске односе с Југославијом зато што је Београд признао Немачку Демократску Републику. Односи су обновљени у фебруару 1968. године.

20. октобар 1944.

Јединице Народноослободилачке војске Југославије под командом генерала Пека Дапчевића и Црвене армије под командом генерала Владимира Жданова ослободиле су Београд. У октобру су ослобођени и многи други градови у Србији.

21. октобар 1941.

Немачка „казнена експедиција“ стрељала је у Крагујевцу више од 7.000 цивила. Дан раније немачка војска направила је обруч око града, а патроле су купиле људе по кућама и радњама. У гимназији су покупили све ђаке од петог до осмог разреда, професоре и директора Миливоја Павловића, који је одбио милост окупатора и поделио судбину ђака. Крагујевачки покољ један је од највећих и најмонструознијих злочина у Другом светском рату, извршених над цивилним становништвом у једном месту и у једном дану.

23. октобар 1944.

У филипинском заливу Лејте почела је једна од највећих поморско-воздушних битака у Другом светском рату, у којој је учествовала готово цела јапанска флота и три четвртине флоте САД. Битка је окончана поразом Јапанаца 25. октобра.

23. октобар 1954.

После серије састанака у Паризу, СССР, САД, Велика Британија и Француска споразумеле су се да окончају окупацију Немачке.

23. октобар 1942.

Британска Осма армија генерала Бернарда Монтгомерија почела је офанзиву против немачких снага под командом Ервина Ромела у египатској пустињи код места Ел Аламејн. Једна од најзначајнијих битака у Другом светском рату окончана је 12 дана касније победом Британаца, након чега је уследило искрцавање савезника на тло северне Африке.

23. октобар 1917.

Код Линевила у Француској америчке снаге ступиле су у прве борбене акције у Првом светском рату.

23–24. октобар 1912.

У близини Куманова дошло је до прве одсудне битке између српске и турске војске, у којој је турска Вардарска армија претрпела тежак

пораз. Првом српском армијом командовао је регент Александар Карађорђевић, а турском Вардарском армијом Зеки-паша. У Кумановској бици постигнута је једна од највећих победа балканских савезника у Првом балканском рату.

24. октобар 1945.

Ступила на снагу Повеља Уједињених нација. Овај дан се обележава као Дан Уједињених нација.

25. октобар 1862.

У Кнежевини Србији објављен *Закон о устројенију военог штаба стајаће војске*. Штаб су чинили начелник штаба, који је био директно под министром војним, старији ађутант, млађи ађутант, аудиатор и војни свештеник.

25. октобар 1949.

Спроводећи блокаду Југославије након Резолуције Информбироа, СССР је отказао гостопримство југословенском амбасадору у Москви, што су потом учиниле и остале земље комунистичког блока. Блокада Југославије трајала је до 1955. године.

25. октобар 1956.

Египат, Јордан и Сирија основали су јединствену војну команду ради координације одбране од Израелског напада.

26. октобар 1863.

У Женеви је почела четвородневна међународна конференција 14 земаља на којој је основан Црвени крст и објављени принципи који су 1864. послужили као основа за усвајање Женевске конвенције о заштити жртава рата.

28. октобар 1886.

На острву Бидл у њујоршкој луци председник САД Гровер Кливленд открио је Статуу слободе, поклон Француске, коју је изradio Фредерик Огист Бартолди.

28. октобар 1922.

Око 40.000 фашиста црнокошуљаша Бенито Мусолинија кренуло је из Напуља у марш на Рим. Два дана касније краљ Виторио Емануеле поверио је Мусолинију мандат за састав владе. Фашистички режим трајао је до јула 1943. године.

28. октобар 1962.

Окончана је кубанска ракетна криза – совјетски лидер Никита Хрушчов саопштио је да је наредио повлачење ракета са Кубе, а председник САД Џон Фицџералд Кенеди да ће обуставити блокаду те земље.

29. октобар 1911.

Умро је амерички новинар мађарског порекла Џозеф Пулицер, зачетник *жуте штампе*, из чије се фондације сваке године додељује *Пулицерова награда* за новинарство, карикатуру, америчку историју, поезију, драму, роман и музику. Емигрирао је млад у САД, учествовао у Америчком грађанском рату и биран у Конгрес. Био је власник листова *Ворлд* и *Ивнинг Ворлд* у Њујорку и *Пост-Диспеч* у Сент Луису. На Универзитету Колумбија основао је 1903. прву новинарску школу.

30. октобар 1918.

Капитулацијом Турске, која је у Први светски рат ушла 1914. године на страни Централних сила, престала је да постоји Отоманска империја.

31. октобар 1839.

У Кнежевини Србији донет *„Закон воени“*, којим су први пут регулисани односи у војсци младе српске кнежевине.

31. октобар 1941.

У току борби за ослобођење Краљева први пут су устаничке јединице дејствовале са два тенка заплена од Немаца. Формиран је први тенковски вод. Тај датум се обележава као Дан оклопних и механизанизованих јединица Војске Србије.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА ОБИЧНИМ

УВРЕЂЕНИ

Зар нисмо, сви ми, као мимозе? Ах, како смо осетљиви када се тиче нечег лично нашег! Како брзо примећујемо и најмању промају у тој области! Као да смо ми – природно, сваки на свој начин – окружени необично узбудљивом ваздушном „ауром“, која одмах уздрхти, затрепери, осети се „повређеном“.

Само су малобројни међу нама тако „осетљиви“ и „пријемчиви“ и у пословним приликама, тим пре што нико не зна како изгледа „делатно“ и где оно пребива. Ако „ја“ узрокујем дело, онда је то „моја ствар“; а „моја ствар“ – то сам „ја сам“. Или још простије и отвореније: моје „ја“ је моја „ствар“ – моја „главна ствар у животу“ и ко се са њом не сложи, тај је, дакле, „против мене“, он је мој „непријатељ“ и зато је, вероватно (или чак – само зато) – нитков. Срца људска нагонски су сујетна. Крик њихових признања, њихове дејствености, њихових компетенција чини им се сувише малим; њихово самољубље, њихова процена себе, њихово честољубље, њихова сујета – захтевају највише. Осетиш се недовољно цењеним; тајно састављаш дуги списак – „све чиме ме је задужио овај неправедни свет“ – и свуда се виђеш са тим списком. Тако инстинкт сујете прелази у нама у глад сујете; наша „аура“ постаје све осетљивија; и на такву ауру, једна за другом, у низу, падају увреде. Тада смо ми „увређени“.

Али, ваљда нису сви људи „такви“?! – Не, хвала Богу, нису сви. Постоји бесконачно много ступњева и нијанси: од похлепности до потпуне самоконтроле, од најоштрије раздражљивости до просветљеног и мекушног спокојства. А тамо, где постоји самоконтрола, где је човек савладао узбуђеност своје личне ауре, сви одједном осећају успокојење, олакшање; у том случају не треба ходати на прстима око болесне раздражљивости ближњих да би одувао најмању трунчицу могуће увреде; тада се у животу формира извесна оаза душевно-градитељске равнотеже и здраве подузетности.

Напореда са тим постоје људи који живе манијом увреде, као да су их негде, некада – ко зна где и када – једном засвагда увредили. Сусрећеш таквог човека, поздравиш га и одмах видиш да је „увређен“. Тада читав дан лупаш главом, мозгаш шта си му учинио; узалуд – „увреда“ постоји негде у зачетку, „непрестано, незаустављиво, свеомогуће“. Она се унапред ослободи и иште једино на шта се причврсти. Њој погодује све: ваша лепша кравата, ваш расејан поглед, ваш недовољно подигнут шешир при поздраву. Све даје повод, све раздражује њену душу. Похвале? Не помажу! Садржај тих похвала он не чује; све остало у похвали – њена форма, њен тон или чињеница да га уопште хвале, као да су за „њего“ и важне „похвале“ – вређају га опет. Неискусни радозналци – какви смо, углавном, сви ми – овде мало шта могу да ураде. Помажу једино снисходљивост и опроштај.

Са сличним људима треба се опходити као са душевно болесним. Не као са лудацима или са безумницима (они нису такви), већ као са болесницима и патницима. Постоје људи са отвореном раном у души. Ти људи су болесни од неке почетне увреде, и са њима се треба опходити пажљиво. Накупљени бол, своју вишестројо сакупљену тугу, своје чудно самомучење и сасвим лично – своје задовољство да осећају себе жртвом мучења, они морају излити у бујицама јадиковки, описа и суза, да их изјецају, да их изридају; да би се бацили, потом, у благословену бујицу беспопштедне љубави и беспопштедне похлепе да буду вољени.

Али, ко жели да их слуша? Где је онај мудар и добар човек који има ухо и срце за те увређене? Па ниједан од нас, „људи ауре“, сличних каквој мимози, не пристаје на то...

О, уопште није лако ићи кроз живот као усамљен, несхваћен, увређен, незаштићен и беспомоћан човек! ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. октобар

Православни

19. октобар – Свети апостол Тома – Томиндан

20. октобар – Свети мученици Сергије и Вакхо – Срђевдан

27. октобар – Преподобна мати Параскева – Света Петка

31. октобар – Свети апостол и јеванђелист Лука; свети Петар Цетињски

СВЕТИ МУЧЕНИЦИ СЕРГИЈЕ И ВАКХО - СРЂЕВДАН

Ова два светитеља били су прваци и великаши на двору цара Максимилијана који их је поштовао и уважавао због њихове храбрости, верности и мудрости. Када је цар сазнао да су они хришћани сва његова љубав претворила се у гнев, нарочито када су отворено одбили да учествују у свечаностима жртвоприношења идолима. Наредио је да им се одузму војничка одела и сви знаци части, достојанства и чина.

Потом их је послао у изгнанство у Азију свом намеснику Антиохи. Намесник је покушао да их убеди да се одрекну Христа како би себе спасли бешчашћа, мука и смрти. Али, оба светитеља су остала чврста у својој вери.

Свети Вакхо је издахнуо под батинама намесникових војника, а свети Сергије одмах потом, мучен и посечен у граду Росафу у Сирији. Оба ова мученика и витеза вере Христове страдали су 303. године. ■

ЦРКВА СВЕТЕ ПЕТКЕ

Смештена међу зидинама Калемегдана црква свете Петке привлачи пажњу не само православних верника већ и људи који траже спас у невољи. Познате су исцелитељске моћи воде (агаизме) која извире испод њених темеља. Вода се пије у самој цркви, али и носи кући како би се данима потом узимала. Познато је да људи долазе издалека, превале дуги пут како би нашли спокоја, помолити се светитељки и Богу, те узели воду која се по добром помиње.

Црква је подигнута од камена, богато је украшена средњовековним фрескама, под јој је од углачаног мрамора те представља духовну и архитектонску знаменитост престонице Србије. Налази се у туристичкој понуди главног града, а сваке године посети је на хиљаде људи из земље и света.

Света Петка – Параскева је славна светитељка српског порекла рођена у Епивату, између Силинаврије и Цариграда. После смрти родитеља, девица Петка напустила је њихов дом и започела, Христа ради, подвижнички живот какав је увек желела. Отишла је најпре у Цариград, а потом, све до своје старости, живела је у Јорданској пустињи у посту и молитви пролазећи кроз бројна искушења и патње. У старости, глас с неба позвао је у свој родни крај. Упокојила се у 16. веку а њене чудотворне мошти, током времена, преносене су из Цариграда у Трново па натраг у Цариград а одатле у Београд. Сада почивају у румунском граду Јашу. ■

СПОРТ

МАЈСТОРИ БОРЕЊА НА ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

Тродневна манифестација у организацији Европске куће славних за борилачке спортове, која је од 5. до 7. октобра одржана у Београду, први пут је у нашој земљи окупила тако велики број иностраних мајстора и посетилаца. У спортском центру „Шумице“, хали „Пионир“ и Војној академији, неки од најпознатијих светских бораца демонстрирали су своје вештине.

Рејмонд Картер, пуковник француске војске, на базену Војне академије одржао је приказ техника борбе под водом. Пуковник Картер је признати стручњак у тој специфичној борилачкој вештини коју је усавршавао радећи низ година на обуци француских специјалних јединица. Посетиоци су могли да виде начине нечујног пливања и роњења, удараца, захвата и одбрана у води.

Љубомир Врачаревић, мајстор реалног аикидоа, један од организатора манифестације, изразио је задовољство чињеницом да у Београду борави 11 мајстора који су у својим вештинама ранга 10. дан или су пак светски шампиони или рекордери.

– Мислим да је јако интересантно што су студенти Војне академије видели нешто у чему се обучавају искључиво командоси. Трудимо се да будућа сарадња са Академијом буде боља и интензивнија јер овде има младих људи који се баве борилачким спортовима, што је потребно и добро афирмисати. ■ А. П.

ФАКУЛТЕТ ЗА МЕНАџМЕНТ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА

Венизелосова 31 Београд, расписује

КОНКУРС

За припаднике Војске Србије
за упис у школску 2007/2008. годину

На основне академске студије ради стицања цивилне факултетске дипломе у области менаџмента

Упис на I годину

– подофицира, војника по уговору и цивилних лица са средњом стручном спремом

– студената I године Војне академије

Упис на III годину

– официра са завршеном Војном академијом

– студената који су завршили најмање две године Војне академије

– лица са завршеном вишом спремом (војном или цивилном)

На последипломске (мастер) студије

– лица са високом стручном спремом (стеченом у војним или цивилним школама)

– официра са завршеном Командно-штабном школом

(уз признавање одређеног броја испита са Командно-штабне школе)

На докторске студије за одбрану докторске дисертације лица која су стекла академски назив магистара наука (војна или цивилна)

На све облике преквалификације и оспособљавања (организовањем курсева и семинара у складу са уговором који је закључен са Националном службом за запошљавање).

Од припадника Војске који не могу похађати редовну наставу формираће се посебне групе (класе) и одредити ментор.

Заинтересована лица могу попунити предуписни образац, почевши од 15. септембра 2007, и тако осигурати место у оквиру уписне квоте.

Информације на телефон: 3392 456 и 3392 460 ■

ВОЈНА ПОШТА 4795 БЕОГРАД

Расписује

КОНКУРС

за пријем војника по уговору на војничким
дужностима (по гарнизонима)

БЕОГРАД

ВЕС 71101 (чувар) – 1 извршиоц

ВЕС 71107 (војни полицајац) – 7 извршилаца

ВЕС 72107 (манипулант) – 1 извршилац

ВЕС 72117 (противпожарац) – 1 извршилац

ВЕС 72501 (болничар) – 1 извршилац

ВЕС 72701 (возач) – 2 извршиоца

АРАНЂЕЛОВАЦ

ВЕС 71101 (чувар) – 1 извршилац

УСЛОВИ КОНКУРСА:

Конкурсисти могу држављани Републике Србије који испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ:

– да су здравствено способни за војну службу (што утврђује надлежна војнолекарска комисија),

– да имају прописану стручну спрему која одговара војноевиденцијалној специјалности одређеној за формацијско место за које конкуришу,

– да нису осуђивани за кривично дело на безусловну казну затвора од најмање шест месеци,

– да се против њих не води кривични поступак,

– да су одслужили војни рок или на други начин регулисали обавезу служења војног рока,

– да нису старији од 28 година ако конкуришу за дужности у роду, односно 30 година ако конкуришу за дужности у служби.

– да се против њих не води кривични поступак,

– да су одслужили војни рок или на други начин регулисали обавезу служења војног рока,

– да нису старији од 28 година ако конкуришу за дужности у роду, односно 30 година ако конкуришу за дужности у служби.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

– да су оспособљени за војноевиденцијалну специјалност за коју конкуришу,

– да поседују положен возачки испит „Б“ и „Ц“ категорије (само кандидати за возаче м/в).

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА:

Кандидат који испуњава услове Конкурса подноси захтев

за пријем у војну службу војној пошти 4795 Београд и прилаже следеће документе:

– аутобиографију,

– извод из матичне књиге рођењих (не старији од шест месеци),

– уверење од држављанству (не старије од шест месеци),

– уверење из Општинског суда да се против њега не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци),

– потврду војног одсека да је одслужио војни рок (не старију од шест месеци),

– фотокопију војничке књижице,

– оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини),

– оверену фотокопију возачке дозволе (само кандидати за возаче),

– налаз, оцену и мишљење надлежне ВКЛ о здравственој способности за војну службу,

– став и мишљење Војнобезбедносне агенције након извршене безбедносне провере за кандидата.

Надлежна комисија разматраће пристигле пријаве и утврдити који кандидати испуњавају услове конкурса. Комисија ће упутити кандидате надлежној ВЛК ради оцене способности за војну службу, ако испуњавају остале услове конкурса.

Непотпуни и некомплетни документи кандидата неће бити разматрани. Комисија неће враћати документе кандидатима који не буду изабрани.

Са кандидатима који буду примљени у војну службу, биће склопљени уговори о пријему по уговору на одређено време, у трајању од 3 (три) године.

Конкурс је отворен до pune упражњених места.

Ближа обавештења о условима конкурса се могу добити на телефон: 011/2350-565. ■

У СУСРЕТ ЧЕТВРТИМ СВЕТСКИМ ВОЈНИМ ИГРАМА У ИНДИЈИ

ПРИЈАТЕЉСТВО

Под овим геслом, у индијском граду Хајдерабату, од 14. до 21 октобра, биће одржан највећи светски скуп спортиста припадника армија више од сто земаља са свих континената. Међу њима ће се наћи и наш састав са 20 такмичара и десет пратилаца – делегата, судија, лекара... Њих ће предводити шеф мисије пуковник мр Митја Гргић. За екипу Војске Србије наступаће атлетичари, падобранци, стрелци, цудисти и пентатлонац. Наступ, двомесечне припреме, стручну помоћ и целокупну идеју здушно су подржали Министарство одбране, Генералштаб ВС, јединице и установе.

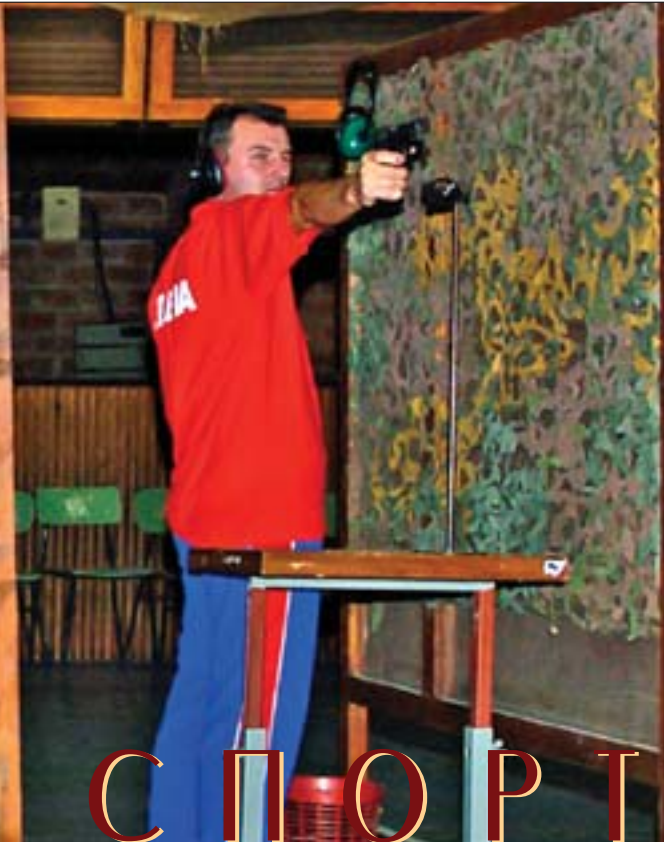
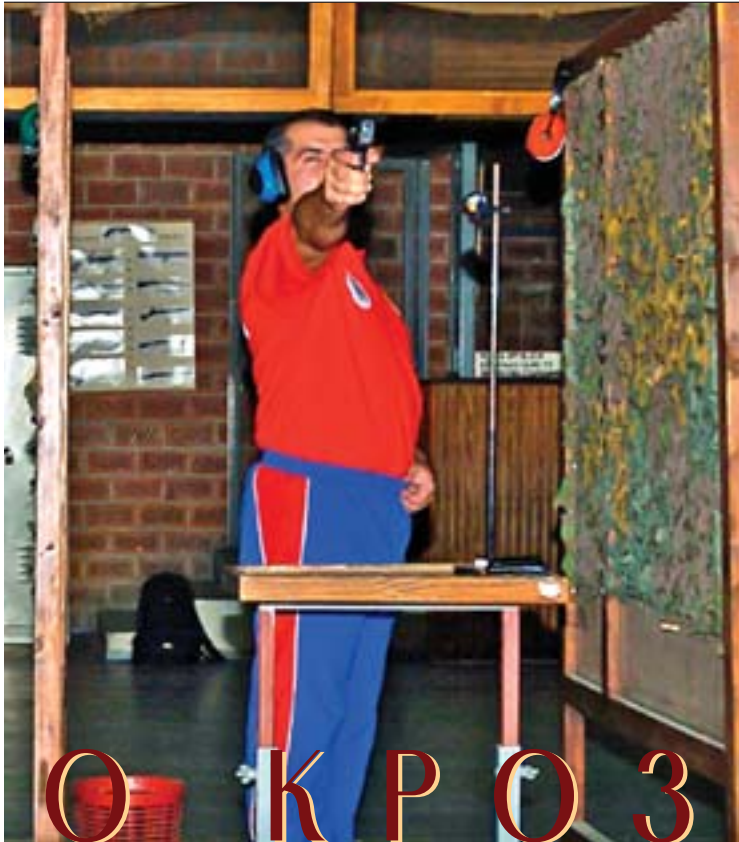
Ови путеви, стари изазови, за више, боље, брже, јаче... Војнички дух и олимпијски пламен. По четврти пут наћи ће се на окупу све најбоље у светским размерама што припада спорту у армијама и армијама у спорту. Међународни савет за војне спортове (CISM) је родоначелник идеје овог такмичења чији ће домаћин бити пријатељска Индија, тачније њен живописни град Хајдерабат, познат по бројним споменицима културе и тековинама савремене цивилизације која се огледа у најмодернијем метроу многољудне азијске државе, угледном универзитету, ваздухопловној академији, артиљеријском школском центру... Помоћ ће пружити и суседни град Мумбаи познат по одлично припремљеним игралиштима и спортској инфраструктури.

Наша војска је члан CISM-е од 1999. године када је примљена у пуноправно чланство и од тада непрестано расте њен углед који успешно бране не само домаћи асови у униформи већ и светски признати спортски радници. Данас је шеф CISM-е за Војску Србије генерал-мајор Видосав Ковачевић, начелник Војне академије, који се лично zaloжио да установа на чијем је челу пружи све што је у њеној мoби како би се наши такмичари што боље припремили за наступ у Индији. То се односи и на канцеларију CISM-е коју води мајор мр Драган Тодоров, уз помоћ поручника Драгана Јаћимовића. Први је био сјајни маратонац, освајач медаља на домаћим и међународним најдужим атлетским стазама, а други прослављени алпиниста, освајач Монт Евереста и највиших врхова Европе и Јужне Америке. Њих двојица су успешно завршили много обимног посла око организације наступа, пријаве, путовања, смештаја... Мора се истаћи и велика помоћ Амбасаде Индије у Београду која је пружена срдечно, благовремено, ефикасно... Сем осталог, њени представници скратили су сложу процедуру уношења оружја у земљу, а уобичајене таксе за ту врсту услуга нису хтели да наплате.

■ ЗАПЕТЕ ПУШКЕ

Треба ли трошити речи о мотивима, пожртвовању и борбености спортиста који ће први пут наступати под именом Војска Србија, красиће их српска тробојка а слушаће се „Боже правде“. Тренирали су око два месеца, упорно и марљиво, одвајали су најбољи део себе, пролили много зноја на теренима, вежбалиштима, полигонима... Наравно, када су обавезе у јединицама то захтевале, одлазили су на задатке и враћали се у тренажни процес. Може се рећи да никада нисмо имали тако јаку, сложну и квалитетну екипу, сјајне борце.

Места где су се припремали били су: Војна академија, тачније њени спортски центри у Београду и на Копаонику, нишки аеродром, небо изнад тог града које по традицији припада специјалном падобранском батаљону и гарнизон Сомбор који располаже стазом у чијем су садржају препреке уређене по спортском програму НАТОа. Сви су спремни као запете пушке. Што се њих тиче такмичење може да почне. Додуше, чека их далеки пут од Београда, преко Франкфурта потом Шри Ланке до Хајдерабата. Пребродиће они и ту препреку, а шта ће бити на попришту спортских борби?

СНИМАО Д. БАНДА

О К Р О З С П О Р Т

На конференцији за штампу најављено је учешће наше екипе на војним играма у Индији

– Чека нас судар са голијатима! – наглашава шеф мисије пуковник мр Митја Гргић и образлаже – готово сви тимови, поготово армија високоразвијених и богатих земаља имаће у својим саставима врхунске такмичаре. Као по правилу, ту су светски и континентални рекордери, носиоци медаља са највећих надметања, искусни асови. Не заборавимо, многе државе, односно њихове армије и полиције имају јединице састављене од професионалних спортиста. Са њима се склапају посебни уговори и њихов једини задатак је да тренирају и бележе добре резултате. Да не говорим о краткорочним аранжманима који се наменски склапају пред значајне сусрете каков ће бити у Индији. Реч је о веома познатим именима у готово свим дисциплинама. Стереотип жестока конкуренција је преблаго за опис стварног стања ствари. Ми с поносом истичемо да ћемо бити, ако не једина, оно једна од ретких екипа чије ће боје бранити искључиво спортисти из професионалног састава Војске Србије и момци на одслужењу војног рока. Без обзира на крајњи резултат, а увек су могућа изненађења, чиста срца и мирне савести путујемо у Индију да се боримо до последњег метка, метра, секунде... Убеђен сам да ће сви дати свој максимум! – обећава пуковник Гргић.

■ ДАМЕ ИМАЈУ ПРЕДНОСТ

Пре него што се ближе упознамо са саставом екипе Војске Србије подвлачимо њен украс, две шармантне даме. Старији водник Радмила Ђурић је наша позната подбранка, припадница Специјалне

бригаде. Изузетна спортисткиња, поуздан старешина, диван друг. Тако је описују они који је боље познају и томе се не сме противречити. Наизглед крхка жена, тиха, једноставна... Али, треба је видети с падобраном на леђима, на небу, са опремом и пушком у руци. Тада одбија сваку центлменску помоћ. Не дај боже да јој неко понуди. Њено искуство и борбеност, квалитетна обука и висока мотивација могу донети резултат који ће нас обрадовати.

Водник прве класе Ирена Огњановић припадница је чувене српске Гарде. Зна се ко долази у ту јединицу и каков је профил њених старешина. Врхунски. Једно време провела је међу „Кобрама“ па је свако објашњење сувишно. Такмичиће се у стрелаштву. Наћи ће се на ватреној линији са малокалибарским пиштољем који су јој несеквично дали на позајмицу колеге из Стрелачког клуба „Полицијац“. Реч је о посебној врсти такмичарског оружја па се, за сада, морамо сналазити како знамо и умемо.

Када смо код стрелаца истакнимо да су тренирали под будним оком искусног тренера, вишеструког шампиона, рекордера, носиоца националног признања које додељује Влада Србије, пуковника мр Митје Гргића. Један човек а две улоге. Велики актери значајних представа и то могу. Његов „Академац“ је био домаћин и организатор припрема стрелачке екипе. Боље место не постоји. На недавно одржаном државном првенству у Новом Саду, „Академац“ је освојио титулу шампиона и поставио нови рекорд. Тако то раде мајстори. Пут Индије кренуће капетан прве класе Раде Ковачевић, његов друг по чину Дражен Пожар, капетан Слободан Милановић и старији водник Саша Мудринић. Гађаће из спортског пиштоља 32 SW, калибра 7,65 милиметара са 25 метара у дисциплинама: 30+30 метака, 30 прецизна и 30 брза паљба, те MRF (војно брзо гађање) са 60 метака, три серије по 20, за десет, осам и шест секунди.

По речима пуковника Гргића, имали су великих проблема са оружјем а нарочито са муницијом. Ради се о скупим увозним пиштољима који се у ова тешка времена мукотрпно набављају. Домаћа муниција се користи само за тренинге, а такмичарска се не производи код нас. Онда узалуд и рад и таленат. Ето, били су принуђени да се сналазе. Један од начина нађен је у одличној сарадњи Војске и стрелачких клубова. У помоћ су притекле колеге из „Полицијац“ и „Партизана“. Њима свака част за несеквичну другарску помоћ.

■ НАДА ДОЛАЗИ С НЕБА

Прекаљене „Небеске видре“ које ведре и облаче на домаћим и међународним такмичењима имаће тежак задатак и још тежу конкуренцију. Ваздушни меџдан поделиће са падобранским асовима из целог света. Уопште не треба сумњати хоће ли дати све од себе да забележе добар резултат. Скокови на циљ и релатив су њихове дисциплине, а велико срце и силна мотивација биће им покретачка снага.

У саставу ће се наћи све сами велемајстори падобранства: пуковник Ненад Кузмановић из Министарства одбране (племенити издањак чувене *Шездесетређе*), старији водници прве класе Иван Ђорђевић, Драган Ђурчић, Синиша Мичић и Мирољуб Јанићијевић, старији водник Небојша Јандрић и поменућа дама. Сви из специјалног батаљона. Њихов колега из јединице а наш по перу, мајор Владица Крстић извештаваће јавност из Индије. Поручник Ненад Бркић имаће част да дели правду на првенству, док ће сниматељ „Застава филма“ заставник Гргић сликом обогатити мајорову реч.

■ ЦУДИСТИ И АТЛЕТИЧАРИ

Какав би то био скуп армијског спорта без огледања у борилачким вештинама? Наравно, наши чудисти ће се сусрести са познатим именима, доказаним мајсторима татамија па је прилика да стекну неко ново искуство, али ако се укаже прилика можда и нешто више. Видећемо. Квартет људиста предводиће искусни тренер, професор Бранко Рашовић из Центра за физичку културу и рекреацију Министарства одбране. У категорији до 90 килограма наступаће студент ВА Срђан Ђурић и војник Сандро Романић, у конкуренцији до 81 килограм на борилиште ће изаћи студент ВА Марко Поповић, а за категорију до 73 килограма пријављен је студент ВА Мирко Мараш.

Краљица спортова имаће сјајног представника у лику војника Луке Рујевића. О том момку смо недавно опширно писали у нашем магазину, а широј спортској јавности не треба га посебно представљати. Један од најбољих младих бацача кугле у Европи тек кричи пут до светског трона, а резултати које је постигао дају му за право да се наола олимпијским успесима. Ни њему неће бити обезбеђено место на свечаном постољу. Ваља му се својски потрудити да то оствари у бацању кугле и диска. Ако негде можемо очекивати медаљу то је борилиште на коме ће наступати Лука.

На залетишту за скок удаљ наћи ће се капетан Александар Крачкивић. Шта може да учини, зависи и од других. Једино се зна да му неће бити лако. Узданица у скоку увис је војник из спортског вода Војне академије Бранко Ђуричић. Момак има прескочених два метра и 20 центиметара, али велика дела се остварују баш на главној сцени. Ако буде имао свој дан, па још надмаши себе и противнике, може високо.

Такмичење у војном пентатлону је тешко и веома захтевно. Гађа се и трчи, савладавају препреке. Потпоручник Дубравко Марић се упорно припремао у Сомбору. Добро зна шта га чека у Индији, али стасити момак никада није лако одустајао од борбе. Пружиће све од себе.

О здрављу наших спортиста бринуће капетан др Никола Чикирић са Института за ваздухопловну медицину. Он ће обављати и дужност физиотерапеута. Његов билтен је за сада одличан, нека тако остане до краја наступа. Желимо му што мање посла и што више радости.

Велику подршку нашим такмичарима пружиће генерал-мајор Видосав Ковачевић који путује у својству нашег челног човека у организацији CISM. Поред мајора Тодорова, у Хајдерабаду ће се наћи и наш делегат у CISM-и професор др Драган Стрелић из Војне академије.

– Осим заиста жестоких спортских противника, чека нас и температура од тридесетак степени, велика влажност ваздуха, напоран пут, те мало времена за аклиматизацију. Многе екипе су већ у Индији – закључује пуковник Гргић.

Ако је у нашем народу *трећа срећа*, нека нашим дамама и момцима буде четврта. У тој нади очекујемо добре вести из Индије. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

In memoriam

МИЛОШ МАРИНОВИЋ

РАТНИ ПИЛОТ

У петак, 27. септембра, преминуо је у 94. години Милош Мариновић, ратни пилот и командант 351 (Yugoslav) Squadron RAF. Рођен је 3. октобра 1913. у Бугојну и био је најстарији ваздухопловац не само у Србији, већ и далеко шире.

Са 24 године завршио је Школу резервних официра пилота у Војном ваздухопловству Краљевине Југославије и од првих дана рата 1941. као пилот учествовао је у ратним задацима.

Као млад пилот пребачен је на Средњи исток где је требало да се формира самостално Краљевство ваздухопловство и набаве нови авиони од Велике Британије и САД. Заједно са осталим ваздухопловцима (укупно 301) Мариновић је прво био у Каиру, где је почетком 1942. избила позната побуна ваздухопловаца.

На основу америчког Закона о зајму и најму, Југословенском краљевском ваздухопловству одобрена је набавка тешких бомбардера, а за школовање у САД, међу 18 изабраних најбољих пилота, налазио се и потпоручник Милош Мариновић из 64. бомбардерске групе. Обуку у Америци, на стратегијском бомбардеру Б-24 liberator Мариновић је завршио од 31. децембра 1942. до 6. октобра 1943. Прва четири авиона на свечаности у Вашингтону предао је, уз краћи говор, амерички председник Франклин Делано Рузвелт.

На авионима *либератор* биле су уцртане југословенске ознаке: традиционални Таковски крст, а на репним површинама стилизована југословенска тробојка.

Прва група од четири бомбардера полетела је три дана касније на дугу маршруту од Вашингтона преко Казабланке до Каира, где је укључена у америчку 15. ваздухопловну армију, у 512. борбену групу, али је на авионима тада уцртана и ознака мртвачке главе на елисама, што је био и знак четника из Првог светског рата.

Успешна акција изведена је већ 21. октобра бомбардовањем немачких складишта у Атини.

Српске посаде на *либератору* бомбардовале су и фабрику авиона у Немачкој и многе друге војне објекте у средњој Европи.

Када је у оквиру Британског краљевског ваздухопловства на аеродрому „Бенина“ у Либији 7. јула 1944. формиран 351 (Yugoslav) Squadron RAF (у ваздухопловној историографији означен као Друга ескадрила НОВЈ), Милош Мариновић летео је на *харикену* (Nawker Hurricane MK II: MK IV PR), једном од најбољих британских авиона у Другом светском рату. Имао је чин поручника, а касније капетана да би на крају рата био и командант тог сквадрона.

Његова јединица је базирала на аеродромима „Бенина“ у Либији, „Кане“ у Италији, затим на Вису и на аеродрому „Пркос“ код Задра.

Учествовао је у свим борбеним задацима које је, поред његовог, извршавао и 351 (Yugoslav) Squadron RAF, наоружан авионима *спитфајер* у борбама за ослобођење Мостара, у Книнској операцији и у завршним операцијама 1945, летећи изнад Јадрана, Босне, Хрватске и Словеније. У лету изнад Трста, 2. маја 1945. налазио се на челу деветорке својих авиона. Његова јединица извршила је, од октобра 1944. до 2. маја 1945. укупно 226 ратних летачких задатака.

Из Ратног ваздухопловства изашао је у чину мајора, али везе са РВ и Ваздухопловним савезом одржавао је редовно.

Поклојни Мариновић био је и најстарији члан Удружења новинара Србије, пошто се од 1945. професионално бавио новинарством. Обављао је дужности спољнополитичких рубрика *Танјуга*, *Борбе*, а највише времена, скоро две деценије, провео је у листу *Рад*. ■

Предраг ПЕЈЧИЋ

ИЗАБРАНЕ ПАРТИЈЕ

ЛЕКЦИЈА ТРЕНЕРУ

Таљ – Кобленц
Рига, 1957.

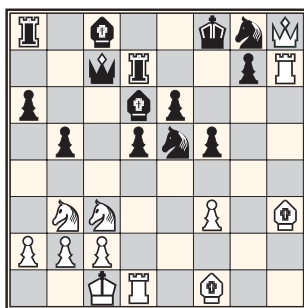
1.e4 ц5 2.Сф3 Сц6 3.д4 цд4
4.Сд4 Сф6 5.Сц3 д6 6.Лг5 е6 7.Дд2
Ле7 8.0-0 0-0 9.Сб3 Дб6 10.ф3
а6 11.г4 Тд8 12.Ле3 Дц7 13.г5 Сд7
14.х4 65 15.г6 х6

Александар Нафтаљевич Кобленц је шаховском свету познатији као тренер и секундант највећег шаховског комбинатора света свих времена. Наравно, он је био и добар играч. Ова партија мора бити занимљива из простог разлога што ћемо видети како је ученик победио свог учитеља. Просто је невероватно да је од ове партије протекло пола века!

Игра се Сицилијанска одбрана, што значи да тренер пружа свом пулену шансу да се искаже у том популарном систему, где играчи нападају супротна крила. После ове жртве у циљу отварања позиције овде је добра и могућност 15...ф6.

16.х5 гх5 17.Тх5 Сф6 18.Тх1 д5 19.е5 Се5

Још једна жртва белог, а црни је могао одговорити и са 19...Де5 20.Лф4 Дф5 21.Лд3 20.Лф4 Лд6 21.Дх2 Кф8 22.Дх8+ Сг8 23.Тх7 ф5 24.Лх6 Тд7

Бели: Кц1, Дх8, Тд1, Тх7, Лф1, Лх3, Сб3, Сц3, а2, б2, ц2, ф3
Црни: Кф8, Дц7, То8, Тд7, Ли8, Лд6, Се5, Сг8, а6, б5, д5, е6, ф5, г7

Ово су позиције као створене за Таља и он, наравно, поново жртвује!

25.Лб5 Тф7 26.Тг1 Та7 27.Сд4 Сг4 28.фг4 Ле5 29.Сц6

Све у напад!

Лц3 30.Ле3 д4 31.Тх1 Тд7 32.Лг5 а65 33.Тх6 д3 34.бц3 д2+ 35.Кд1 Дц6 36.Тф6 Тф7 37.Дг7 1:0

ПРВАК ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Седлак – Д'Аморе
Арвиер, 2007.

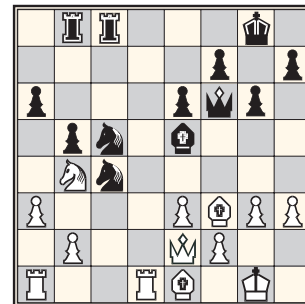
1.д4 д5 2.ц4 ц6 3.Сф3 Сф6 4.е3 Лг4 5.Сц3

Првенство Европске уније није исто што и првенство Европе али су успеси наших репрезентативаца на значајним турнирима ретки, па их треба поздравити. Чинимо то избором ове победе симпатичног суботичког велемајстора. Игра се Словенска одбрана у Даминоу гамбиту. Седлак је са око 100 рејтинг-поена више од противника изразит фаворит. Али, партије не играју ни титуле, ни рејтинг-поени...

5...е6 6.х3 Лф3 7.Дф3 Сбд7 8.Лд2 Лб4 9.Лд3 0-0 10.а3

Почело је мирно, бели „слаже дрвца“ с минималном предношћу првог потеза. Црни је дао ловачки пар за чврсту позицију.

10...Лд6 11.0-0 а6 12.Дд1 дц4 13.Лц4 65 14.Ле2 ц5 15.Лф3 Т68 16.дц5 Сц5 17.Дц2 Де7 18.Тд1 Тф8 19.Ле1 Ле5 20.Де2 г6 21.г3 Сфд7 22.Са2 Дф6 23.Тб1 Сб6 24.Сб4 Сц4

Бели: Кг1, Де2, Та1, Тд1, Ле1, Лф3, Сб4, а3, б2, е3, ф2, г3, х3
Црни: Кг8, Дф6, Т68, Тг8, Ле5, Сц4, Сц5, а6, б5, е6, ф7, г6, х7

Бели ће сада искористити последњи слаб потез црнога.

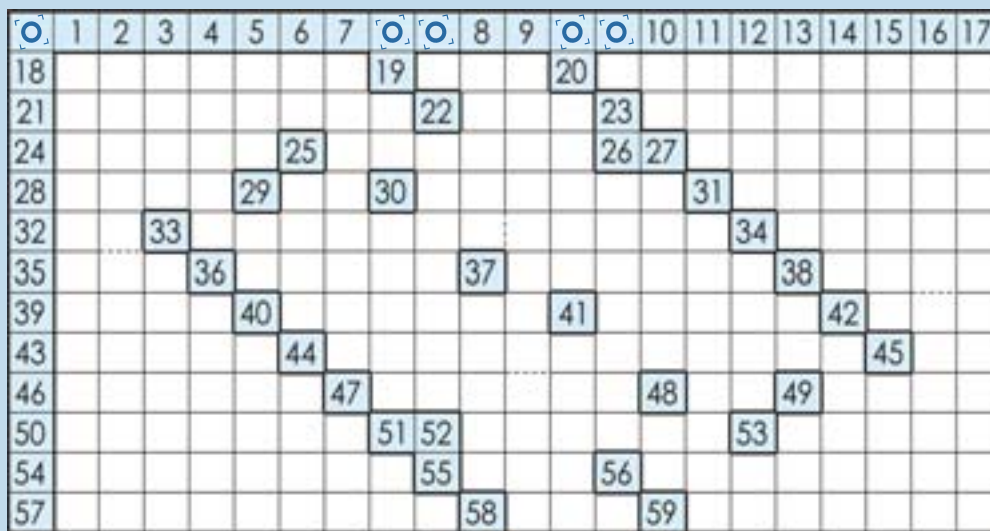
25.Сц6 Тц6

Жртва квалитета није била нужна.

26.Лц6 Лб2 27.Лг2 Са4 28.Тд7 Са3 29.Тбд1 Сц4 30.Та7 Лц3 31.Та6 Ле1 32.Де1 Дц3 33.Лф1 Де1 34.Те1 Сд2 35.Та1 Кг7 36.Лц6 Сф1 37.Кф1 х5 38.Т61 Т67 39.Т64 Кф6 40.е4 Ке7 41.е5 Кд7 42.Тц1 Т66 43.Тф4 1:0

Припремио Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Јелисавета Сабљић, омар етимиолог, упрдасеница, Земекс, стапак, Леонид, грипон, стоплет, кадра, и, рол, спор, т, Павле, со, Омич, хромид, петро, пас, вод, ледра, Стопац, шест, Ич, темаг, з, емир, сурла, т, шипак, баскет, Башкан, операт, савест, Мартина, самоконтрола, Дарданач, трос, Марија Селгавска.

ВОДОРАВНО:

18. Сипкавост, растреситост, 19. Радио-телевизија Србије (скр.), 20. Не-правилности, 21. Вечно популарна мелодија, 22. Део тела неких животиња, 23. Књига за службене податке, 24. Један скандинавски народ, 25. Испит зрелости у осмогодишњој или средњој школи, 27. Упрљане, са флекама, 28. Град у Северној Кореји, 29. Предлог: с, 30. Наш вајар, Димитар, 31. Отпадак од дрвета, кора, 32. Симбол молибдена, 33. Спремати се за вербални наступ (фиг.), 34. Врста лососа, 35. Страно мушко име, 36. Уметност наиваца, 37. Име славног стонотенисера Бенгстона, 38. Осми месец јеврејске године, 39. Отеклина од нагомилане течности, 40. Стена, литица, хрид, 41. Јестив морски рак, 42. Телефонски позив, хало, 43. Субота код Јевреја, 44. Жена иницијатор, 45. Уједињене нације (скр.), 46. Француски песник, Пол, 47. Мушко име, Стеван, 48. Симбол лантана, 49. Народ у Индији, 50. Брод који је потонуо 1912. године у Атлантски океан, после судара са леденим брегом, 52. Летовалиште у Италији, 53. Место крај Београда, 54. Име шахисте Корпова, 55. Аждаја, неман, 56. Филм Катрин Данев, 57. Тропско дрво из чије се коре добија кинин, 58. Масноћа, 59. Судија.

УСПРАВНО:

1. Око седамдесет, 2. Бивши италијански смучар, 3. Мноштво ситних мехурова, 4. Име Орашчића из опере, 5. Псиј из цртаних филмова, 6. Ознака за својеручно, 7. Неговати коња, 8. Иструлели, 9. Филмски серијал, 10. Ауто-ознака Новог Пазара, 11. Композитор опере Кармина бурана, Карл, 12. Пристанишни насип, мол, 13. Трговинска кућа из Београда, 14. Катанци, 15. Утолистичка држава икарских комуниста, 16. Филм Живка Николића, 17. Стручњак за електронику, 19. Симбол натријума, 20. Француски фудбалер, Димитри, 22. Врста експлозива, 25. Узраст, раст, 26. Место у БЈР Македонији, 27. Народну мушко име, Филотеј, Виталије, 29. Упишите: ш, н, 30. Холандски филмски режисер, Јорис, 31. Женско име, 33. Неважан, споредан, 34. Дело Хенрика Ибзена, 36. Зодржавати (некога), 37. Град у Дрвској Хелади, 38. Упишите: г, к, 40. Морски пролаз на Филипинима, 41. Пас за улазак у животињске брлоге, 42. Повлаштена султанова жена, 44. Издужена њушка неких сисара, сурла, 45. Минерал иридијума, 47. Кивиња, љутиња, 48. Ауто-ознака Ниша, 49. Врста махуна, 51. Лична за-меница, 53. Дело Бранислава Нушића.

препоручује нове наслове

УМЕТНОСТ КЊИЖЕВНОСТ

П
Р
А
В
О

едиција *Права библиотека*,
књига 22.

КРИЗА ЗАТВОРА

ауторка
проф. др Наташа Мрвић-Петровић

Обрађена је проблематика извршене казне затвора уз тзв. алтернативне санкције будући да питање ефикасности и реформе затвора још увек немају задовољавајуће решење. Кажњавање лишењем слободе, употреба и злоупотреба затвора, као врсте казне и затварање као техничка физичке изолације приказани су у контексту узрока и последица претрпаности затвора. Дат је упоредни преглед стања у свету, као и препоруке Савета Европе у погледу прописивања кривичних санкција.

едиција *Жене у српској уметности*, књига 8.

ДАНИЦА ЈОВАНОВИЋ

ауторка др Јасна Јовановић

Српска сликарка (1886–1914) чије је уметничко дело скоро пало у заборав, а која је у релативно кратком периоду свог живота и својом трагичном погибијом оставила траг у историји српске модерне уметности и сврстала се уз најпознатија велика имена својих савременика.

И
С
Т
О
Р
И
Ј
А

ОБУКА СРПСКЕ ВОЈСКЕ 1804–1918.

аутори: проф. др Ђорђе Станић
проф. др Зоран Килибарда
др Јан Марчек

Системска решења у обуци српске војске (војника, јединица, старешина, команди и штабова) у периоду развоја српске државе и њене војске (1804–1918). Проблеми војног васпитања и образовања у Србији.

ВИТЕШКА ВРЕМЕНА

– етички и хумани
кодекси ратова

аутор Горан Милошевић

Описани су ратни кодекси српске војске, од средњег века и прве српске државе до Првог светског рата, приказани кроз однос српског војника према противнику. Хумани кодекси, као традиционална врлина српског ратника, веома су важни са аспекта српске ратне историје. Прилог су повеље, документи и фотографије.

СРПСКИ ВОЈНИ МИСЛЕНИК

аутор
др Бранислав Ђорђевић

Мисли и цитати војних отворалаца о најважнијим појмовима везаним за војску, рат, ратну вештину и стратегију у периоду од средине 19. века до Првог светског рата, са детаљним биографским подацима.

МОНОГРАФИЈЕ

ДИРЕКЦИЈА ЗА ИЗДАВАЧКУ И БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ

52. међународни београдски сајам књига

СЕСИЛ – УЏБЕНИК ИНТЕРНЕ МЕДИЦИНЕ

књига прва
(превод с енглеског језика 21. издања)
група аутора

Уџбеник је намењен, пре свега, људима из медицинске струке, а који се иновира и допуњује својим новим и потврђеним научним сазнањем. Свако ново издање доноси нове ауторе, врхунске стручњаке (има 124 нова аутора и 335 ранијих аутора). Најновије издање укључује нови део у вези са здрављем жена; нови део о болестима ока, уха, носа и грла; као и проширени део из области интензивне неге тешко болесних. Има 35 нових поглавља која се односе на важне видове медицине засноване на новим подацима, открићима и сазнањима.

МЕДИЦИНА

ВАЗДУХОПЛОВНО РАКЕТНО НАОРУЖАЊЕ

аутор др Драган Цветковић

Описане су вођене и невођене ракете ваздух-ваздух и ваздух-земља, од појаве првих ракета до данас. Приказане су сликама, шемама и текстом чиме употпуњују знања о ваздухопловном ракетном наоружању.

едисија *Наоружање Другог светског рата*, књига 1.

НЕМАЧКА • Тенкови и оклопна возила Ратна морнарица

аутор Душко Нешић

Документовано и хронолошки прецизно (цртежима у боји) приказани су напори немачког политичког и војног руководства (од 1933. до 1945) на развоју и стварању ударне снаге Вермахта – оклопних и механизованих јединица и ратне морнарице.

МИНЕ

аутор др Владо Радић

Сликама у боји описани су сви аспекти минског деловања, врсте и карактеристике антиперсоналних и противтенковских мина, њихова детекција и разминирање савременим техничким средствима, као и заштита оклопних возила, жртава тих мина. Наглашена је методологија и технике уништавања мина у залихама и испуњавање стандарда безбедности у раду с минама.

ВОЈНА ПУБЛИЦИСТИКА

www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com
www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com www.jat.com

new life style

buy your ticket on line

e-ticketing

on line booking
www.jat.com

customer friendly

Design: Jar Media center

80 years

Jat Airways

joy of traveling
www.jat.com